

COVID-19 и пазарот на труд

Автори:

Горан **ЛАЗАРОВ**, Диана **ЖУПАНОСКА**,
Андреја **СТОЈКОВСКИ** и Јована
ПЕТКОВСКА

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ
ЗА ЧОВЕКОВИ
ПРАВА

**ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА
ПРОДУКТИВНОСТА
ПРЕКУ ПОДОБРУВАЊЕ
НА ЗАКОНСКАТА РАМКА
ЗА РАБОТНИТЕ ОДНОСИ
ВО МАКЕДОНИЈА**

**British Embassy
Skopje**

Анализата е подготвена во рамки на проектот „Зголемување на продуктивноста преку подобрување на законската рамка за работните односи во Северна Македонија“, финансиран од Фондот за добро владеење на Владата на Обединето Кралство, со поддршка на Британската амбасада Скопје. Мислењата и ставовите наведени во оваа содржина не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на Британската Влада.

Издавач:

Хелсиншки комитет за човекови права претставуван од претседателка проф. д-р Неда Здравева

Уредник:

Уранија Пировска, извршна директорка на Хелсиншки комитет за човекови права

Автори:

м-р Горан Лазаров, координатор
м-р Андреја Стојковски
м-р Јована Петковска
м-р Диана Жупаноска

Лектор:

Роберт Раман

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

342.51:[616.98:578.834(497.7)](047.31)

331.5:[616.98:578.834(497.7)](047.31)

COVID-19 и пазарот на труд [Електронски извор] / Горан Лазаров ...
[и др.]. - Текст во PDF формат, содржи 98 стр. ; графички прикази. -
Скопје : Хелсиншки комитет за човекови права, 2021

Начин на пристапување (URL): <http://www.mhc.org.mk/>. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 10.03.2021. - Фусноти кон текстот.
- Други автори: Андреја Стојковски, Јована Петковска, Диана Жупаноска

ISBN 978-608-4790-87-7

1. Лазаров, Горан [автор] 2. Стојковски, Андреја [автор] 3. Петковска, Јована [автор] 4. Жупаноска, Диана [автор]

COBISS.MK-ID 53348613

СОДРЖИНА

РЕЗИМЕ	6
ЛИСТА НА КРАТЕНКИ	5
I. ВОВЕД	2
II. МЕТОДОЛОГИЈА	3
III. ХРОНОЛОГИЈА	7
IV. АНАЛИЗА	12
1. РЕЛЕВАНТНИ ДОМАШНИ ПРОПИСИ И МЕРКИ НА ВЛАДАТА.....	12
2. ЕФИКАСНОСТА НА СПРОВЕДУВАЊЕТО НА МЕРКИТЕ	17
3. ФИНАНСИСКИ ИМПЛИКАЦИИ ОД МЕРКИТЕ И ПАКЕТИТЕ ЗА СПРАВУВАЊЕ СО КРИЗАТА	25
I. ПРВИОТ ЕКОНОМСКИ ПАКЕТ	30
II. ВТОРИОТ ЕКОНОМСКИ ПАКЕТ	31
III. ТРЕТИОТ ЕКОНОМСКИ ПАКЕТ	32
IV. ЧЕТВРТИОТ ЕКОНОМСКИ ПАКЕТ.....	34
V. МЕЃУНАРОДНИТЕ ПРАВИЛА, ПРЕПОРАКИ И МЕРКИ	36
1. МЕЃУНАРОДНА ОРГАНИЗАЦИЈА НА ТРУДОТ	36
2. ЕВРОПСКА УНИЈА.....	38
VI. АНАЛИЗА НА ИСКУСТВАТА НА ДРЖАВИТЕ ОД РЕГИОНОТ	40
I. ХРВАТСКА	40
II. ЦРНА ГОРА	41
III. СЛОВЕНИЈА.....	42
IV. БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА	43
V. СРБИЈА	44
VI. КОСОВО	45
VII. АНАЛИЗА НА НАОДИТЕ ОД СПРОВЕДЕНОТО КВАЛИТАТИВНО ИСТРАЖУВАЊЕ ...	46
VIII. АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИТЕ ОД КВАНТИТАТИВНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ	51
IX. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	79
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	84
АНЕКС 1 – АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК	4
АНЕКС 2 – ТЕМАТСКИ ВОДИЧ ЗА КВАЛИТАТИВНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ	16

Листа на кратенки

COVID-19 – Заболување од нова варијација на коронавирус од 2019 година

COVAX – Механизам на Светската здравствена организација за побрз пристап до помош за справување со коронавирусот

МОТ – Меѓународна организација на трудот

ЕУ – Европска Унија

СЗО – Светска здравствена организација

ПЦР – Полимерна верижна реакција

КПУ – Континуирано професионално усовршување

ДДВ – Данок на додадена вредност

ФИТР – Фонд за иновации и технолошки развој

БДП – Бруто домашен производ

БФП-ИП – Барање за финансиска помош за исплата на плати

ДО – Даночен обврзник

АВРМ – Агенција за вработување на Република Северна Македонија

БФС-СВД – Барање за финансиска поддршка за исплата на финансиски средства на физички лица кои вршат самостојна дејност

ФП – Финансиска помош

БС-ПЗСО – Барање за субвенционирање на износ за исплата на придонеси од задолжително социјално осигурување

МТСП – Министерство за труд и социјална политика

Резиме

Анализата насловена „**COVID-19 и пазарот на трудот**“ е подготвена во рамките на проектот „Зголемување на продуктивноста преку подобрување на законската рамка за работните односи во Северна Македонија“ финансиран од Фондот за добро владеење на Велика Британија. Истата има за цел да ги утврди последиците од здравствената криза и влијанието кое мерките за справување со неа го имаат врз пазарот на трудот. Притоа, истражувачкото прашање на кое тимот се обидува да одговори е следното: **„Како влијаеше здравствената криза врз пазарот на трудот и како да се промени законодавството со цел да се направи пазарот на труд поотпорен и подготвен за економската криза која следува?“**

Анализата ги опфати мерките на Владата на Република Северна Македонија донесени заради справување со пандемијата. Потоа, релевантното национално законодавство за работни односи и заштита на јавното здравје, но и меѓународната регулатива и

стандарди, кои произлегуваат од Меѓународната организација на трудот и од Европската Унија. Анализата навлегува и ги разгледува и искуството на Европската Унија и на државите од поранешна Југославија: Хрватска, Црна Гора, Словенија, Босна и Херцеговина, Србија и Косово. Конечно, анализата ги согледува ставовите на три групи засегнати страни: јавни службеници, работници и работодавачи, преку квалитативно истражување, како и анализа на ставови и перцепции на граѓаните во однос на пандемијата и начинот на справување со истата, обезбедени преку квантитативно истражување.

На самиот крај, се изведуваат заклучоци и се даваат препораки насочени кон анализираните сегменти и кон справувањето со пандемијата, а кои би можеле да придонесат за подобрување на состојбата на пазарот на трудот и намалување на негативните ефекти од пандемијата во наредниот период.

I. Вовед

Овој извештај е резултат на спроведеното истражување од страна на Институтот ПРЕСПА од Скопје, спроведено во периодот од август до ноември 2020 година. Истражувањето беше спроведено за потребите на проектот **„Зголемување на продуктивноста преку подобрување на законската рамка за работните односи во Северна Македонија“** на Хелсиншкиот комитет за човекови права. Преку истражувањето, тимот во состав: **Горан Лазаров**, координатор, **Диана Жупаноска** и **Андреја Стојковски**, како истражувачи и **Јована Петковска** како асистент истражувач, се обидува да ги утврди последиците од здравствената криза и влијанието кое мерките за справување со неа ги имаат врз пазарот на трудот. Притоа, истражувачкото прашање на кое тимот се обидува да одговори е следното: **„Како влијаеше здравствената криза врз пазарот на трудот и како да се промени законодавството со цел да се направи пазарот на труд поотпорен и подготвен за економската криза која следува?“**

Анализата ги опфаќа мерките донесени заради справување со епидемијата на коронавирусот, како и релевантната национална регулатива во постоечкото трудово законодавство. Тука е вклучена и релевантната меѓународна регулатива, односно регулативата на Меѓународната организација на трудот (МОТ) во справувањето со кризата – со цел да се направи преглед на препораките на МОТ, воспоставените стандарди за заштита при работа, надминувањето на економското и социјалното влијание на COVID-19, како и одговорот на Северна Македонија. Беше спроведена и кратка анализа на меѓународните стандарди и законодавството на ЕУ во поглед на пазарот на труд и справување со кризата – со цел да се направи анализа на програмата SURE,¹ како заеднички одговор на Европската Унија во борбата со последиците од COVID-19. Притоа, беа разгледани сите дополнителни директиви и одлуки во различните области кои беа донесени како одговор на пандемијата.² Конечно, во анализата е опфатена и националната регулатива и реакциите на кризата на Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија и Косово за споредба на ефектите преку нивните примери.

Анализата е направена за потребите на проценка на влијанието на мерките за заштита на работниците, а со цел утврдување на практичната примена и степенот на задоволство помеѓу работниците во однос на

¹ Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency (SURE), програмска шема за поддршка на краткотрајно вработување – Европска комисија, достапно на следниот линк: <https://rb.gy/t9wivo>.

² Преглед на законодавството на Европската Унија усвоено во различните поглавја, а како резултат на COVID-19, достапно на следниот линк: <https://eur-lex.europa.eu/content/news/Covid19.html>.

справувањето со кризата. Од направената анализа и истражување сумирани се резултатите, а се изведуваат и заклучоци и препораки за подобрување на заштитата на работничките права за време, но и по пандемијата предизвикана од COVID-19.

II. Методологија

Спроведувањето на истражувањето подразбираше комбинирање повеќе истражувачки методи, а анкетното истражување беше основата за добивање информации за справувањето со последиците од здравствената криза врз пазарот на трудот и унапредување на македонското законодавство. На подготовката на прашалникот за истражувањето му претходеа повеќе чекори што овозможува во истиот да бидат опфатени сите релевантни прашања поврзани со темата.

На самиот почеток на истражувачкиот период, како прв чекор, тимот на Институтот ПРЕСПА пристапи кон **канцелариско истражување**. Во него, беше направена детална анализа на релевантните домашни и меѓународни документи поврзани со здравствената криза. Посебен фокус во анализата беше ставен на следните информации:

1. Мерки донесени заради справување со вирусот и релевантното национално законодавство;
2. Националната и избрана меѓународна регулатива, реакции на кризата и споредба на ефекти;
3. Регулатива на МОТ за справувањето со кризата.

Притоа, при анализата на националната регулатива, беа опфатени **Законот за работните односи** (Службен весник на Република Македонија број 62/2005 и последователните измени);³ **Законот за безбедност и здравје при работа** (Службен весник на Република Македонија број 92/2007 и последователните измени);⁴ **Законот за заштита на населението од заразни болести** (Службен весник на Република Македонија број 66/2004 и последователните измени);⁵ сите уредби со законска сила донесени за време на

³ Закон за работните односи, Службен весник на Република Македонија број 62/2005 и последователните измени, достапен на следниот линк: <https://rb.gy/mj8p7w>.

⁴ Закон за безбедност и здравје при работа, Службен весник на Република Македонија број 92/2007 и последователните измени, достапен на следниот линк: <https://rb.gy/vb3q31>.

⁵ Закон за заштита на населението од заразни болести, Службен весник на Република Македонија број 66/2004 и последователните измени, достапен на следниот линк: <https://rb.gy/xszpdn>.

вонредната состојба,⁶ како и заклучоците и препораките на Владата за организација на работата.⁷

Во рамките на канцелариското истражување беше искористен и механизмот за слободен пристап до информации од јавен карактер, а за потребите на утврдување и анализа на бројот на работници кои останале без работа, добиле значителни намалувања на платите или на друг начин се соочиле со грубо прекршување на нивните работнички права во периодот пред, за време на и по вонредната состојба, како и за утврдување и анализа на бројот на работодавачи и граѓани кои ги искористиле мерките за справување со корона вирусот.

Во следната фаза, тимот на Институтот ПРЕСПА пристапи кон **квалитативно истражување** во кое беа спроведени 33 структурирани интервјуа со следните категории на граѓани:

1. **државни и јавни службеници;**
2. **работодавачи од индустриите кои беа најмногу погодени** (текстилна и преработувачка индустрија и угостителство), претставници на мали, средни и големи претпријатија;
3. **работници** вработени во преработувачка и текстилна индустрија, работници со попреченост, вработените во социјален ризик и работници од руралните средини.

Спроведените интервјуа се водеа според правилата за анонимност и заштита на личните податоци. На почетокот, пред секое интервју, интервјуираните беа прашани за согласност за учество и за согласност разговорот да биде снимен. Секој од интервјуираните може да се идентификува само според демографските податоци за: пол, возраст и возрасна група, каде живеат и кој е највисокиот степен на завршено образование. Прашањата во интервјуата беа од отворен тип и адаптирани на личната приказна на интервјуираниот. Притоа, информациите добиени од интервјуата со работодавачите посочуваат кон тоа како компаниите ги имплементирале мерките и стандардите за безбедност и заштита при работа, колку им помогнале мерките на Владата и слично. Додека, информациите од интервјуата со работниците посочуваат на тоа: колку и како се почитувале препораките за безбедност и здравје при работа, каков бил односот на работодавачот, начинот

⁶ Уредби со законска сила донесени од Владата на Република Северна Македонија за време на вонредната состојба – Систематизиран преглед, Македонско здружение на млади правници – Скопје, достапно на следниот линк: <https://myla.org.mk/wp-content/uploads/2020/07/Sistematiziran-pregled-Uredbi-so-zakonska-sila.pdf>.

⁷ Како на пример мерките и заклучоците на Владата од одржаната седница на 19.03.2020 година. Преглед на мерки и заклучоци кои Владата на Република Северна Македонија ги усвоила за справување со здравствената криза на седницата одржана на 19 март 2020 година, достапни на следниот линк: <https://koronavirus.gov.mk/vesti/211176>.

на организација на работниот однос и простор, дали им била дозволена работа од дома и така натаму. Конечно, податоците од интервјуата со државните и јавните службеници посочуваат на искуството кое овие граѓани го имале со заштитата при работата и справувањето со коронавирусот. За потребите на истражувањето беа планирани и две фокус групи со работници од индустриите кои се најпогодени, но поради здравствената криза и ризикот на кој ќе требаше да бидат изложени сите учесници, двете групи беа откажани.

Податоците добиени од интервјуата имаат и втора намена и освен за изработката на овој извештај, помогнаа и при подготовката на анкетниот прашалник. Спроведеното истражување на јавното мислење беше направено преку компјутерски асистирани телефонска анкета на репрезентативен примерок на работници чиј број беше дефиниран согласно стандардите за репрезентативен примерок. Имено, националниот репрезентативен примерок е поставен на последните достапни податоци издадени од Државниот Завод за Статистика т.н. „еталон“. Врз основа на неколку параметри (регион, националност, село/град), со посебна метода беше одредено колку анкети ќе бидат направени во одредена општина и така натаму. Анкетата беше спроведена со т.н. **„непозната популација“**, односно непознато беше каде и колку граѓани се вработени, односно невработени или, пак, добиле, односно изгубиле работа во текот на пандемијата. За овие параметри не постојат официјални податоци како на државно ниво така и на ниво на општини. Оттаму, најблискиот „еталон“ беа достапните официјални податоци, а главна претпоставка беше дека губењето работа или, пак, добивањето работа за време на пандемија, како и тоа дека граѓаните кои се вработени и работат уште од периодот пред пандемијата е симетрично распределено низ целата држава. Според тоа, бројот на таргетирани испитаници во анкетата соодветствува на бројот на испитаници според популацијата т.е. според податоците на Државниот Завод за Статистика.

Телефонската анкета ја спроведе агенцијата БРИМА во период помеѓу 15 октомври и 5 ноември 2020 година, а примерокот беше утврден на 1.007 испитаници кои нашле работа, или, пак, биле отпуштени од работа во текот на епидемијата, односно биле претходно вработени. Притоа, испитаниците припаѓаат на сите етнички заедници, живеат во сите урбани, односно рурални средини и во сите статистички и плански региони. Маргината на грешка кај анкетата е утврдена на +/- 3,08 % со ниво на доверливост од 95 %.

Имајќи го предвид фактот дека анкетата е направена на **„непозната популација“**, во анализата треба да се прави компарација внатре во самиот примерок: на пример, колку проценти од еден регион изгубиле работа во однос на процентите на оние кои изгубиле работа во друг регион и слично затоа што стандардната грешка за одреден сегмент ќе се утврди во зависност од големината на примерокот и неговата варијабилност. На пример, ако кај еден

измерен параметар (да речеме на луѓе кои одговориле „ДА“ на некое прашање) е 30 % или 70 %, стандардната грешка за овие проценти за примерокот од n=1007 испитаници изнесува 2,83%

За потребите на разбирање и анализа, во продолжение вклучуваме ориентациона табела:

Измерен процент	Маргина на грешка
50 %	+/- 3,08 %
40 % или 60 %	+/- 3,02 %
30 % или 70 %	+/- 2,83 %
20 % или 80 %	+/- 2,47 %
10 % или 90 %	+/- 1,85 %

Конечно, спроведената анкета ги содржеше следните сетови прашања:

- Сет 1 – Физичко присуство на работното место или работа од дома;
- Сет 2 – Влијанието на здравствената криза (COVID-19) врз обемот и профитабилноста на компаниите;
- Сет 3 – Работните услови во време на здравствената криза (COVID-19);
- Сет 4 – Работнички права и дискриминација на работното место;
- Сет 5 – Владините мерки за справување со здравствената криза (COVID-19);
- Сет 6 – Фаворизирање и/или дискриминирање одредени сектори, компании или групи на работници.

III. Хронологија

За потребите на разбирањето на случувањата и за поедноставно следење на усвоените мерки, во продолжение на извештајот е претставена хронолошката рамка на здравствената криза почнувајќи од првите случаи во Вухан, Народна Република Кина, па сè до ноември 2020 година. Притоа, во рамката нема да користиме линкови и фусноти со цел да го олесниме читањето, особено знаејќи дека при анализата на секоја од мерките и нивното влијание го посочуваме користениот извор на информации, или користената литература.

ЈАНУАРИ

8 јануари

Светската здравствена организација (СЗО) објави дека новиот коронавирус може да биде причина за епидемијата на пневмонија од непознато потекло што се случи во декември во кинескиот град Вухан.

11 јануари

Заведен е првиот смртен случај како последица на новиот коронавирус во Кина, а регистрирани се и првите инфекции надвор од Кина.

24 јануари

Во Франција се регистрирани првите случаи во Европа.

25 јануари

По Вухан, речиси целата централна провинција Хубеи во Кина е ставена во изолација.

28 јануари

Во Јапонија и во Германија се регистрирани првите две директни пренесувања на инфекцијата надвор од Кина, а повеќе држави ги враќаат своите државјани од Вухан.

30 јануари

СЗО прогласува меѓународна вонредна состојба, иако не препорачува ограничување на патувањата и трговијата со Кина.

ФЕВРУАРИ

16 февруари

Македонското Собрание донесе одлука за самораспуштање и престана да работи.

26 февруари

Потврден е првиот случај на новиот коронавирус (SARS-CoV-2) на Универзитетската клиника за инфективни болести и фебрилни состојби во Скопје.

МАРТ

6 март

Потврдени се два нови случаи во Центар Жупа.

10 март

Усвоени се првите рестриктивни мерки кои вклучуваат двонеделно затворање на сите образовни установи, забрана за патување во државите со висок ризик и забрана за одржување јавни настани и спортски настани со публика.

11 март

СЗО прогласува глобална пандемија.

13 март

Прогласена е кризна состојба на територијата на општините Дебар и Центар Жупа, а забрането е сето движење во и надвор од овие општини. Издадена е забрана за влез на странски државјани кои доаѓаат од државите со висок ризик.

14 март

Затворени се за посетители-гости сите угостителски објекти кои подготвуваат и служат храна.

16 март

Затворени се сите копнени гранични премини, како и граничниот премин на аеродромот во Скопје.

18 март

Прогласена е вонредна состојба. Имајќи го предвид фактот дека Собранието беше распуштено, Владата, согласно Уставот, ја презеде и законодавната власт.

19 март

Усвоен е првиот пакет економски мерки.

21 март

Прогласена е забрана за движење како дополнителна мерка со важност од 21:00 часот навечер до 06:00 часот наредното утро.

22 март

Регистриран е првиот смртен случај од COVID-19.

31 март

Усвоен е вториот пакет економски мерки.

Прогласена е забрана за движење за викендот кој започна во петок во 16:00 часот, а заврши во понеделник во 5:00 часот наутро.

АПРИЛ

3 април

Прогласена е забрана за движење за викендот кој започна во петок во 16:00 часот, а заврши во понеделник во 5:00 часот наутро.

8 април

Утврдено е дека забраната за движење во викендите ќе започнува во петок во 16 часот, а ќе трае до понеделник во 5:00 часот наутро.

17 април

Утврдено е дека забраната за движење во празничниот викенд ќе започне во петок, на 17 април, во 16:00 часот, а ќе заврши во вторник, на 21 април, во 05:00 часот наутро.

23 април

Утврдено е дека забраната за движење ќе започнува во 19:00 часот, а ќе трае до 5:00 часот наредното утро. Додека, во викендите, забраната за движење ќе почнува во 15:00 часот во сабота и ќе трае до понеделник, 5:00 часот наутро.

МАЈ

17 мај

Усвоен е третиот пакет економски мерки.

24 мај

Утврдено е дека забраната за движење во продолжениот викенд ќе започне во недела, на 24 мај, во 11:00 часот, а ќе трае до вторник, на 26 мај, до 05:00 часот наутро.

27 мај

Утврдено е дека престанува да важи мерката забрана за движење.

28 мај

Одлучено е да бидат отворени за работа со гости-посетители сите угостителски објекти, како и да работат со работното време од 8:00 до 22:00 часот.

ЈУНИ

17 јуни

Отворени се сите гранични премини, а влез во државата е дозволен само за оние кои ќе покажат негативен ПЦР тест кој нема да биде постар од 72 часа.

Македонските граѓани можат да патуваат само во Албанија и Србија.

23 јуни

Заврши вонредната состојба.

ЈУЛИ

15 јули

Изборите кои беа закажани за 12 април 2020 година беа одложени за овој датум поради вонредната состојба.

26 јули

Влезот во и од Албанија е дозволен без претходно бараниот негативен ПЦР тест, како и без бараниот карантин.

АВГУСТ

31 август

Собранието го избра новиот состав на Владата.

СЕПТЕМВРИ

26 септември

Усвоен е четвртиот пакет економски мерки.

ОКТОМВРИ

6 октомври

Влезот во и од Србија, Косово, Црна Гора и Босна и Херцеговина е дозволен без претходно бараниот негативен ПЦР тест, како и без бараниот карантин.

10-12 октомври

Беше спроведен викендот без ДДВ, што беше една од мерките на Владата за поддршка на домашните производители и на граѓаните.

20 октомври

Одлучено е работното време на угостителските објекти, освен на оние кои вршат достава, да биде продолжено до 23:00 часот.

29 октомври

Собранието го усвои Законот за измена и дополнување на Законот за заштита на населението од заразни болести со кој меѓу другото се предвиде задолжителното носење заштитна маска и на отворено.

НОЕМВРИ

06 ноември

Одлучено е работното време на угостителските објекти, освен на оние кои вршат достава, да биде скратено до 21:00 часот.

Усвоена е препорака за сите домашни граѓани, како и странски државјани кои живеат на територијата на државава, по 21:00 часот да не се движат на јавен простор доколку немаат важни и неопходни потреби, како и препорака за граѓаните да не се групираат во домовите за семејни прослави, слави или други собири во групи поголеми од четири лица кои не живеат во иста заедница.

20 ноември

Прогласена е кризна состојба на целата територија на државата во траење од 30 дена.

Прогласувањето на кризната состојба на територијата на целата држава е последица на наглиот пораст на нови случаи и заради заштита на јавното здравје. Притоа, за прогласувањето на кризната состојба на територијата на целата држава одлучи Владата. Одлуката на Владата се темелеше на предлогот на Управувачкиот комитет за координација и управување со системот за управување со кризи, како и Групата за процена. На оваа постапка ѝ претходеше седница на Советот за безбедност кој препорача прогласување кризна состојба на целата територија на државата. Периодот за постоење на кризната состојба е во траење од 30 дена, почнувајќи од 20 ноември 2020 година.

IV. Анализа

1. АНАЛИЗА НА РЕЛЕВАНТНИТЕ ДОМАШНИ ПРОПИСИ И МЕРКИ НА ВЛАДАТА⁸

Справувањето со здравствената криза и со предизвиците од истата, како и заштитата на населението, започна со мерките на Владата усвоени на 11 март, за потоа, на 18 март 2020 година да следи прогласување вонредна состојба на територијата на целата држава.⁹ Вонредната состојба, согласно член 125 од Уставот на Република Северна Македонија,¹⁰ ја прогласи Претседателот на Република Северна Македонија затоа што Собранието беше распуштено. Вонредната состојба заврши на 22.06.2020 година откако беше прогласувана дури пет пати: два пати во траење од 30 дена, два пати во траење од 14 дена и еднаш во траење од 8 дена.

Прогласувањето вонредна состојба, покрај заштитата на населението од заразната болест, имаше за цел да ѝ помогне на Владата побрзо и поефикасно да се справи со здравствените и економските ризици предизвикани од пандемијата. Ова беше особено значајно ако се има предвид дека Собранието беше распуштено. Со оглед на уставните надлежности на Владата при прогласена вонредна состојба, во овој период Владата дејствуваше и како законодавец преку донесувањето **уредби со законска сила**. Притоа, за времетраењето на вонредната состојба беа донесени вкупно 250 уредби со законска сила, од кои најголем број се однесуваат на областите: *економија и финансии* (54) и *здравствена заштита* (22), а за областа *работни односи* (14). Знаејќи за интересите на ова истражување, важно е да се посочи дека во оние 250 уредби со законска сила донесени се 7 кои се однесуваат на социјалната заштита и пензиското и инвалидското осигурување, како и 18 кои се однесуваат на стопанството, трговијата и угостителството и туризмот.¹¹

⁸ Под прописи, во смисол на ова истражување и извештај, се подразбираат постоечките законски и подзаконски акти на Република Северна Македонија со кои се уредуваат работните односи, додека под мерки се подразбираат сите акти, протоколи, правилници, препораки кои беа донесени како резултат на пандемијата и беа насочени кон работникот и заштитата на неговите права.

⁹ Претседателот Пендаровски прогласи вонредна состојба, Академик, достапно на следниот линк: <https://akademik.mk/pretsedatелot-pendarovski-proglasi-vonredna-sostojba/>.

¹⁰ Устав на Република Северна Македонија, Собрание на Република Северна Македонија, достапно на следниот линк: <https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf>.

¹¹ Уредби со законска сила донесени од Владата на Република Северна Македонија за време на вонредната состојба – Систематизиран преглед, Македонско здружение на млади правници – Скопје, достапно на следниот линк: <https://myla.org.mk/wp-content/uploads/2020/07/Sistematiziran-pregled-Uredbi-so-zakonska-sila.pdf>, страна 28.

Овој дел од анализата има за цел да ги разгледа постоечките одредби од релевантното законодавство за заштита на населението од заразни болести и заштита при работа, како и да ги анализира мерките, препораките и уредбите со законска сила донесени од страна на Владата кои имаат директно влијание врз работникот за време на пандемијата. Главно ќе бидат разгледувани 2 аспекти: заштитата на здравјето на работниците, односно финансиската помош за полесно справување со кризата за работниците и работодавачите.

Пред да продолжиме понатаму, мораме да имаме предвид дека не сите работници се подеднакво погодени од здравствената криза. Различни категории имаат и/или чувствуваат различни последици. Согласно документот за јавна политика на Меѓународната организација на трудот (МОТ) „кризата има различно влијание врз претпријатијата, врз работниците и врз нивните семејства, иако во секој случај ги продлабочува веќе постојните диспаритети.“¹² Притоа, МОТ препорачува да се посвети посебно внимание на: жените, работниците во неформалната економија и работниците кои работат привремена работа, млади работници, постари работници, бегалци и работници мигранти, како и микропретприемачи и самовработени.

Аргументите за ваквата препорака се многубројни; на пример, **жените** претставуваат речиси 70 % проценти од вработените во здравствениот и социјалниот сектор и се често првите задолжени за справување со кризата¹³. Исто така, жените се најзастапени во неформалниот сектор на услуги и во секторот на интензивно производство, а со самото тоа се сериозно засегнати од ефектите на кризата или, пак, подлежат на висок здравствен ризик.¹⁴ Од друга страна, младите работници се чувствителни на флукуацијата на побарувачката на пазарот на трудот, додека постарите имаат исклучително ограничени можности за наоѓање нова работа и се дополнително изложени на здравствените ризици.¹⁵ Конечно, микропретприемачите и самовработените се главно оние кои работат во неформална економија и се непропорционално помалку економски издржливи на ризиците на здравствената криза и нејзините последици врз економијата и пазарот на трудот.

¹² “A policy framework for tackling the economic and social impact on workers”, Меѓународна организација на трудот, страна 3, достапно на следниот линк: <https://rb.gy/leqvr6>.

¹³ Уредби со законска сила донесени од Владата на Република Северна Македонија за време на вонредната состојба – Систематизиран преглед, Македонско здружение на млади правници – Скопје, достапно на следниот линк: <https://myla.org.mk/wp-content/uploads/2020/07/Sistematiziran-pregled-Uredbi-so-zakonska-sila.pdf>.

¹⁴ „COVID-19 во Македонија удри по работните места, најмногу невработени се жени“ Кариера.МК, достапно на следниот линк: <https://rb.gy/iict8n>.

¹⁵ Уредби со законска сила донесени од Владата на Република Северна Македонија за време на вонредната состојба – Систематизиран преглед, Македонско здружение на млади правници – Скопје, достапно на следниот линк: <https://myla.org.mk/wp-content/uploads/2020/07/Sistematiziran-pregled-Uredbi-so-zakonska-sila.pdf>.

Според член 42, став 1 од Законот за работните односи,¹⁶ работодавачот има обврска на вработениот да му гарантира безбедни услови за работа. Имајќи ја предвид оваа одредба, очекувано е истата да има построга примена во време на епидемија. Владата во заштитата на работниците главно го уредуваше работниот процес и усвојуваше препораки и мерки за одредени категории работници, како и протоколи со кои се прилагодува или обезбедува јавното здравје при работниот процес.

Дополнително, според Законот за безбедност и здравје при работа,¹⁷ заедно Владата и работодавачот имаат обврски да обезбедат заштита на здравјето на работникот во работниот процес. Притоа, Владата ја утврдува „стратегијата за развој на безбедноста и здравјето при работа во врска со заштитата на животот, здравјето и работоспособноста на вработените и спречување на повреди при работа и професионални и други болести поврзани со работењето“¹⁸. Согласно воспоставените прописи и правила, работодавачот мора да ги следи утврдените стандарди, како и да ги „презема потребните мерки за безбедност и здравје при работа на вработените.“¹⁹ Имајќи ги предвид обврските и своите надлежности, Владата утврди повеќе препораки кои се однесуваа на заштитата на здравјето на работниците кои беа изложени на највисок ризик од коронавирусот.²⁰ Притоа, опфатени беа следните сектори:²¹

- 1) работници кои работат во производствените капацитети;²²

¹⁶ ЗРО, член 42, став 1: „Работодавачот мора да обезбеди услови за безбедност на животот и здравјето на работниците во согласност со посебните прописи за здравје и безбедност при работа и да ги преземе неопходните мерки со кои се гарантира дека на секој работник му е дадена доволна обука соодветна на посебните карактеристики на работата, водејќи сметка за неговата стручна подготовка и искуство“.

¹⁷ ЗБЗР, член 5: „Работодавачот има обврска да обезбеди безбедност и здравје при работа за неговите вработени од секој аспект поврзан со работата. Во рамките на неговите обврски, работодавачот мора да презема мерки потребни за безбедност и здравје при работа на вработените, вклучувајќи заштита од професионални ризици, обезбедување информации и обука и обезбедување соодветна организација и потребни средства. (2) Работодавачот има обврска да воведи такви заштитни мерки и да избере такви работни и производствени методи кои ќе го подобрат нивото на безбедноста и здравјето при работа, а ќе се вклучат во сите дејности на работодавачот и на сите нивоа на организацијата.“

¹⁸ ЗРО, член 4, став 2.

¹⁹ ЗРО, член 5, став 1.

²⁰ Препораките кои ги утврди Владата најчесто се сведуваа на организирањето на работниот процес, како и на правилата за одржување на личната хигиена и намалувањето на личните контакти со други лица.

²¹ Препораки за работни места, Влада на Република Северна Македонија, достапни на следниот линк: <https://koronavirus.gov.mk/merki>.

²² Препораки за однесувањето на вработените во производствените процеси, Влада на Република Северна Македонија, достапни на следниот линк: <https://koronavirus.gov.mk/vesti/214845>.

- 2) превозници кои патуваат во средно и високо ризични земји за време на нивното патување, како и при враќањето во државата;²³
- 3) производители на храна;²⁴ и
- 4) земјоделци.²⁵

Постапувајќи по предлозите и заклучоците од Главниот координативен кризен штаб за обезбедување целосна координација во врска со спречување на внесување и ширење коронавирус COVID-19, на седницата одржана на 12 мај 2020 година, Владата усвои План за намалување на рестриктивните мерки, кој се реализира во три фази.²⁶ Фазите на овој план подразбираат тековно функционирање на стопанските дејности во време на прогласена вонредна состојба и ограничено движење на населението на целата територија на државата со постепено намалување на времето за забрана за движење. Втората фаза е всушност транзициска фаза на иницијално воспоставување на работните активности со почитување на препорачаните мерки и стриктни протоколи за работа во услови на превенција и спречување на појава и ширење на COVID-19. Додека, третата фаза предвидува потполно враќање на редовниот работен процес со почитување на основните превентивни, против епидемски мерки за одржување лична хигиена и физичко дистанцирање.

Планот ги содржеше препораките на Комисијата за заштита од заразни болести, а претставуваше основа за 69 протоколи за работа, постапување и организирање различни ситуации и настани.²⁷ Притоа, првиот од протоколите се однесува на превентивните мерки за сите работни места кој препорачува постапување за обезбедување хигиена на раце и респираторна хигиена, физичко дистанцирање и намалување организација на патувања поврзани со работата, редовно чистење и дезинфекција на работното место, комуникација и

²³ Препораки за превозници при патување во средно и високо ризични земји како и враќањето во државата, Влада на Република Северна Македонија, достапни на следниот линк: <https://koronavirus.gov.mk/vesti/214850>.

²⁴ Препораки за вработените во производствените капацитети кои произведуваат прехранбени производи и кланици, Влада на Република Северна Македонија, достапни на следниот линк: <https://koronavirus.gov.mk/vesti/214848>.

²⁵ Правила за движење на земјоделци во време на забрана за движење, Влада на Република Северна Македонија, достапни на следниот линк: <https://koronavirus.gov.mk/vesti/214831>.

²⁶ Записник од 51-вата седница на Владата на Република Северна Македонија, достапен на следниот линк: <https://vlada.mk/sednica/2020-51>.

²⁷ Преглед на протоколи кои произлегуваат од Планот за намалување на рестриктивните мерки за спречување на ширење на коронавирсот, Влада на Република Северна Македонија, достапни на следниот линк: <https://vlada.mk/protokoli-koronavirus>.

едукација за ризиците и постапување со лицата со COVID-19 и нивните контакти.²⁸

Освен препораките и протоколите за превентивните мерки на работното место, Владата усвои посебни мерки за хронично болните и бремените жени, за работниците и работничките кои се на породилно отсуство и за родителите кои имаат деца до 10 години и за работодавачите.

Посебните мерки за хронично болните и бремените жени значеа ослободување од работа за сите кои ќе обезбедат потврда од матичен лекар дека боледуваат од некоја од предвидените дијагнози на хронични состојби, односно за сите бремени жени.²⁹ Притоа, овие мерки траеја до 23 септември 2020 година, со исклучок на бремените жени, за кои продолжи да важи специјалната заштита и посебните мерки.³⁰

Посебните мерки за работниците и работничките кои се на породилно отсуство значеа практично продолжување на платеното отсуство од работа. Притоа, мерката беше усвоена со Уредбата со законска сила за примена на Законот за работните односи.³¹ Оваа мерка траеше до 23 септември 2020 година.

Посебните мерки за родителите со деца до 10 години се однесуваа само за вработените од јавниот сектор и значеше дека тие ќе бидат ослободени од работа поради прекинувањето на воспитно-образовниот процес. Воедно, Владата препорача мерката да ја преземат и од приватниот сектор и истата траеше до 23 септември 2020 година.³²

Конечно, посебните мерки за работодавачите се однесуваа на организирањето на работниот процес кога Владата им препорача на сите работодавачи, односно на секое раководно лице на институцијата, да ја

²⁸ Препораки за превозници при патување во средно и високо ризични земји како и враќањето во државата, Влада на Република Северна Македонија, достапни на следниот линк: <https://koronavirus.gov.mk/vesti/214850>.

²⁹ Записник од 17-тата седница на Владата на Република Северна Македонија, достапен на следниот линк: <https://vlada.mk/node/20489>.

³⁰ Мерката за ослободување од работа на хронично болните лица, бремените жени, самохраните родители и другите ранливи категории граѓани продолжува да важи, Министерство за труд и социјална политика, достапно на следниот линк: https://www.mtsp.gov.mk/covid-19-ns_article-mtsp-merkata-za-osloboduvanje-od-rabota-na-hronicno-bolnite-lica-bremenite-zeni-samohranite-roditeli.nspх.

³¹ Уредба со законска сила за примена на Законот за работните односи, Службен весник на Република Северна Македонија број 113/2020, достапен на следниот линк: <https://rb.gy/rn0dh5>.

³² Записник од 15-тата седница на Владата на Република Северна Македонија, достапен на следниот линк: https://vlada.mk/sites/default/files/zakluchoci_covid-19.pdf.

организира работата и начинот на работа на вработените лица, преку институтот „работа од дома“.³³

Сите мерки имаа цел да спречат ширење на вирусот, како и да заштитат одредени ранливи категории на граѓани и да гарантираат дека тие ќе продолжат да работат. Исто така, мерките имаа цел да гарантираат дека економијата ќе продолжи да се развива, иако предвидуваа и обврски за работодавачите. Обврска за работодавачите беше одредувањето на „координатор за COVID-19“, што произлегуваше од водичот на MOT за работодавачи, за управување на работно место во време на COVID-19. Притоа, главната задача на координаторот е да се информира за утврдените мерки и издадените препораки и редовно да обезбедува ажурирани и веродостојни информации за вработените, добавувачите и клиентите. Исто така, задача на координаторот е да ги проучи и потоа да ги разјасни и соопшти процедурите и политиките на компанијата, вклучително и оние за флексибилните работни аранжмани, работата од дома, отсуството, боледувањето, годишниот одмор и така натаму.³⁴

2. АНАЛИЗА НА ЕФИКАСНОСТА НА СПРОВЕДУВАЊЕТО НА МЕРКИТЕ

Покрај сите напори да се организира работниот процес и да се заштитат ранливите категории работници, продолжија вестите за отпуштања работници,³⁵ за работници со деца до 10 години кои не биле ослободени од работа, за хронично болни работници кои морале да одат на работа, за заболени работници од текстилната индустрија поради непочитување на препораките за заштита на работното место и слично.

Генерално, мерките и препораките на Владата кои беа донесени во периодот по 11 март, може да се поделат во три категории:

1. мерки и препораки кои имаа за цел да овозможат нормално функционирање на стопанството во време на вонредна состојба и здравствена криза;

³³ Записник од 19-тата седница на Владата на Република Северна Македонија, достапен на следниот линк: <https://rb.gy/ixut1j>.

³⁴ Водич за работодавачите управување на работното место во време на COVID-19, Меѓународна организација на трудот, достапен на следниот линк: shorturl.at/gjgH4.

³⁵ Во вториот квартал стапката на невработеност е 16,7 отсто, Сузи Котева-Стоименова, Македонска информативна агенција, достапно на следниот линк: <https://mia.mk/vo-vtoriot-kvartal-stapkata-na-nevrabotenost-16-7-otsto/>.

2. мерки кои имаа/ат за цел да го заштитат работникот на работното место и да се организира работниот процес; и
3. мерки кои беа осмислени како финансиски олеснувања и субвенции за да ги ублажат негативните финансиски импликации врз граѓанинот и економијата воопшто.

Ефикасноста на сите донесени мерки на Владата за целта на оваа анализа, ќе ја измериме преку два параметра. Првиот е бројот на граѓани на кои од март до декември 2020 им престанал работниот однос. Вториот е преку следењето на проактивната улога на државата да ги заштити работниците измерена преку инспекцискиот надзор врз работодавачите. Конечно, дополнителен параметар е увидот и следењето на имплементацијата на економските мерки за справување со кризата, како и бројот на поднесени барања за финансиска помош, бројот на одобрени барања, опфатот на истите и висината на доделената помош.

Невработени во периодот март-септември 2020 година

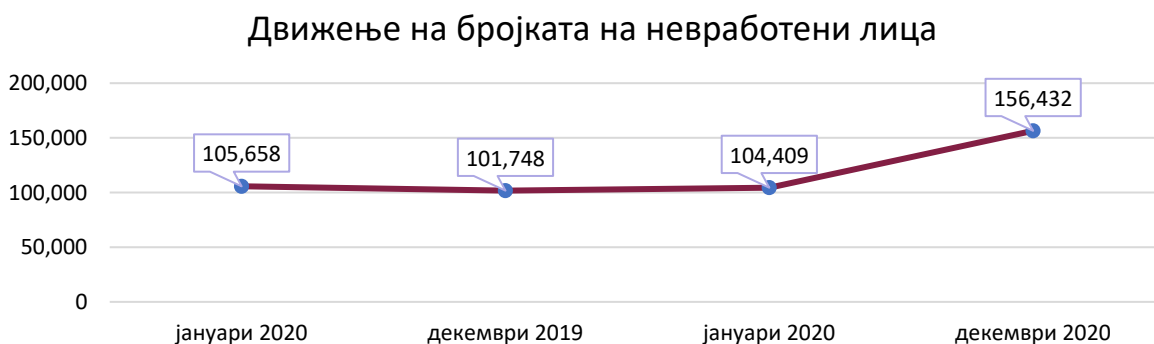

Графикон 1. Преглед на бројот на невработени во периодот 18 март – 18 септември 2020 година во секторите од интерес и во останатите сектори.

Според Агенцијата за вработување, од 18 март 2020 до 18 септември 2020 година е регистриран престанок на работниот однос, односно престанок на задолжителното социјално осигурување за 11 478 лица, од кои 4 261 лице се од преработувачката индустрија, а од нив 1 403 од секторот за производство на

текстил и облека и 957 во секторот за дејности на објекти за сместување и сервисни објекти за храна.³⁶

Притоа, треба да се земе предвид дека ова се податоци за работници во формалната економија, а останува уште голем број работници кои изгубиле работа, а биле дел од неформалната економија. Последиците од здравствената криза најмногу може да се забележат со зголемување на бројот на невработени лица во 2020 година од март до октомври за најмалку 49 390 луѓе.³⁷ За разлика од 2020, 2019 бележи некаков стабилен тренд на бројката на невработени лица односно од 105 658 во јануари 2019, во декември 2019 се намалува на 101 748, а во јануари 2020 изнесува 104 409 за во декември 2020 да изнесува 156 432 невработени лица.

Графикон 2. Движење на бројот на невработени лица во периодот од јануари 2019 до декември 2020, за почетокот и крајот од секоја година.

За времетраење на пандемијата, со зголемените мерки и препораки на Владата за безбедност на работно место, постоеше/и можност за зголемено прекршување на работничките права, а за да се намалат можностите за злоупотреби и прекршувања беше потребно државата да спроведе засилена контрола. Според Државниот инспекторат за труд, во периодот од 18 март до 18 септември 2020 биле направени вкупно 15 078 инспекциски надзори, или во просек 742 надзори на ден (вкупно 155 денови, вклучувајќи ги и сабота и недела). Притоа, било утврдено и биле изречени 394 решенија за прекршување што претставува 2,6 % проценти од вкупно спроведените надзори кои завршиле со некакво решение.³⁸

³⁶ Решение за пристап до информации од јавен карактер број 2747/2.

³⁷ Извор: Агенција за вработување на РСМ, податок достапен на следниот линк: <https://bit.ly/2Y0dzaI>.

³⁸ Одговор по барање за пристап до информации од јавен карактер од Министерство за труд и социјална политика.

Надзори COVID-19						
Месеци	Број на надзори	Вкупен број на вработени во компаниите под надзор	Број на отсутни работници по основ дете до 10 години и самохрана мајка	Број на отсутни работници по основ хронични и болести	Број на отсутни по основ бремени жени	Решение
март	2 506	170 467	4 488	1 862	746	34
април	2 925	73 653	2 059	1 051	326	53
мај	2 536	46 114	818	345	265	42
јуни	2 857	56 795	1 655	859	264	85
јули	1 842	33 319	330	244	127	76
август	1 373	113 158	902	686	69	58
септември (1-18)	1 039	10 627	11	4	22	46
Вкупно	15 078	504 133	10 263	5 051	1 819	394

Злоупотреби беа забележени и кај имплементирањето на економските мерки за исплата на плати на работници. Мерката за директна помош на платите имаше за цел да спречи отпуштање на работници и задржување на работните места, иако доделена на фирмите директно, таа имаше за цел да заврши на сметката на најпогодените, односно работниците. Сепак, вестите за неисплаќањето на платите од доделената помош од работодавачите на работниците не стивнуваат.³⁹ Согласно Управата за јавни приходи: „Со состојбата од 2 февруари 2021 година, на 13 160 работодавачи им е исплатено вкупно 961.709.306,00 денари за исплата на декемвриската плата на 60 974 вработени. Од нив, 306 работодавачи не ја исплатиле земената финансиска поддршка во износ од 16.305.020,00 денари, на 992 вработени.“⁴⁰ Ова се само вестите за злоупотребите од четвртиот пакет на мерки, но ваквите злоупотреби се случуваат од исплаќањето на оваа мерка како дел од првиот пакет.

³⁹ „Мерката од 14.500,00 денари ги задржа работниците, но дел не добија плати, парите завршија кај работодавачите, ќе следат санкции“, Сузи Котева-Стоименова, Македонска информативна агенција, достапно на следниот линк: <https://mia.mk/merkata-14-500-denari-gi-zadrzha-rabotnicite-no-del-ne-dobi-a-plati-parite-zavrshi-a-ka-rabotodavachite-e-sledat-sankcii/>.

⁴⁰ „Анализа за искористеност на мерката финансиска поддршка за исплата на плати на вработените“, Управа за јавни приходи, достапно на следниот линк: <http://www.ujp.gov.mk/mk/javnost/soopstenija/pogledni/844>.

Со цел да се избегнат идни вакви злоупотреби, потребно е Управата за јавни приходи директно да ги исплаќа средствата на трансакциските сметки на вработените. Во моментот, со цел да се спречат вакви злоупотреби, се применува опоменување, потоа санкционирање и како последна инстанца кривична одговорност за прекршителите. Така УЈП најпрво поднесува опомена за неисплатена плата, а по истекот на опомената следи спроведување постапка за присилна наплата на платата со блокада на паричните средства на нивните трансакциски сметки и пренос на средствата на сметките на вработените лица и на уплатните сметки за јавни приходи. За оние кои не исплатите плати, а користеле субвенции од првиот пакет, односно плати за април, мај или јуни, УЈП има доставени детални податоци во Јавното обвинителство за покренување кривична постапка и кај истите се извршени контроли во координација со Државниот инспекторат за труд. Сериозноста на борбата со ваквите злоупотреби ќе се докаже само со евентуална правосилна одлука на судовите и постапување на Јавното обвинителство по овие предмети.

Во текот на пандемијата, а за потребите на заштитата на работниците, Владата одлучи за мерки за „спас на работни места“, преку кои беше предвидена исплата на 14.500,00 денари месечно како минимална плата за работниците и покривање до 50 % од придонесите. Во оваа категорија беше предвидена и финансиската поддршка за физичките лица кои вршат самостојна дејност, како и за вработените во компаниите од секторите туризам, транспорт и угостителство. Тоа се мерките 1,⁴¹ 20,⁴² 21,⁴³ и 26.⁴⁴ Со четирите мерки се опфатени вкупно 464 048 вработени и самостојни вршители на дејност, додека доделената помош изнесува вкупно 5.145.866.715,00 денари или приближно 84 милиони евра. Ова практично значи дека секој од вработените или самовработените кои биле опфатени во овие четири мерки добил приближно 180 евра, или 11.089,00 денари.

⁴¹ 14.500,00 денари месечно по вработен за април и мај, за компании погодени од кризата или 50 % од трошоците за придонеси за секој вработен.

⁴² Финансиска поддршка за месеците април и мај 2020 година во износ од 14.500,00 денари месечно за физичките лица кои вршат самостојна дејност.

⁴³ Субвенционирање 50 % од придонесите за вработените во компании од секторите туризам, транспорт и угостителство и други компании погодени од коронавирусот

⁴⁴ Поддршка за исплата на плати, која продолжува да важи и за последниот квартал од годината, односно и за месеците октомври, ноември и декември.

Мерка 1 – 14.500,00 денари месечно по вработен за април и мај, за компании погодени од кризата или 50 % од трошоците за придонеси за секој вработен⁴⁵

Период	Број на одобрени барања БФП-ИП	Број на ДО кои добиле финансиска поддршка	Број на вработени кои користеле финансиска поддршка	Износ на финансиска поддршка
април 2020	21 363	19 826	128 165	1.796.282.702,00
мај 2020	21 087	19 999	119 114	1.671.755.264,00
јуни 2020	19 235	18 172	101 585	1.420.066.089,00

Мерка 20 – Финансиска поддршка за месеците април и мај 2020 година во износ од 14.500,00 денари месечно за физичките лица кои вршат самостојна дејност⁴⁶

Период	Број на СВД-БФС за исплатена ФП вршители	Износ
април 2020	5 818	84.361.000,00
мај 2020	6 022	87.319.000,00
јуни 2020	5 964	8.647.800,00

Мерка 21 – Субвенционирање 50 % од придонесите за вработените во компании од секторите туризам, транспорт и угостителство и други компании погодени од корона вирусот⁴⁷

Период	Број на одобрени барања БС-ПЗСО	Број на ДО од налози доставени до МТСП за исплата на субвенции	Број на вработени за кои е користено субвенционирање придонеси	Износ на субвенционирани придонеси
април 2020	2 532	1 652	11 669	36.608.376,00
мај 2020	2 465	1 868	12 915	40.822.665,00
јуни 2020	2 137	1 655	12 096	38.198.174,00

Мерка 26 – Поддршка за исплата на плати, која продолжува да важи и за последниот квартал од годината, односно и за месеците октомври, ноември и декември⁴⁸

⁴⁵ Управа за Јавни Приходи на Република Северна Македонија, решение бр.: 02-6911/2.

⁴⁶ Управа за Јавни Приходи на Република Северна Македонија, решение бр.: 02-842/1.

⁴⁷ Управа за Јавни Приходи на Република Северна Македонија, решение бр.: 02-6903/2.

⁴⁸ Управа за Јавни Приходи на Република Северна Македонија, решение бр.: 02-6906/2.

Период	Број на одобрени БФП-ИП	Број на ДО кои добиле финансиска поддршка	Број на вработени кои користеле финансиска поддршка	Износ на финансиска поддршка
октомври 2020	13 796	12 368	60 700	945.210.474,00

Со слична цел, Владата ги утврди и мерките 31,⁴⁹ 32,⁵⁰ 34,⁵¹ како и 36.⁵² Имено, секторот туризам и угостителство, со затворените гранични премини, намалените локални патувања, забраните за собирање и групирање и забраната за движење, ја преживеа својата најтешка година. Оттаму, мерките на Владата требаше да им помогнат на работодавачите и работниците од овие сектори да успеат да ги сочуваат своите работни места. Според достапните податоци и одговорот од Министерството за економија, за користењето на мерките, од пријавените 109, само 78 туристички водичи добиле поддршка на плата. Преостанатите 31 пријавени не ги исполнувале предвидените услови.

Мерка 30 – Поддршка со плати за туристичките водичи

Аплицирале	Добиле
109	78

Преку другите мерки од оваа група, според информациите на Министерството за економија, опфатени биле 1 403 вработени во 409 деловни субјекти. Притоа, вкупната помош доделена во грантови за туристички агенции, ресторани за свадби и игротеки за деца изнесува 148.420.000,00 денари или приближно 2,5 милиони евра. Интересен податок е дека доделената финансиска помош на 81 игротека за деца опфатила само 3 вработени.

Мерка 32 – Грантови за туристички агенции од 3.000,00 до 7.000,00 евра:

	Аплицирале	Добиле
	339	276
Колку вработени опфатила оваа мерка?		1 000 вработени
Колку средства биле доделени		79.690.000,00 денари

⁴⁹ Поврат на туристичката такса за 2019 година за поддршка на секторот туризам, како еден од најпогодените во кризата.

⁵⁰ Грантови за туристички агенции од 3.000,00 до 7.000,00 евра.

⁵¹ Грантови за ресторани за свадби.

⁵² Грантови за игротеки за деца.

Мерка 34 – Грантови за ресторани за свадби:

	Аплицирале	Добиле
	238	133
Колку вработени опфатила оваа мерка?		400 вработени
Колку средства биле доделени		55.440.000,00 денари

Мерка 36 – Грантови за игротеки за деца:

	Аплицирале	Добиле
	119	81
Колку вработени опфатила оваа мерка?		3 вработени
Колку средства биле доделени		13.290.000,00 денари

Независните уметници беа една од категориите на вработени кои подеднакво тешко ја доживеаја пандемијата и рестриктивните мерки. Како поддршка за нив, Владата ја усвои мерката 3 преку која за естрадните, филмските и културните уметници беше предвидена помош во износ на 2 бруто минимални плати или 21.776,00 денари. Притоа, проценката на Владата беше дека со мерката ќе бидат опфатени 731 лице, меѓутоа според податоците на Генералниот секретаријат на Владата и Министерство за култура, вкупно аплицирале 487 лица, а притоа помош добиле само 122 лица⁵³.

Мерка 3 – Помош за уметниците

	Аплицирале	Добиле
Естрадни уметници	379	58
Филмски уметници	87	61
Културни уметници	21	3

Секоја од досега обработените мерки покажува дека предвидениот опфат и поднесените барања за финансиска помош покажуваат големо отстапување. Да не зборуваме за тоа колкав бил реалниот опфат или позитивно одговорените барања. Несразмерно мал е бројот на работници кои биле опфатени со овие мерки за сметка на претходно планираниот опфат. Ако на тоа се додадат информациите за направените злоупотреби на добиената помош, произлегува дека најдобра помош беше онаа од мерката 4 (*Паричен надомест за граѓаните кои останале без работа поради кризата, согласно работниот стаж*) каде што за предвидениот опфат (11 март-30 април), аплицирале 3 794 лица, а помош добиле 3 123 лица.⁵⁴ Ова всушност значи дека дури 82 % до поднесените

⁵³ Генерален секретаријат на Влада на Република Северна Македонија, решение бр.: 49-11183/2.

⁵⁴ Агенција за вработување на Република Северна Македонија, решение бр.: 03-3439/2.

барања биле позитивно одговорени. Сепак, барем во опфатот, најуспешна беше Мерка 27 (*Платежни картички за граѓаните за поголема потрошувачка и за развој на домашните економски дејности*), кај која дури 283 000 граѓани поделиле 27,6 милиони евра.⁵⁵

Злоупотреби не смеат да бидат правени, а прекршувањето на работничките права не смее да помине неказнето. Оттаму, постапувањето на државата при интензивното спроведување на надзорот е сосема оправдано. Секако, државата мора да дејствува и превентивно, односно со активни мерки да придонесува кон зачувување на работните места, зачувување на здравјето на работниците и гарантирање на човековите права, во случајов од корпусот на работниот однос.

3. АНАЛИЗА НА ФИНАНСИСКИТЕ ИМПЛИКАЦИИ ОД МЕРКИТЕ И ПАКЕТИТЕ ЗА СПРАВУВАЊЕ СО КРИЗАТА

Пандемијата имаше исклучително негативни ефекти врз економијата, со намалената економска активност која доведе до промени во пазарот на трудот, намалена понуда, побарувачка и производство на стоки и услуги, намалено инвестирање, но и намалена потрошувачка и така натаму. Ефектите од пандемијата ќе бидат долготрајни и далекусежни, ќе направат структурни промени и адаптирање во пазарот на трудот и економијата, понудата и побарувачката и производството на стоки и услуги. Некои од последиците можеби сè уште не се доволно видливи, но можат да се претпостават. Рестриктивните мерки како што се прогласената вонредна состојба, социјалната изолација, прогласената забрана за движење, намалениот обем на службени и приватни патувања, општата несигурност, како и инвестициската несигурност, намалената куповна моќ на граѓаните, се само дел од причините за забавената економија во Северна Македонија, но и на глобално ниво. Секако, финансиската криза не ги погоди сите сектори подеднакво. Некои сектори се многу повеќе погодени од другите, а според проценките на Светската банка, во Северна Македонија најпогодени ќе бидат секторите: трговија на големо и мало, угостителство, туризам и уметност, забава и рекреација.⁵⁶

Забавувањето на економијата секако нема да биде крајот на последиците од кризата. Многу пострашно ќе биде зголемувањето на сиромаштијата кое нè

⁵⁵ Генерален секретаријат на Влада на Република Северна Македонија, решение бр.: 49-11182/2.

⁵⁶ „Економско и социјално влијание на COVID-19 – Сиромаштија и добросостојба на домаќинствата“, Редовен економски извештај за Западен Балкан, World Bank Group, страна 13, табела A1, достапен на следниот линк: <http://pubdocs.worldbank.org/en/419241590709526138/WBRER17-08-Poverty-%D0%9C%D0%9A.pdf>.

очекува.⁵⁷ Симулациите на Светска банка предвидуваат дека стапката на сиромаштија ќе порасне од приближно 17 % во 2019 година, на околу 20-23 % во 2020 година.

Во апсолутни бројки, тоа значи дека бројот на лицата кои живеат под прагот на сиромаштијата ќе порасне од 55 000 до над 130 000 граѓани на Република Северна Македонија.

Секако, ваквите предвидувања на Светската банка ја земаат предвид должината на периодот кога минуваме низ кризата и дали таа ќе трае еден, два или три

квартали.⁵⁸

Со цел да ги намали негативните ефекти на COVID-19 врз стопанството, а со тоа да спречи натамошен пораст на невработеноста и сиромаштијата, Владата усвои 4 пакети мерки или вкупно 57 мерки групирани во пет категории:⁵⁹

1. Парична поддршка за граѓаните;
2. Директна поддршка за македонското стопанство – за иновативност и развој, за зачувување на постојните и за нови работни места;
3. Поддршка за земјоделците;
4. Директна помош за лицата без работа – за спортистите, за уметниците и туристичките водичи; и
5. Даночни олеснувања и одложувања на долгови.

Согласно официјалните податоци,⁶⁰ четирите пакета тежат вкупно 1,02 милијарди евра, од кои помеѓу 200 до 500 милиони евра се првиот и вториот пакет, 335 милиони евра е третиот пакет, а четвртиот пакет тежи дури 470 милиони евра. Меѓутоа, останува отворено прашањето колкава е искористеноста на четирите пакети и колку овие мерки ќе го постигнат посакуваниот ефект.

Во првата категорија мерки, беше предвидено издавање платежни картички за граѓаните, а со цел поголема потрошувачка и развој на домашната економија. Платежните картички беа на износ од 6.000,00 денари. Притоа,

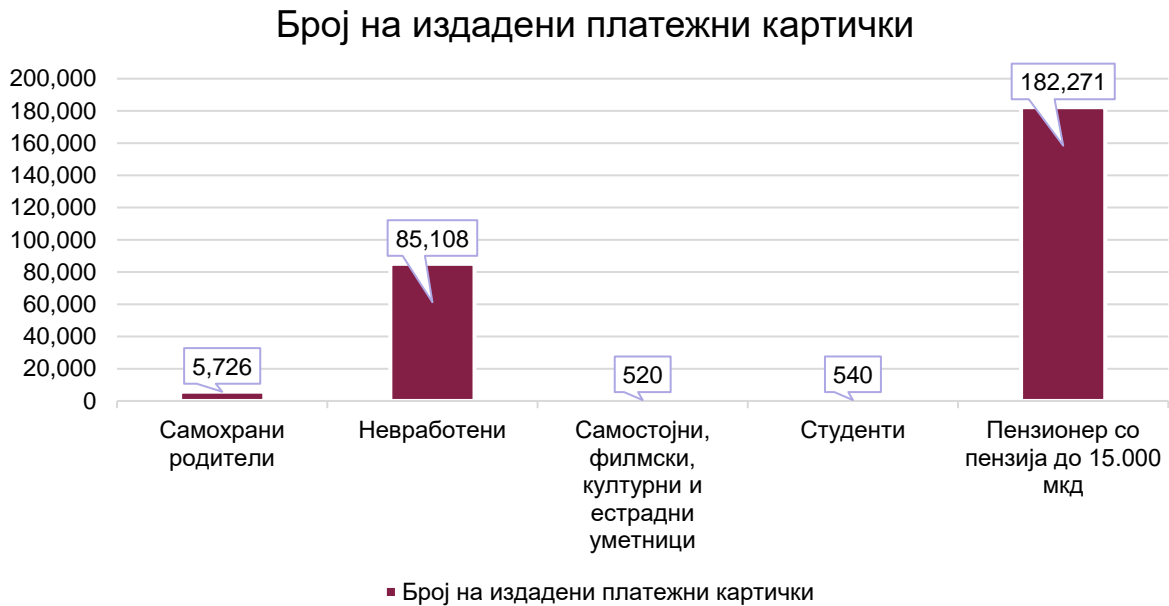
⁵⁷ На Македонија ѝ се заканува раст на сиромаштијата поради КОВИД-19, Слободна Европа, достапно на следниот линк: <https://rb.gy/oqfncf>.

⁵⁸ Записник од 17-тата седница на Владата на Република Северна Македонија, достапен на следниот линк, страна 11.

⁵⁹ <https://vlada.mk/ekonomski-merki-covid19>.

⁶⁰ Економски мерки за справување со последиците од КОВИД-19: <https://koronavirus.gov.mk/merki/ekonomski-merki>.

истите ги добија 5 726 самохрани родители, 85 108 невработени и 520 самостојни, филмски, културни и естрадни уметници. Ваква помош добија и 540 студенти, кои беа исклучени во почетокот, како и 182 271 пензионер со пензија до 15.000,00 денари.

Графикон 3. Преглед на бројот на издадени платежни картички на секоја од категориите граѓани.

Студентите и учениците добија дополнителна помош за поддршка на ученичкиот и студентскиот стандард во вредност од 44 милиони денари. Притоа, како корисници на последната мерка се јавија 884 студенти и 347 ученици. Помош добија и граѓаните постари од 64 години кои немаат пензија,

Секој граѓанин кој скенирал сметки потрошил, во просек, по 44,50 евра, а добил во поврат, во просек, по 5,50 евра.

ниту државна социјална пензија и се со приходи пониски од 15.000,00 денари или воопшто немаат приходи. Слична мерка беше предвидена и за сите вработени граѓани кои во периодот од јануари до април 2020 година не оствариле вкупни нето приходи од плата и надоместоци од плата поголеми од

60.000,00 денари според податоците од Управата за јавни приходи. За јакнење на домашниот туризам, а како поддршка на граѓаните беше утврдена мерката ваучер за туризам. Ваучерот можеше да се користи во домашните хотели и други сместувачки капацитети. Со оваа мерка беа опфатени околу 115 000 граѓани, а вкупната вредност беше утврдена на 16 милиони евра. Поддршка беше укажана на можностите за вработување на младите, а со цел да стекнат нови знаења и вештини за информатички технологии и слични вештини. Притоа, преку мерките беа покривани трошоци за тренинзи до максимален износ од 30.000,00 денари. Мерката опфати помеѓу 7 000 и 10 000 млади до 29 години и беше во вкупна вредност од 3 милиони евра. Во оваа категорија, а воедно и за поддршка на домашното производство беше предвидена мерката „**викенд без ДДВ**“ која опфати повеќе од 350 000 граѓани, корисници на апликацијата „**МојДДВ**“. Проекциите на Владата беа дека ќе биде направен промет од 170 милиони евра, пари кои ќе бидат инјекција за стопанството, а кон граѓаните ќе бидат вратени околу 17 милиони евра преку поврат на ДДВ. Резултатот од оваа мерка покажа дека во трите денови, 204 088 граѓани направиле промет во вредност од 558.176.715,00 денари, или приближно 9 милиони евра, а биле вратени 66.853.929,00 денари или приближно 1 милион евра.⁶¹

Конечно, категоријата одговори и на оние кои во текот на здравствената криза беа најранливи, докторите и другиот медицински персонал на инфективните клиници и одделенија, во институтот и центрите за јавно здравје, како и во итната медицинска помош за кои беше утврдена награда од 40 % на основната плата.

Во втората категорија беа предвидени повеќе мерки за директна помош на стопанството. Најнапред беше предвидена бескаматна кредитна линија во вредност од 31 милион евра за микро и мали компании. Истата понуди и неповратни средства во висина до 31 % од вкупниот износ утврден со истата, а за оние компании кои се водени или основани од жени или вработуваат млади

Со оваа мерка, а според новата методологија, поддржани беа **250 000 плати** за работни места. Вкупната вредност на оваа мерка изнесува **70 милиони евра**, а условот беше компаниите што ќе аплицираат да го задржат бројот на вработени заклучно со 31 јули 2020 година.

⁶¹ „УП: Викендот без ДДВ успешен“ Република. МК, достапно на следниот линк: <https://republika.mk/vesti/ekonomija/ujp-vikendot-bez-ddv-uspeshen/>.

лица, а се извозно ориентирани или воведуваат иновација и дигитализација во своето работење. Во иста насока, а за поддршка на компаниите за полесен пристап до финансии, Владата утврди и државна кредитна гаранција во износ од 10 милиони евра со што се отвора пристап до дополнителни 65 милиони евра, а беше утврдена и царинска гаранција за обезбедување на царинскиот долг и поддршка на извозот и увозот. Дополнително, беше утврдена финансиска помош од 25 милиони евра обезбедена преку програмата за зајакнување на конкурентноста на индустријата, а помош беше обезбедена и за оние индустрии кои ќе креираат платформа на која ќе може да ги пласираат своите производи на нови пазари, како и оние кои ќе развијат иновативни продукти. Во поддршката беа вклучени Развојната банка и Фондот за иновации и технолошки развој, а македонското туристичко село во скопско Нерези беше трансформирано во македонско СТАРТ-АП село. Оваа категорија вклучи и поддршка за домашниот туризам преку субвенционирање на организирање настани, обуки, семинари, конференции и слично во домашните туристички капацитети. Од оваа категорија беше развивана поддршката за стопанството преку исплата на плати. Притоа, низ периодот на кризата, мерката беше изменета, а новина беше скалестото одредување на исплатите за поддршка.

Во слична насока се движат и мерките од COVID 1 и COVID 2 кредитните линии во вредност од вкупно 12,7 милиони евра, а за поддршка на дејностите оневозможени да работат поради кризата и заштитните мерки, како и кредитната линија за свеж капитал за поддршка на новите проекти, новите вработувања и зголемената ликвидност на стопанството. За поддршка на туризмот и угостителството, мерките во оваа категорија предвидуваа поврат на туристичката такса за 2019 година, како и грантови со кои се опфатени приближно 500 туристички агенции, како и грантови за ресторани за свадби и поддршка на околу 120 дискотеки и ноќни клубови, како и на околу 7 000 транспортери, преку продолжување на лиценцата за 2021 година без надомест. Конечно, во оваа категорија корисници се 9 360 регистрирани сметководители за кои во 2020 година нема да важи условот за собирање поени од континуирано професионално усовршување за продолжување на лиценцата.

За поддршка на земјоделството, во третата категорија на мерки беа утврдени повеќе аспекти во кои државата може да им укаже помош на оваа категорија наши граѓани. Првенствено со 5 милиони евра поволни кредити, преку Развојната банка, беа поддржани микро, малите и средните претпријатија кои вршат примарно производство, преработувачите и извозот на примарни и преработени земјоделски производи, а со 3 милиони евра беа поддржани семејни винарии и фарми. Конечно, преку кредит на Светска банка од 50 милиони евра беше овозможена модернизација на македонското земјоделството со цел зголемување на конкурентноста и профитабилноста.

Како дел од мерките беше искористено и субвенционирањето на потрошувачката на зелена нафта со што беа опфатени 50 000 земјоделци. Во оваа категорија беа стимулирани преработувачите на грозје и винариите за производство на алкохолен дестилат, а беше обезбедена и поддршка за откуп на грозје од реколтата за 2020 година. Дополнително, помош беше обезбедена и за модернизирање и ставање во функција на капацитети за производство на преработки од тутун и грозје, со цел натамошно развивање на лозарството и тутунскиот сектор, како земјоделски гранки кои сè повеќе и повеќе извезуваат. Конечно, преку оваа категорија беше предвидено и поддржано издавањето на пасиштата на долгорочен закуп со што сточарите добиваат на располагање околу 500 000 хектари пасишта.

Во четвртата категорија од мерките беше обезбедена помош за сите кои останале без работа од 11 март до 30 април 2020 година. Оваа мерка е можеби најбитна за работниците/чките бидејќи директно влијае на најранливата категорија на граѓани/ки кои биле директно погодени од кризата и останале без работа. Притоа, висината на месечниот паричен надоместок за време на невработеност беше утврден врз основа на пресметаните и исплатени плати кај работодавачот и изнесува 50 % од просечната месечна нето плата на работникот за последните 24 месеци за лице кое има право на паричен надоместок до 12 месеци. Добиената помош не може да биде повисока од 80 % од просечната месечна нето плата по работник објавена за последниот месец. Во оваа категорија, помош беше обезбедена и за сите спортски клубови кои имаат регистрирано минимум 15 млади спортисти до 18 години во индивидуалните спортови, односно минимум 50 млади спортисти до 18 години во екипните спортови. Исто така, во оваа категорија за 141 самостоен уметник беше обезбедена минимална плата за месеците април и мај, како и придонеси. Конечно, во оваа категорија 150 регистрирани туристички водичи добија минимална бруто плата како помош за кризниот период.

Конечно, како општа помош за граѓаните во петтата категорија беше предвидено одложување на плаќањето на ратите од кредитите за 3 до 6 месеци, замрзнување или грејс период за отплата на кредитите и слично. Одложено беше плаќањето закуп на социјалните станови, а беше суспендиран, односно запрен, законот за извршување до крајот на јуни. Во оваа категорија беше одлучено и за одложување на плаќањето на аконтациите на данокот на добивка до март 2021 година, за компании кои имаат пад на приходи поголем од 40 %, а беше намалена и стапката на ДДВ за ресторански услуги и служење на храна и пијалаци на 10 %.

i. Првиот економски пакет

Првиот пакет економски мерки беше усвоен на 18 март 2020 година, односно на денот на прогласувањето на вонредната состојба во државата.

Знаејќи за правната положба на Владата во услови на вонредна состојба, првиот пакет беше донесен во првата можност за усвојување на уредби со законска сила.

Мерките донесени со овој пакет се примарно насочени кон граѓаните, но и кон најпогодените сектори: угостителството, туризмот и транспортот:⁶²

1. Ослободување од аконтации од данок на добивка;
2. Одлагање и реструктурирање на отплатите на кредитите за фирми и граѓани;
3. Субвенционирање 50 % од придонесите за април, мај и јуни по вработен, до максимум просечна плата во земјава;
4. Бескаматен кредит за заштита на ликвидноста на микро, мали и средни фирми погодени од корона вирусот;
5. Фонд за поддршка на туризмот за закрепнување од COVID-19;
6. Замрзнување на цените на основни производи заклучно цената која била на денот на прогласување на пандемија, односно 11 март;
7. Бескаматен кредит за заштита на работните места преку Развојната банка, за фирмите кои ќе имаат проблем да исплатат плата;
8. Субвенционирање придонеси за вработените од секторите туризам, транспорт и угостителство и други погодени компании;
9. Намалување на законски затезната камата за 50 %; и
10. Преполовување на казнена камата за јавни давачки – од 0,03 % на 0,015 %.

ii. Вториот економски пакет

Вториот пакет економски мерки беше усвоен со задоцнување од помалку од две недели од првиот, т.е. на 31 март 2020 година. Со пакетот се „обезбеди ликвидност и финансиска инјекција за стопанството преку мерки за помош на работниците и стопанството“.⁶³

Вториот пакет ги вклучуваше следните мерки:

1. Исплата на платите на работниците кај работодавачот-барател на финансиска поддршка за месеците април и мај 2020 година;
2. Помош за спортистите;
3. Помош за уметниците;

⁶² Пакет економски мерки за премостување на кризата предизвикана од COVID-19, Влада на Република Северна Македонија, достапно на следниот линк: <https://www.finance.gov.mk/mk/node/8597>

⁶³ Претставување на вториот пакет економски мерки за справување со кризата предизвикана од COVID-19, Влада на Република Северна Македонија, достапно на следниот линк: <https://vlada.mk/node/20813>

4. *Месечна плата (паричен надоместок) за граѓаните што останале без работа поради кризата во висина од 50 % од просечната плата на работникот;*
5. *Намалување на платите на сите избрани и именувани функционери во висина на минимална плата за април и мај 2020 година;*
6. *Укинување на надоместот на претседателите и членовите на управните и надзорните одбори на јавните институции за времетраење на кризата;*
7. *Грижа за лицата во неформалната економија;*
8. *Запирање на Законот за извршување до крајот на јуни 2020 година;*
9. *Одложување на кредитите кај банките;*
10. *Намалување на ратата и репрограмирање на кредитите кај финансиските друштва и лизинг компаниите;*
11. *Одложување на плаќањето закуп за корисниците на социјалните станови;*
12. *Дополнителни бескаматни кредити за фирмите од нови 8 милиони евра;*
13. *Евтени кредити во висина од 50 милиони евра од Развојната банка, пласирани преку комерцијалните банки за заштита на ликвидноста на компаниите;*
14. *Забрана за отворање стечајна постапка;*
15. *Задолжително користење на првиот дел од годишниот одмор;*
16. *Формирање на солидарен COVID-19 фонд; и*
17. *Намалување на авторските хонорари на лицата ангажирани во јавните институции.*

iii. Третиот економски пакет

Третиот пакет економски мерки беше наменет за ревитализацијата, закрепнувањето на економијата и стимулација на потрошувачката и индустријата, а беше усвоен на денот на олеснувањето на рестриктивните мерки, 17 мај 2020 година.⁶⁴

Пакетот ги содржи следните мерки:

1. *Платежна картичка вредна 9.000,00 денари за македонски производи и услуги;*

⁶⁴ Претставување на третиот пакет економски мерки за справување со кризата предизвикана од COVID-19, Влада на Република Северна Македонија, достапно на следниот линк <https://vlada.mk/node/21424>.

2. Ваучер за домашен туризам од 6.000,00 ден и домашна платежна картичка од 3.000,00 ден;
3. Парична поддршка за млади до 6.000,00 денари, платежна домашна картичка од 3.000,00 денари и ваучери за кофинансирање обуки за ИТ и дигитални вештини;
4. Викенд без ДДВ за сите граѓани;
5. Паричен надоместок за сите лица кои останале без работа од 11 март до 30 април 2020;
6. Бескаматни кредити за фирми како поддршка за жените, младите и дигитализацијата во бизнисот, преку Развојната банка, во вредност од 31 милион евра;
7. Државна гаранција за комерцијални кредити и за обезбедување на царинскиот долг;
8. Поддршка за нови пазари, конкурентност и модернизација на приватниот сектор во вредност од 25 милиони евра;
9. Дигитална платформа за нови пазари за текстилните компании;
10. Поддршка за развој на домашни старт-ап продукти и услуги преку ФИТР;
11. Кофинансирање настани и конференции со 50% финансиска поддршка од државата, најмногу до 30.000,00 денари;
12. Поддршка за компаниите преку субвенционирање на 50 % од трошоците за организација на настани, обуки и конференции, до максимален износ од 30.000,00 денари, во вкупна вредност од 245 илјади евра.
13. Поддршка на аграрниот сектор од 5 милиони евра преку Развојната банка;
14. Поддршка за микро, малите и средните претпријатија кои вршат примарно производство, преработувачите и извозниците на примарни и преработени земјоделски производи во вредност од 5 милиони евра;
15. Субвенционирање на потрошувачката на зелена нафта на 50 %;
16. Стимулирање на преработувачите на грозје за производство на нови продукти;
17. Овозможување јавни-приватни партнерства во лозарството и индустријата за тутун;
18. Воведување долгорочен закуп на пасишта;
19. Окрупнување земјоделско земјиште за поголема конкурентност на македонското земјоделство; и
20. Програма за финансирање микро земјоделски компании.

iv. Четвртиот економски пакет

Четвртиот економски пакет беше истовремено и најобемен, а имаше цел да обезбеди одржливост на домашните економски дејности и на работните места, како и да закрепне одредени дејности, односно да обезбеди стабилност на социјалните трансфери.⁶⁵ Четвртиот пакет беше донесен на почетокот на вториот бран, на 27 септември 2020 година.

Мерките кои се дел од четвртиот сет се:

- 1. Поддршка за исплата на плати, која продолжува да важи и за последниот квартал од годината;*
- 2. Платежни картички за граѓаните за поголема потрошувачка и за развој на домашната економија;*
- 3. Зголемување на грејс периодот кај бескаматните кредити од COVID-19;*
- 4. Поволни кредити од Развојната банка на Република Северна Македонија во вредност од 100 милиони евра;*
- 5. Поддршка со плати за туристичките водичи;*
- 6. Поврат на туристичката такса за 2019 година;*
- 7. Грантови за туристички агенции;*
- 8. Намалување и/или укинување на парафискалните давачки;*
- 9. Грантови за ресторани за свадби;*
- 10. Продолжување на лиценците за работа на дискотеките, ноќните клубови и компаниите од транспортната заедница;*
- 11. Грантови за игротеки за деца;*
- 12. Поддршка за занаетчиите;*
- 13. Државна кредитна гаранција;*
- 14. Државна царинска гаранција;*
- 15. Одложување на отплата на кредити за компании до крајот на годината;*
- 16. Намалување на казнената камата за јавни давачки за половина од 0,03 % на 0,015 % до крајот на годината;*
- 17. Одложување на плаќање аконтација на данокот на добивка;*
- 18. Ослободување од ДДВ за донации од јавен карактер за уште 12 месеци;*

⁶⁵ Претставување на четвртиот пакет економски мерки за справување со кризата предизвикана од COVID-19, Влада на Република Северна Македонија, достапно на следниот линк <https://vlada.mk/node/22629>.

19. Намалување на стапката за ДДВ за ресторански услуги и служење на храна и пијалаци, со која овие услуги ќе се даночат со нова повластена стапка на ДДВ од 10 %, наместо сегашната редовна стапка од 18 %;
20. Одложено плаќање ДДВ;
21. Бришењето на условот за собирање поени од Континуирано професионално усовршување (КПУ) за продолжување лиценца за сметководители;
22. Зголемување на периодот за покривање загуби на товарот на идни добивки;
23. Зголемување на прагот со кој субјектите би биле дел од режимот на неоданочување со данок на добивка и зголемување на прагот со кој субјектите би влегле во режимот на вкупен приход;
24. Признавање на трошокот за приватно здравствено осигурување како признаен расход;
25. Признавање на расходите за тестирање од COVID-19, исто така како признаен расход;
26. Намалување на увозни давачки за сировини и репроматеријали;
27. Поддршка за развој на човечкиот капитал;
28. Поддршка на откуп на грозје од реколта 2020 година;
29. Ослободување во висина на 2/3 од законски пропишаниот износ за приредувачи на игри на среќа;
30. Промена на пресметка на основата за финансирање на Единиците на локалната самоуправа; и
31. Викенд без ДДВ за сите граѓани.

4. АНАЛИЗА НА МЕЃУНАРОДНИТЕ ПРАВИЛА, ПРЕПОРАКИ И МЕРКИ

i. Меѓународна организација на трудот

Меѓународната организација на трудот,⁶⁶ како промотор и гарант на работничките права, воедно и борец за стандарди, пристојна работа и социјален дијалог, во екот на кризата објави минимални препораки кои треба да се следат за поедноставно надминување или олеснување на последиците од COVID-19. Согласно организацијата, мерките кои ги предлага која било Влада треба да се фокусираат на остварување четири главни цели, а политиките да бидат базирани на следните четири столбови:

1. *Стимулирање на економијата и вработувањата;*
2. *Заштита на здравјето на работниците на своите работни места;*
3. *Воспоставување социјален дијалог за изнаоѓање решенија и*
4. *Поддршка на компаниите, приходите и работните места.*⁶⁷

Притоа, за да бидат успешни и да ја остварат целта, потребно е мерките да имаат долготрајно влијание, да бидат сеопфатни и изградени врз основа на доверба и социјален дијалог. Во своите препораки, МОТ посочува на листа на мерки, како модели, од повеќе држави.

Во областа на **заштитата на здравјето на работниците на работно место**, според МОТ, најважна мерка е работата од далечина и флексибилно работно време. Оваа мерка ја имплементираше и РС Македонија, а Владата уште во почетокот на кризата излезе со препорака до работодавачите, работниот процес да го организираат со работа од дома. Следејќи ја оваа препорака, некои компании целосно работеа, односно сè уште работат од дома. Некои компании, делумно ја имплементираат оваа мерка, односно воведоа систем на ротација во кој одредени денови работниците работат од дома, а во други се во канцеларија или пак, воведоа сменско работење. Во овој столб се содржани и мерки за гарантирање пристап до здравство за сите, спречување дискриминација и исклучување, односно зголемување на опфатот на платено отсуство од работа.

⁶⁶ МОТ е специјализирана агенција на Организацијата на Обединетите нации и единствена „трипартитна“ агенција на ООН што ги спојува претставниците на владите, работодавачите и работниците, со цел заедничко креирање на политиките и програмите. МОТ е глобално тело, одговорно за изготвување и следење на меѓународните стандарди за трудот. Во својата работа со 179 земји членки, МОТ гарантира почитување на стандардите за трудот во практика и во суштина.

⁶⁷ A policy framework for tackling the economic and social impact of the COVID-19 crisis, International labor organization, страна 4, достапно на следниот линк: <https://rb.gy/leqvr6>.

Во областа на **стимулирање на економијата**, согласно МОТ, потребно е да се води активна фискална и приспособлива монетарна политика, а да се обезбедат и заеми и друга финансиска поддршка за одредени сектори, вклучувајќи го тука и здравствениот сектор. Како позитивни пример од оваа област, МОТ го наведува намалувањето на каматните стапки во Австралија, Канада, Нов Зеланд, Обединетото Кралство и САД.⁶⁸ Мерка за успешно справување со негативните последици од кризата, предложена од организацијата е, исто така, обезбедувањето финансиска поддршка за одредени сектори. Во овој столб, а во однос на поддршката на вработувањето, МОТ ги издвојува задржувањето на вработувањата, финансиската поддршка и даночните олеснувања на вработувањата, притоа вклучувајќи ги малите и средните претпријатија. Конечно, МОТ посочува на потребите од успешно спроведување и широк опфат на социјална заштита за сите.

Во однос на столбот **социјален дијалог** за решенија, МОТ вели дека мерките треба да се фокусираат на зголемување на капацитетите на синдикатите и останатите здруженија на работници и работодавачи, зголемувајќи ги и капацитетите на владите и зајакнување на социјалниот дијалог.⁶⁹ Согласно организацијата, без разлика на јавните политики кои една држава ќе ги одбере за намалување на последиците од пандемијата, тие треба да ги адресираат следните предизвици:

- Да постигнат баланс помеѓу здравствените, економските и социјалните аспекти на политиките за интервенција;
- Да гарантираат ефективност и ефикасност;
- Да постојат интервентни политики за ранливи групи на граѓани;
- Да поддржуваат социјален дијалог како ефективен механизам за креирање на политиките; и
- Да обезбедат поголема меѓународна солидарност со земјите во развој, со цел да се поттикне инвестирањето.⁷⁰

Во својата работа, Меѓународната организација на трудот, освен препораки до Владите, понуди препораки и за работодавачите, како да го организираат процесот на работа од дома,⁷¹ како да одговорат на најчесто поставуваните прашања во врска со предизвиците од COVID-19 и веќе

⁶⁸ Социјалниот дијалог околу безбедноста и здравјето при работа во контекст на COVID-19, Меѓународна организација на трудот, достапно на следниот линк: <https://socijalendijalog.mk/wp-content/uploads/2020/10/Kratok-pregled-na-politiki-final.pdf>.

⁶⁹ Ibid 48, страна 7.

⁷⁰ ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition, страна 2, достапно на следниот линк: <http://kss.mk/wp-content/uploads/2020/09/ILO-COVID19-Monitor-6th-Edition-1.pdf>.

⁷¹ Политики со фокус на семејството и други добри практики на работното место поврзани со COVID-19: Клучни чекори што можат да ги преземат работодавачите, Меѓународна организација на трудот.

воспоставените конвенции,⁷² и како да изградат политики со фокус на семејството, односно како работодавачите да го организираат работниот процес за време на пандемијата.⁷³

ii. Европската унија

Имајќи ја предвид структурата на Европската Унија, не треба да се заборава дека мерките кои таа ќе ги преземе се дополнителни на оние кои државите членки ќе ги имплементираат самостојно.⁷⁴ Изјавата на претседателката на Европската комисија, Урсула фон дер Лајен, говори за силната мотивација на Унијата да придонесе за намалување на последиците од кризата предизвикана од COVID-19. Во изјавата, таа посочува дека: „Пандемијата на COVID-19 нè тестира сите нас. Ова не е само огромен предизвик за нашите здравствени системи, туку и голем шок за нашите економии. Економскиот пакет објавен денес се занимава со состојбата. Ние сме подготвени да сториме повеќе како што ќе се развива ситуацијата. Ќе сториме што и да е потребно за поддршка на сите Европејци и на европската економија”.⁷⁵ Имено, Европската комисија освен економските пакети за намалување на последиците од корона вирусот, усвои и мерки со кои ги „олабави“ своите правила за да им овозможи на Владите да бидат брзи во нивните интервенции во областа на фискалните политики и доделување државна помош преку брзо одобрување од Европската Комисија.

Една од првите одлуки на Комисијата заедно со Советот беше активирањето на „**клаузулата за бегство**“ од Пактот за стабилност и раст,⁷⁶ имајќи предвид дека кризата е нешто што е надвор од контрола на Владите.⁷⁷ Поточно, поддршка беше укажана преку олабавување на фискалните правила и

⁷² Стандарди на МОТ и COVID-19 (корона вирус) – често поставувани прашања, Меѓународна организација на трудот, достапно на следниот линк: <https://socijalendijalog.mk/wp-content/uploads/2020/07/Standardi-na-MOT-i-Kovid-19.pdf>.

⁷³ Политики со фокус на семејството и други добри практики на работното место поврзани со COVID-19: Клучни чекори што можат да ги преземат работодавачите, Меѓународна организација на трудот, достапно на следниот линк: <https://www.unicef.org/northmacedonia/mk/media/5841/file>.

⁷⁴ Policy measures taken against the spread and impact of the coronavirus – 16 November 2020, Европска комисија, Генерален директорат за економски и финансиски прашања, достапно на следниот линк: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/coronavirus_policy_measures_16_november.pdf.

⁷⁵ Изјава на претседателката на Европската Комисија, Урсула фон дер Лајен, на заедничка прес-конференција со извршните потпретседатели на Комисијата, Маргарете Вестаја и Владис Домбровскис, од 13 март 2020 година, достапно на следниот линк: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_465.

⁷⁶ Пактот за стабилност и раст се сет на правила за државите на ЕУ кои овозможуваат координација на фискалните политики на државите членки и стабилни јавни финансии.

⁷⁷ Комисијата предлага активирање на општата клаузула за избегнување на обврските од пактот за стабилност и раст, Европска комисија, достапно на следниот линк: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_499.

фискалниот мониторинг врз државите членки. Понатаму, Комисијата донесе Привремена рамка за државна помош, овозможувајќи им на државите членки целосна флексибилност на правилата за државна помош, како и други потребни процедурални олеснувања за да овозможи брза постапка на одобрување на известување за државна помош.⁷⁸

Главната помош Унијата ја обезбедува преку програмата **SURE** или **Temporary Support for Unemployment Risks in an Emergency**,⁷⁹ во вредност од 90 милијарди евра. Оваа програма е наменета за државите членки кои се најпогодени од кризата и претставува израз на солидарноста на Унијата. Притоа, државите членки се согласуваат да се поддржуваат едни со други преку Унијата со тоа што ќе стават на располагање дополнителни финансиски средства преку заеми. Придонесот на секоја држава членка во вкупниот износ на гаранцијата одговара на нејзиниот релативен удел во вкупниот БДП на Унијата заснован на буџетот за 2020 година. Од оваа програма, 31 милијарда евра се веќе исплатени на Италија, Шпанија, Полска, Грција, Хрватска, Литванија, Кипар, Словенија, Малта и Летонија. Инструментот SURE дејствува како втора линија на одбрана, поддржувајќи кратки работни шеми и слични мерки за да им помогне на земјите членки да ги заштитат работните места, а со тоа и вработените и самовработените од ризик од невработеност и загуба на приход.

Преку Европскиот фонд за стратешки инвестиции обезбедени се 8 милијарди евра за ликвидност на тешко погодените мали и средни претпријатија, а Европската инвестициска иницијатива предвиде одговор во вредност од 65 милијарди евра. Оваа сума е распределена во Европскиот структурен фонд со 29 милијарди евра, во буџетот на Унијата со 7,9 милијарди евра и 28 милијарди евра од непотрошените и нераспределени средства од структурните фондови.⁸⁰

⁷⁸ “Temporary Framework for State aid measures to support the economy in the current COVID-19 outbreak”, Европска комисија, достапно на следниот линк: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/what_is_new/sa_covid19_temporary-framework.pdf.

⁷⁹ The European instrument for temporary Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency (SURE), Европска комисија, достапно на следниот линк: <https://rb.gy/ebhkd>.

⁸⁰ Преглед на одговорот од Европската комисија за справување со коронавирусот, Европска комисија, достапно на следниот линк: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/eu_coronavirus_response.pdf.

1. АНАЛИЗА НА ИСКУСТВАТА НА ДРЖАВИТЕ ОД РЕГИОНОТ

i. Хрватска

Хрватската економија е значително погодена од COVID-19. Знаејќи дека Хрватска е во голем дел зависна од туризмот, а нејзиниот најголем трговски партнер е Италија, ваквиот заклучок е сосем јасен и очекуван. Хрватска уште во раните фази на пандемијата презеде конкретни мерки за справување со истата. Имено, на 17 март 2020 година, хрватската влада усвои 63 економски и други мерки со цел зачувување на работните места и намалување на негативното влијание од COVID-19. Вкупната вредност на економските мерки изнесуваше 3,9 милијарди евра.⁸¹ Покрај финансиската инјекција, хрватската влада презеде чекори за олеснување и непречено функционирање на стопанството, односно одложување на плаќањата на јавните обврски за три месеци со можност за продолжување на дополнителни три месеци, како и привремено суспендирање на плаќањата на избрани парафискални давачки.⁸²

Според Државниот завод за статистика на Република Хрватска, во јули 2020 година во Хрватска имало 1 528 500 невработени лица, што е за 1,1 % повеќе во однос на претходниот месец.

Ако се споредуваат податоците од крајот на првиот квартал од 2020 година, со декември 2019 година, тогаш бројот на невработени бил поголем за 8 %, а трендот на пораст на невработеноста продолжува натаму. Сепак, гледано од аспект на пазарот на трудот, ваквата реакција е релативно блага, ако се има предвид исклучително силниот пад на економската активност. Меѓу другото, ваквата блага реакција на пазарот на трудот ги рефлектира и мерките на Владата насочени кон одржување на работните места. До крајот на 2020, очекувано е намалување на вработувањето за вкупно 3,2 %, што ќе биде одраз и на значително помалиот интензитет на сезонските вработувања, додека во 2021 година се очекува постепено закрепнување на пазарот на трудот. Проекциите на хрватскиот Завод за статистика се дека во 2021 година

⁸¹ Overview of Policy responses to COVID-19, International Monetary Fund, достапно на следниот линк: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#C>.

⁸² Overview of Policy responses to COVID-19, International Labor Organization, достапно на следниот линк: <https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/regional-country/country-responses/lang--en/index.htm#HR>.

вработувањето може да се зголеми за 2% на годишно ниво, додека очекуваната стапка на невработеност може да биде 7,8 %.⁸³

ii. Црна Гора

Црна Гора борбата за стабилност и зачувување на економијата со пандемијата ја започна уште во раната фаза. Како одговор, Владата на Црна

Беа обезбедени 5 милиони евра за исплата на плати на вработените во секторот туризам во период од 2 месеци.

Гора усвои 3 пакети мерки за одржување на економската стабилност и зачувување на работните места.⁸⁴ Со мерките, Владата обезбеди субвенции за најпогодените сектори, како што се туризмот и земјоделството, а преку покривање на 50 до 100% од минималната платата на вработените, во зависност од степенот на погоденост на секторот и индустријата. Потоа, одложување на јавните давачки, поврат на ДДВ во рок од 45 дена, кредитни линии за подобрување на ликвидноста на стопанството и уште многу други мерки.⁸⁵

Пазарот на труд во Црна гора бележи пораст во бројот на невработени, споредено со почетокот на 2020 година. Без оглед на напорите на владата и работодавачите да ги задржат вработените, користејќи ги притоа сите мерки, вклучително и намаленото работно време, работата од дома, субвенциите на плата и така натаму. Од воведување на мерките за справување со коронавирусот на 15 март, бројот на невработени е зголемен за 24 %, односно како невработени биле регистрирани нови 8 436 лица. Во периодот од март до октомври 2020 година, Заводот за вработување на Црна Гора евидентирал нови 20 596 невработени лица, или за 8 157 лица повеќе од истиот период минатата година, што претставува зголемување за 70,4 %.⁸⁶

⁸³ "Koliko će pandemija utjecati na (ne)zaposlenost u Hrvatskoj?", Privredni.HR, достапно на следниот линк: <https://privredni.hr/hnb-do-kraja-godine-zaposlenost-ce-pasti-3-2-posto-a-2021-rasti-za-2-posto>

⁸⁴ <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#M>.

⁸⁵ Overview of Policy responses to COVID-19, International Labor Organization, достапно на следниот линк: <https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/regional-country/country-responses/lang--en/index.htm#ME>.

⁸⁶ "Epidemija Covid-19 dovela je do povećanja nezaposlenosti u Crnoj Gori za skoro 19 odsto", PVInformer.ME, достапно на следниот линк: <https://www.pvinformer.me/epidemija-covid-19-dovela-je-do-povecanja-nezaposlenosti-u-crnoj-gori-za-skoro-19-odsto/>.

iii. Словенија

За време на првиот бран на COVID-19, Словенија навремено презеде чекори за заштита на работниците, односно за гарантирање на стабилноста на

Целосно исплаќање на сите работници кои беа заболени од корона вирусот во периодот од 11 април до 31 мај 2020 година.

економијата и работните места. Словенија одлучи да воведи скратено работно време, субвенционирано од државата со исплата на 90 % од платата на работникот.⁸⁷

Имајќи ја предвид новонастаната состојба, со ребаланс на буџетот беа пренаменети 3 милијарди евра за помош на работодавачите, работниците, семејствата (според бројот на членови), пензионерите и така натаму.⁸⁸

Од почетокот на пандемијата, во Словенија невработеноста била во пораст. Имено, на крајот на првиот квартал од 2020 година, невработеноста била 4,6 %, додека на крајот на вториот квартал бил утврден пораст – вкупната невработеност била 5,2 %. Ваквата тенденција запира во третиот квартал кога всушност бил утврден благ пораст на вработеноста, со нови 5 100 лица кои стапиле во работен однос. Споредено со почетокот на кварталот, тоа е 0,6 % повеќе. Споредено со истиот период од 2019 година, претставува намалување за 1,1 %.

Поради големиот пораст на бројот на новозаболени лица, Владата на Словенија на 11 ноември 2020 прогласи вонредна состојба во државата. Вонредната состојба беше прогласена за период од 30 дена, а одлуката беше проследена со 6-тиот пакет економски и финансиски мерки.

Шестиот пакет мерки предвидува 1 милијарда евра како поддршка за приватниот сектор.

⁸⁷ <https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/regional-country/country-responses/lang--en/index.htm#SI>.

⁸⁸ <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#S>.

Во моментот, откако економските експерти утврдија дека многу од работодавците нема да можат да се справат со новонастанатата состојба и поради кризата може да дојде до пораст на бројот на невработени лица за нови 10 000, Владата на Словенија ја разгледува опцијата за одложување на примената на законот за покачување на минималната плата.⁸⁹

iv. Босна и Херцеговина

Воведувањето на првите ограничувања за граѓаните и бизнисите беа проследени со првите пакети мерки на Владата на Босна и Херцеговина. Затворањето на голем број компании, локали, училишта и слично, значеше сериозна опасност за зголемување на стапката на невработеност што ја присили владата да направи ребаланс на буџетот и да распредели 50 милиони конвертибилни марки за борба против пандемијата и за медицинска опрема.

1.000.000.000,00 конвертибилни марки = 3 % од БДП

Во исто време, 30 милиони конвертибилни марки беа доделени на болниците во државата, а Владата објави дека вкупниот износ на економска помош од приближно 1 милијарда КМ ќе биде обезбеден за поддршка на економијата.

⁸⁹ "Worse conditions on the labour market in the 2nd quarter of 2020, unemployment rate at 5.2%" Labor Force Survey, State Statistical Office of Slovenia, достапно на следниот линк: <https://www.stat.si/StatWeb/en/News/Index/8975>.

Севкупноста на овој фонд служи за одржување и подобрување на ликвидноста на компаниите.⁹⁰

Покрај преземањето на економските мерки и утврдувањето на пакетите за помош и гарантирањето на стабилноста на економијата, пораст на невработеноста бил забележан и во Босна и Херцеговина. Притоа, на крајот на јули 2020 година, 426 252 лица биле регистрирани како невработени. Споредено со претходниот месец, тоа претставува пораст од 1,18 %, односно 4 952 лица. Ако податоците од јули 2020 година се споредат со оние од истиот период во 2019 година, тогаш бројот на невработени во 2020 е поголем за 4,7 %. Вкупно, од почетокот на пандемијата, невработеноста е зголемена за 23 364 лица или 5,8 %.⁹¹

v. Србија

Република Србија, исто како и останатите држави од регионот, го усвои првиот пакет мерки за справување со пандемијата на почетокот на месец март 2020 година. Притоа, мерките насочени кон заштита на јавното здравје и спречување на ширење на заразата беа слични како и оние донесени во нашата држава, односно забрана за движење, карантин, затворање јавни објекти, ограничувања на групирањето на граѓаните, задолжително носење маски, затворање на граничните премини и така натаму.⁹²

100 милијарди РСД	• Одложено плаќање даноци и придонеси за сите вработени во приватниот сектор
21 милијарда РСД	• Одложување на авансното плаќање на данок на добивка во вториот квартал на 2020
93 милијарди РСД	• Субвенции со минимални плати за сите вработени во микро, мали и средни претпријатија
4 милијарда РСД	• Исплата на 50 % од минимална нето плата за сите вработени во големи приватни компании и невработени

Во исто време, Владата на Република Србија донесе неколку пакети финансиски мерки со цел олеснување на работата на стопанството, односно иницијално 3-месечно одложување на плаќањето даноци и придонеси за

⁹⁰ Overview of Policy responses to COVID-19, International Monetary Fund, достапно на следниот линк: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#B>.

⁹¹ "Rast nezaposlenosti pruzročen smanjenom ekonomskom aktivnošću uslijed pandemije Covid-19", Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, достапно на следниот линк: <https://bit.ly/2LmTbu6>.

⁹² Overview of Policy responses to COVID-19, Organization for Economic Cooperation and Development, достапно на следниот линк: <https://www.oecd.org/coronavirus/country-policy-tracker/>.

вработени во сите приватни компании и нивно одложено плаќање на 24 рати почнувајќи од 2021 година. Потоа, одложување на аванското плаќање на данокот на добивка во текот на вториот квартал на 2020 година, како и субвенции на плати, што вклучуваше исплата на минимални плати за сите вработени во микро, мали и средни претпријатија во времетраење од три месеци и исплата на 50 % од нето минималната плата за сите вработени во големите компании од приватниот сектор и за невработените.⁹³ Другите мерки вклучуваат 3-месечен мораториум на извршување и камати на даночен долг според договорите за презакажување и 10 процентни поени намалување на каматната стапка на даночниот долг. Конечно, како мерка беше одобрена и државна гарантна шема за банкарски заеми на мали и средни претпријатија во вредност од 240 милијарди динари, како и нови заеми за мали и средни претпријатија од Фондот за развој (24 милијарди РСД).⁹⁴

Статистичките податоци за вработеност покажуваат дека во третиот квартал на 2020 година, бројот на вработени изнесувал 2 936 600 лица, а бројот на невработени 292 000 лица. Изразено во проценти, стапката на вработеност за дадениот период е 49,9 %, додека стапката на невработеност е 9 %. Според истражувањето на пазарот на труд спроведено од Државниот завод за статистика на Република Србија, во третиот квартал на 2020 година бројот на невработени се намалил за 16 300 или 5,3 %. Додека вкупниот број на вработени се намалил за 2 100 лица, или -0,1 % споредено со третиот квартал од 2019 година.⁹⁵

vi. Косово

Новата косовска влада усвои и нова програма за економско закрепнување во вкупна вредност од 365 милиони евра и предвидуваше повеќе фискални пакети. На 30 март 2020 година, Владата го усвои големиот пакет за итна поддршка на поединци, фирми и општини погодени од кризата од околу 180 милиони евра или ~2,5% од БДП. Неколку месеци подоцна, на 18 мај 2020 година, беа утврдени дополнителни 10,9 милиони евра вклучени во пакетот за итна поддршка, од кои 9,4 милиони евра беа доделени на Министерството за економија, вработување, трговија, индустрија, претприемништво и стратешки инвестиции, а 1,5 милиони евра на Министерството за финансии и трансфери. Конечно, на 19 јуни 2020 година, нови 53 милиони евра беа утврдени со

⁹³ Overview of Policy responses to COVID-19, International Labor Organization, достапно на следниот линк: <https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/regional-country/country-responses/lang--en/index.htm#RS>.

⁹⁴ Overview of Policy responses to COVID-19, International Monetary Fund, достапно на следниот линк: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#S>.

⁹⁵ “Анкета о радној снази, III квартал 2020”, Републички завод за статистику, Република Србија, достапно на следниот линк: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20201320.pdf>.

програмата за поддршка на земјоделството, обезбедувајќи директни плаќања за земјоделците.⁹⁶

Неколку од клучните мерки кои косовската влада ги усвои се:

1. 6 милиони евра доделени на Министерството за здравство;
2. Одложување на плаќањето на данокот на добивка, персоналниот данок на доход и ДДВ;
3. Унапредување на плаќањата од шемите за социјална помош со дополнителен износ од еден месец за поддршка на семејствата кои имаат потреба од помош;
4. Отстранување на ДДВ при увоз на пченица и брашно; и
5. Одложување на исплатите кон јавните комунални претпријатија.⁹⁷

Во 2019 година, Косово беше балканскиот рекордер по вработеноста. Порастот за годината изнесувал дури 6,7 %.⁹⁸ Ваквиот успех бил нарушен со пандемијата. Според Институтот за напредни студии од Косово се претпоставува дека пандемијата оставила над 37 000 косовски граѓани без работа.⁹⁹ Стапката на вработеност во Анкетата за работната сила за третиот квартал од 2020 година изнесува 30,1 %. Според истото истражување, во истиот период стапката на невработеност била 24,6 %.¹⁰⁰

2. АНАЛИЗА НА НАОДИТЕ ОД СПРОВЕДЕНОТО КВАЛИТАТИВНО ИСТРАЖУВАЊЕ

Квалитативното истражување се базираше на интервјуа со: 1) **државни и јавни службеници**; 2) **работодавачи од индустриите кои беа најмногу погодени** (текстилна индустрија, преработувачка индустрија, угостителство и слично), претставници на мали, средни и големи претпријатија; 3) **работници вработени во преработувачка и текстилна индустрија, работници со попреченост, вработени во социјален ризик и работници од руралните средини.**

⁹⁶ Overview of Policy responses to COVID-19, Organization for Economic Cooperation and Development, достапно на следниот линк: <https://www.oecd.org/coronavirus/country-policy-tracker/>.

⁹⁷ Overview of Policy responses to COVID-19, International Monetary Fund, достапно на следниот линк: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#K>.

⁹⁸ „Економско и социјално влијание на COVID-19 – Сиромаштија и добросостојба на домаќинствата“, Редовен економски извештај за Западен Балкан, World Bank Group, достапно на следниот линк: <http://pubdocs.worldbank.org/en/322591590708746523/WBRER17-03-Labor-BOS.pdf>.

⁹⁹ “Stopa nezaposlenosti na Kosovu 24,6 odsto, žene ugroženije” KosovoOnline.COM, достапно на следниот линк: <https://www.kosovo-online.com/vesti/ekonomija/stopa-nezaposlenosti-na-kosovu-246-odsto-zene-ugrozenije-5-1-2021>.

¹⁰⁰ “Labour Force Survey, Q3 2020” Kosovo Agency for Statistics, достапно на следниот линк: <https://ask.rks.gov.net/sr/agencija-za-statistiku-kosova/add-news/anketa-radne-snage-k3-2020>.

Со цел прашањата во интервјуата да бидат што порелевантни, истиот прашалник го прилагодивме за трите категории на граѓани.

Анкетниот прашалник е поделен на два дела. Првиот дел прашања беше насочен кон гледиштата на испитаниците како здравствената криза (COVID-19) влијаела врз продуктивноста на компанијата во која работат и дали тоа влијаело врз нивното работно место. Вториот дел прашања е во врска со тоа како испитаниците ги перципираат мерките кои ги донесе Владата за справување со здравствената криза (COVID-19) и како тие влијаеле врз нивната работна позиција.

Првите две прашања од првиот сет кои ги поставуваме во интервјуата беа поврзани со тоа дали здравствената криза влијаеше на намалување на обемот и приходот на работа. Најголем дел од сите испитаници посочија дека обемот на работа бил значително намален. Очекувано најпогодени биле сопствениците и вработените во угостителството и туризмот. Посочуваат дека финансиските штети се толку големи што дел од нив размислуваат дали воопшто ќе успеат да ја надминат здравствената криза или ќе бидат приморани да ги затворат своите објекти затоа што како што велат кризата сè уште трае.

„Ни зададе сериозен удар. Со оглед на тоа дека сме мал угостителски објект по квадратура, ние сме навикнати на журки, на работа со многу луѓе, на стоење на шанк и најголем дел од прометот беше правен на тој принцип на работа. Сега откако е короната, со рестриктивните мерки, задолжително седење максимум до 4 луѓе, бележиме огромен пад“ – Сосопственик на угостителски објект во Скопје.

„Можам да кажам дека работиме минимално, односно со 1 % во споредба со ова време лани. Со оглед на тоа дека нам пазар ни се туристи, односно странци кои доаѓаат во државата, а границите се затворени, тој 1 % е од конференции, прес-конференции и така натаму.“ – Сопственик на хотел во Скопје.

Обемот на работа бил сериозно намален и кај вработените во државниот/јавниот сектор. Сепак, дел од нив кои оделе редовно на работа посочуваат дека тие лично имале повеќе работа затоа што голем дел од нивните колеги кои ги користеле мерките, ги злоупотребувале и воопшто не работеле од дома.

„Имаше колеги кои користеа мерки (односно хронично болни, родители со мали деца, трудници и слично), меѓутоа не работеа од дома и поради тоа обемот на работа ни беше значително зголемен.“ – Јавна службеничка во ЈЗУ Психијатрија.

Следните две прашања ги поставивме кај трите категории на граѓани и се однесуваат на тоа: Дали поради здравствената криза се соочиле со намалување на платите односно со намалување на бројот на вработените? Очекувано, во овој дел добивме различни одговори, особено доколку се анализираат вработените во државниот сектор и вработените/сопствениците во приватниот сектор. Како што е познато, и покрај тоа што обемот на работа беше значително намален, во најголем дел од државните/јавните институции бројот на вработените и големината на платите останале исти. Ситуацијата кај приватниот сектор е сосема различна, односно кај најголем дел од нив платите биле драстично намалени, додека кај дел од нив имало и отпуштања. Ова особено е изразено во текстилната индустрија и во угостителството и туризмот.

Во однос на тоа дали им било скратено правото на годишен одмор, доминантното размислување кај вработените во државниот сектор е дека правото на одмор не им било намалено, но дел од нив посочија дека деновите кои седеле дома им биле пресметани како дел од годишниот одмор.

„Не ни беше скратено правото на годишен одмор, но ни беа пресметани деновите од стариот одмор во времето кога сме седеле дома. Нема ништо против тоа бидејќи секако седевме дома и тој одмор секако требаше да се искористи до крајот на јуни кога сè уште траеше ситуацијата.“ – Советник во одделение во општина Горче Петров.

Сликата кај вработените во приватниот сектор е поразлична, односно се соочиле со различни искуства. Дел од нив посочуваат дека целосно си го искористиле годишниот одмор, додека дел посочуваат дека целосно или делумно им бил намален од страна на работодавците. Интересно е дека доколку се видат одговорите на сопствениците, ниту еден од нив не посочува дека имало намалување на годишните одмори кај нивните вработени.

Следното прашање ни беше во насока дали институциите/компаниите во кои работат се придржувале до сите препораки на здравствените власти. Сите испитаници потврдуваат дека мерките во однос на хигиената (средства за дезинфекција и така натаму) целосно се почитувале, но дел од испитаниците од приватниот сектор се жалат дека некои од колегите не носеле маски и дека работеле во простории каде поради условите не биле во можност да држат растојание од два метра.

„Делумно да, во целост не. Растојание нема, до ден-денес не се почитува, маски носат делумно работниците зашто има некои кои не веруваат во короната, па не носат маски. Нив никој не може да ги присили да носат маски.“
– Конфекциска работничка од Штип

Работата од дома беше многу актуелна за време на здравствената криза, но општата слика од интервјуата е дека продуктивноста од работа од дома била многу помала. Дел од испитаниците од државниот сектор посочуваат дека тие што ги користеле мерките од Владата ги злоупотребувале и воопшто не работеле од дома. Кај приватниот сектор тие што работеле од дома најчесто биле приморани од сопствениците и нивната продуктивност била значително намалена во споредба со периодот кога редовно оделе на своето работно место. Сепак, мораме да напоменеме дека интервјуата ги правевме со вработени во текстилна индустрија, преработувачка индустрија и угостителство каде можностите за работа од дома се значително намалени во споредба со другите сектори.

Вториот сет на прашања е поврзан со тоа колку испитаниците се запознаени со мерките кои ги презедоа институциите за помош на стопанството. Доминантен е одговорот дека најголем дел од сите три категории на испитаници се запознаени со мерките. Ова е особено изразено кај сопствениците на приватните компании. Најголем дел од нив за мерките се информирале од традиционалните медиуми, интернет и прес-конференциите на Владата на РСМ.

„Потребно беше многу понавремено да предложат мерки и многу поконкретни да бидат мерките. Затоа што откако ги објавија, барем за нашиот сектор, мерките во првиот момент, оние помош на плата за секој вработен кои беа страшно нејасни, никој не знаеше што треба да направи ниту како да направи за да стигне до нив, во тек од неколку дена се менуваа постојано, се доправаа, преправаа. Владата имаше слух за некои барања меѓутоа генерално сметам дека беше премалку за целиот удар кој беше нанесен.“ – Сопственик на угостителски објект во Скопје.

„Институциите требаше да обезбедат парите да отидат директно во рацете на работниците, а не во рацете на газдите, на нив не им беше до толку потребна помош од институциите“ – работничка која останала без работа во време на здравствената криза од Скопје

Во поглед на тоа колку се задоволни од мерките, повторно има измешани размислувања кај сите категории на граѓани. Кај сопствениците на компании степенот на задоволство е различен, но сите потврдуваат дека имало задоцнување од барем еден месец на мерките и воедно мерките не биле целосно докрај објаснети што значително го отежнало процесот.

„Не сме задоволни, особено угостителството беше оставено на маргините. Рестораните и локалите добија протокол и започнаа со работа, хотелиерите до ден-денес немаат такво нешто. Владата требаше да направи класификација кои компании, кои сектори се најпогодени и така да се дели помошта. Вака, оние кои имаа најголема потреба се оставени на маргините.“
– **Оперативен менаџер на хотел во Скопје**

И кај вработените чувствата се измешани по ова прашање – дел сметаат дека мерките биле одлични, дел дека не биле доволни или, пак, биле злоупотребени од страна на сопствениците на компаниите.

„Во Србија онлајн се аплицираше за финансиска помош од 100 евра и ги опфати сите, без разлика на социјален статус и финансиска ситуација. Јас сметам дека требаше и кај нас по српскиот модел – кој ќе си поднесе барање да добие помош.“ – **Професор во средно училиште во Скопје.**

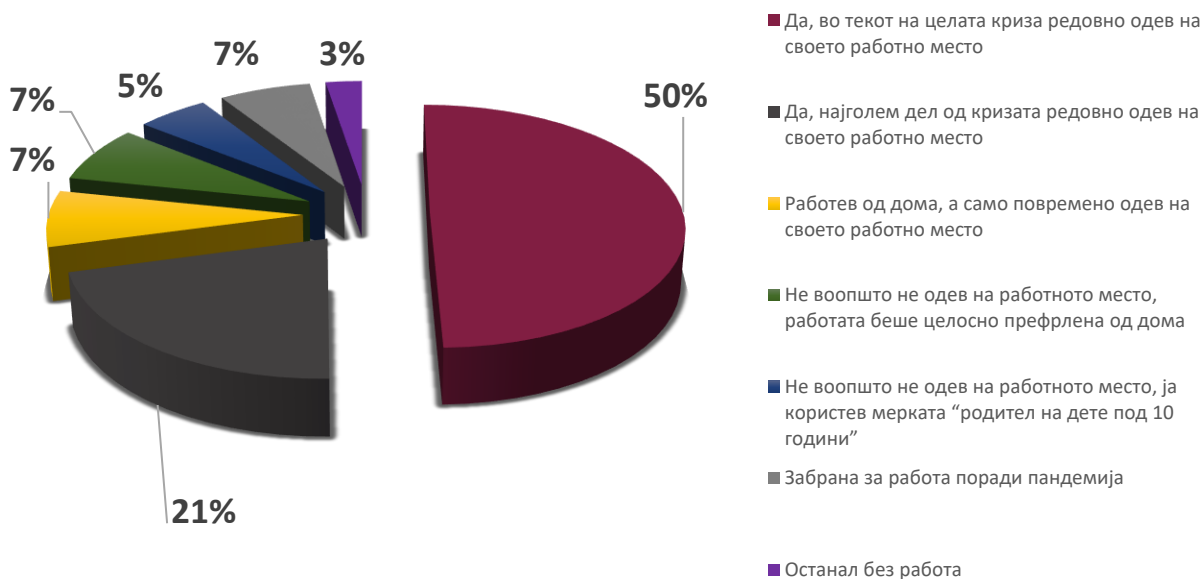
Последното прашање кое го поставуваме до сите испитаници беше дали знаете некоја мерка која беше спроведена во некоја од другите држави, со посебен осврт на соседните држави, за која сметате дека навистина ќе беше корисна да се примени и во нашата држава. По ова прашање голем дел од лицата кои ги интервјуираме воопшто не беа запознаени со мерките во другите држави, но тие кои делумно беа запознаени имаат различни ставови. Едни сметаат дека институциите презеле слични мерки како и другите држави, додека дел од нив посочија мерки кои можеле да бидат искористени и кај нас.

„Колку што пратам јас, ние пратиме европски трендови и ги адаптираме на нашата состојба, така што тоа е тоа.“ – **Сопственик на текстилна компанија од Штип.**

3. АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИТЕ ОД КВАНТИТАТИВНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Анкетниот прашалник е поделен на два дела кои се поделени во шест сета на прашања. **Првиот дел** прашања беше насочен околу гледиштата на испитаниците како здравствената криза (COVID-19) влијаела врз продуктивноста на компанијата во која работат и дали и на кој начин тоа влијаело врз нивното работно место. **Вториот дел** од прашања беше насочен како испитаниците ги перципираат мерките кои ги донесе Владата на РСМ за справување со здравствената криза (COVID-19) и како тие влијаеле врз нивната работна позиција. Со цел да добиеме поширока слика за перцепцијата на различни категории на граѓани, покрај општата анализа, шесте сета прашања ги вкрстиме со петте демографските податоци (возраст, степен на образование, лични примања, сектор и индустријата каде е вработен/а испитаникот односно испитаничката). Важно е да се напомене дека во зависност од природата на прашањето некои од нив беа вкрстувани со сите од наведените демографски податоци, додека дел од нив само со тие демографски податоци кои се релевантни за тие прашања.

Сет 1. Физичко присуство на работното место или работа од дома

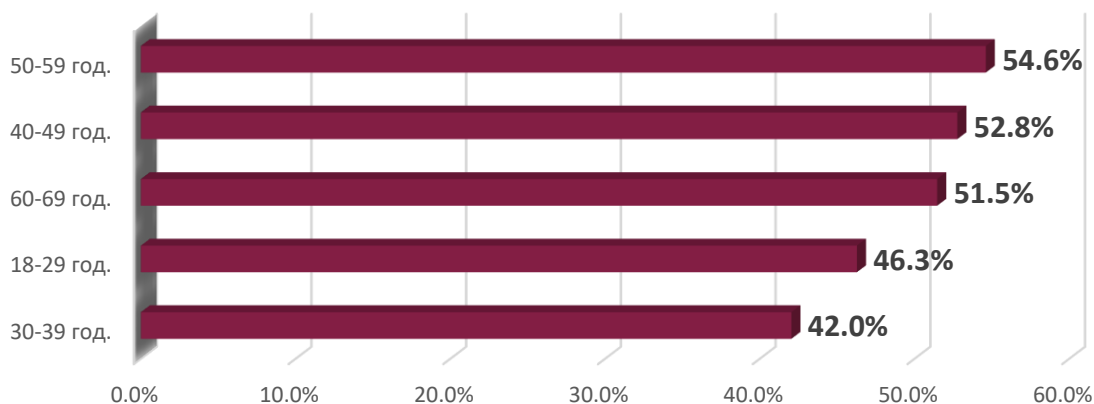
Графикон 4. Дали во текот на здравствената криза (COVID-19), во периодот кога државата воведо вонредни мерки, одевте редовно во просториите на вашето работно место

Првиот сет прашања е составен од три прашања и две потпрашања. На **првото прашање**: „Дали во текот на здравствената криза (COVID-19), во периодот кога државата вовеле вонредни мерки, одевте редовно во просториите на вашето работно место?“, 49,7 % одговориле дека во текот на целата криза редовно оделе на своето работно место, 21,2 % дека најголем дел од кризата редовно оделе на своето работно место, додека 26,6 % одговориле дека воопшто не оделе на работа или само повремено оделе на своето работно место.

Анализата на одговорите според **возраста** покажува дека поредовно на своето работно место во текот на здравствената криза оделе повозрасните, односно 54,6 % од испитаниците помеѓу 50-59 години и 52,8 % од испитаниците помеѓу 40-49 години се изјасниле дека редовно оделе на своите работни места. Кај помладите кои се изјасниле дека редовно оделе на своето работно место процентот е помал односно 46,3 % кај испитаниците помеѓу 18-29 години и 42 % кај испитаниците помеѓу 30 и 39 години.

Разлика по ова прашање постои и според **степенот на образование**, односно процентот на редовно одење на работното место е помал кај испитаниците со повисоко образование. Па така, редовно на своето работно место оделе 56,9 % од испитаниците кои се со основно образование, 53,9 % од тие со средно образование и значително помалку, односно 40,7 % од тие кои се со високо образование.

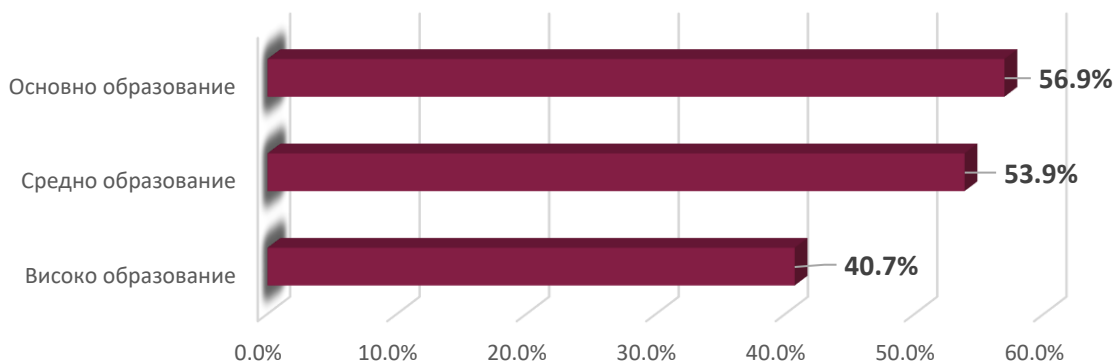
Редовно одев на работа (Возраст)

Графикон 5. Дали во текот на здравствената криза (COVID-19), во периодот кога државата вовеле вонредни мерки, одевте редовно во просториите на вашето работно место? – (вкрстено со возраста на испитаникот)

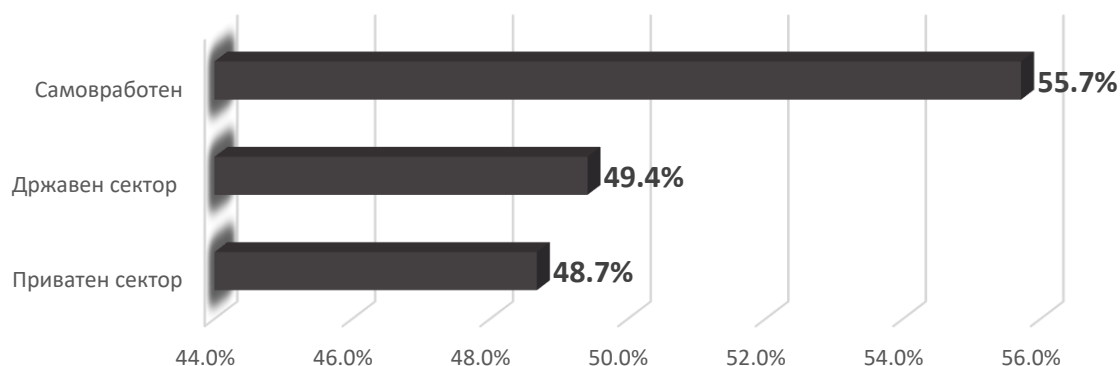
Мала е разликата по ова прашање во поглед на **секторот** во кој работат испитаниците. Кај испитаниците кои се вработени во јавниот и приватниот сектор, процентот кои оделе редовно на работа изнесува нешто помалку од 50 %, додека кај испитаниците кои се самовработени е поголем и изнесува 55,7 %.

Редовно одев на работа (Степен на образование)

Графикон 6. Дали во текот на здравствената криза (COVID-19), во периодот кога државата вовеле вонредни мерки, одевте редовно во просториите на вашето работно место? – (вкрстено со степенот на образование на испитаникот)

Редовно одев на работа (Сектор на работно место)

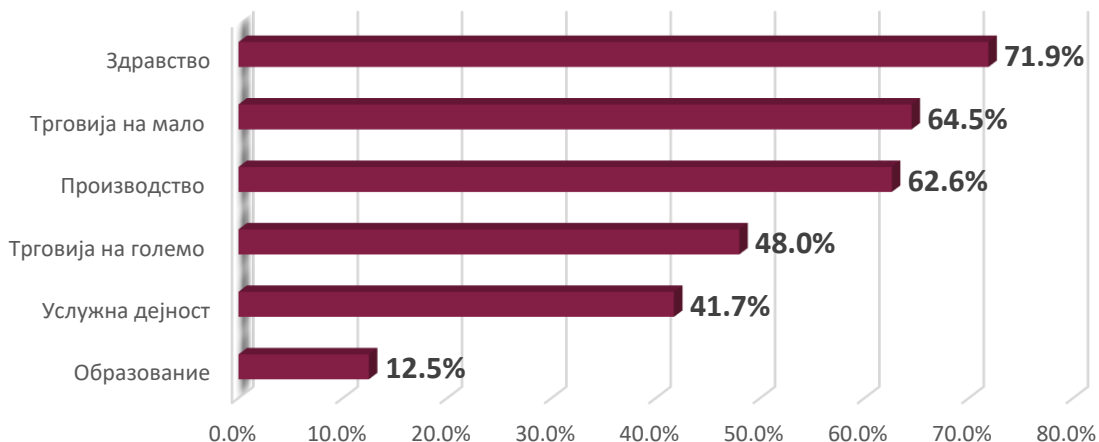

Графикон 7. Дали во текот на здравствената криза (COVID-19), во периодот кога државата вовеле вонредни мерки, одевте редовно во просториите на вашето работно место? – (вкрстено со секторот работното место на испитаникот)

Постојат големи разлики во однос на ова прашање доколку се анализира според **индустријата** во која работат. Највисок процент 71,9 % од вработените

во здравството редовно оделе на своето работно место, по што следат вработените во трговијата на мало 64,5 % и производство 62,6 %. Процентот е далеку помал кај испитаниците кои работат во услужната дејност, 41,7 % и најнизок кај вработените во образованието, само 12,5 %.

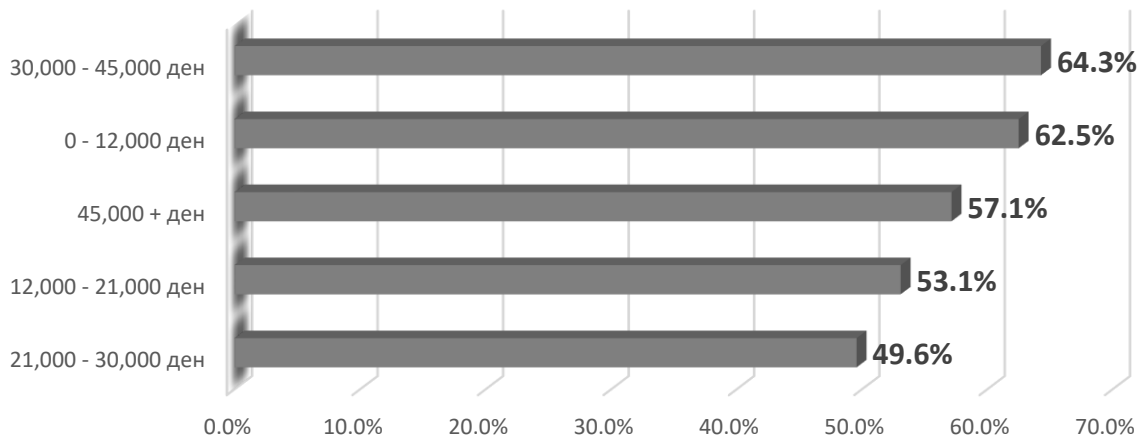
Редовно одев на работа (Индустија на работното место)

Графикон 8. Дали во текот на здравствената криза (COVID-19), во периодот кога државата вовеле вонредни мерки, одевте редовно во просториите на вашето работно место? – (вкрстено со дејноста на работното место на испитаникот)

Последно, ова прашање го анализиравме и според **личните примања на месечно ниво**. Најредовно во просториите на работното место оделе испитаниците со месечни примања помеѓу 30.000,00-45.000,00 денари, со 64,3%,

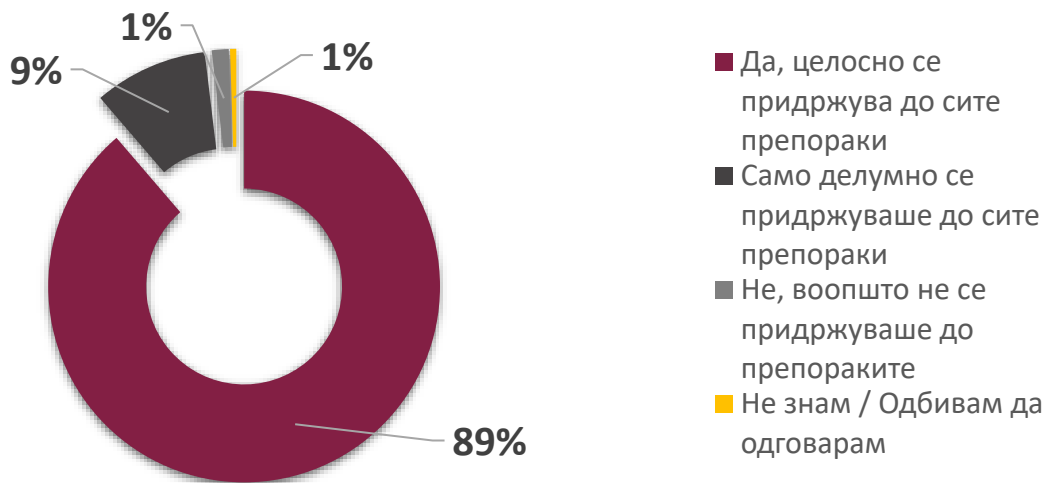
Редовно одев во просториите на работното место (Месечни примања)

по што со 62,5 % следат испитаниците со најниски примања, односно со месечни примања од 0 до 12.000,00 денари. Најнередовно во просториите на работното место оделе испитаниците со месечни примања помеѓу 21.000,00-30.000,00 ден со 49,6 %.

Графикон 9. Дали во текот на здравствената криза (COVID-19), во периодот кога државата вовеле вонредни мерки, одевте редовно во просториите на вашето работно место? – (вкрстено со месечните примања на испитаникот)

Второто прашање беше наменето за испитаниците **кои оделе редовно или повремено на работа**, односно дали компаниите се придржувале до сите препораки (редовна дезинфекција, адаптирано растојание помеѓу вработените и така натаму) кои што беа наметнати за време на кризата предизвикана од COVID-19. Високи 88,7 % од испитаниците одговориле дека компаниите каде што работат целосно се придржуваат до сите препораки, 9,4 % дека делумно се придржувале до препораките, додека само 1,4 % дека воопшто не се

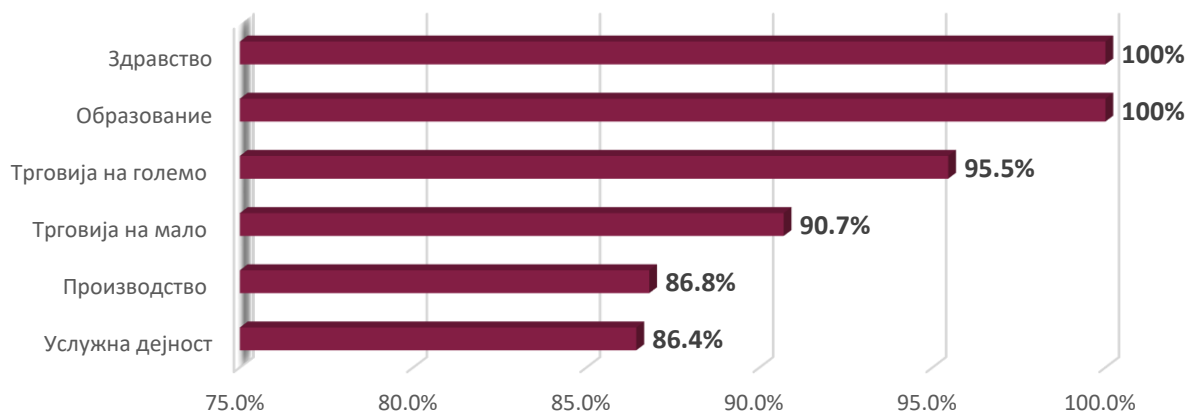

придржувале до препораките.

Графикон 10. Дали вашата компанија се придржува до сите препораки (редовна дезинфекција, адаптирано растојание помеѓу вработените итн.) кои што се наметнати за време на кризата предизвикана од COVID-19?

Доколку го анализираме ова прашање според **дејноста**, процентот е висок кај сите дејности. Сепак највисок е во здравството и образованието со 100 %, а најнизок кај услужната дејност со 86,4 %.

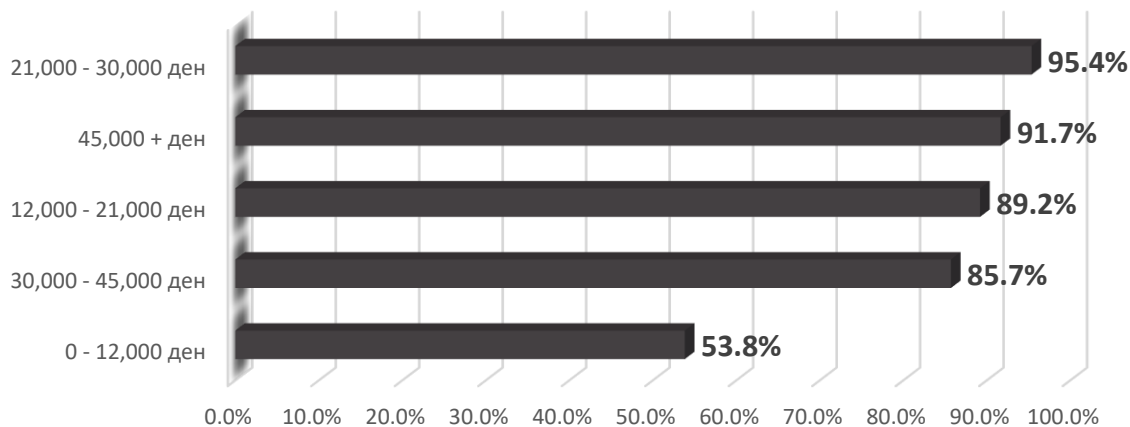
**Компанијата целосно се придржува до сите препораки
(Индустија на работното место)**

Графикон 11. Дали вашата компанија се придржува до сите препораки кои што се наметнати за време на кризата предизвикана од COVID-19? (вкрстено со индустријата на работното место на испитаникот)

Во однос на **месечните примања**, постои поголема разлика во однос на одговорите на испитаниците. Во компаниите каде што работат испитаниците со најниски примања од 0 до 12.000,00 денари најмалку се придржувале до препораките наметнати за време на COVID-19 со само 53,8 %, додека најмногу

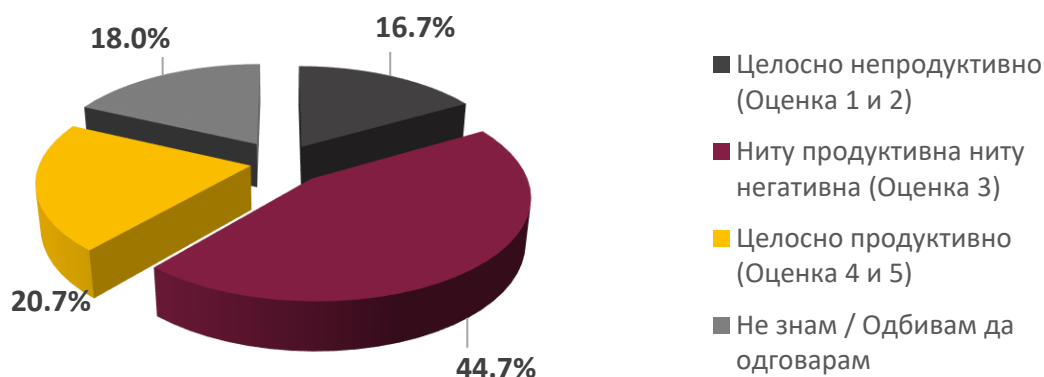
**Компанијата целосно се придржува до сите препораки
(Месечни примања)**

се придржувале во компаниите каде што работат испитаниците со примања од 21.000,00 до 30.000,00 денари, 95,4 % и +45.000,00 денари со 91,7 %.

Графикон 12. Дали вашата компанија се придржува до сите препораки кои што се наметнати за време на кризата предизвикана од COVID-19? (вкрстено со месечните примања на испитаникот)

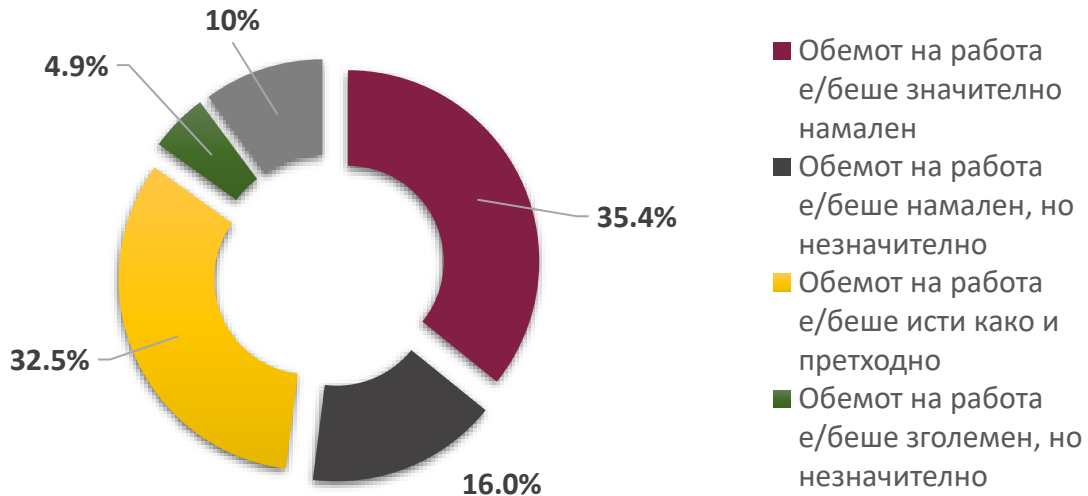
Третото прашање од овој сет беше наменето за испитаниците кои за време на здравствената криза работеле од дома и гласеше: „Какво е вашето искуство за работата од дома? Рангирајте го на скала од 1 до 5, каде 5 значи целосно продуктивно, а 1 целосно непродуктивно.“ 16,7 % од нив ја оценуваат работата од дома како продуктивна, 44,7 % ниту продуктивна ниту непродуктивна, додека 20,7 % ја оцениле работата од дома како непродуктивна.

Графикон 13. Какво е вашето искуство за работата од дома? Рангирајте го на скала од 1 до 5, каде 5 значи целосно продуктивно, а 1 целосно непродуктивно.

Од испитаниците кои ја оцениле како продуктивна, како најголеми придобивки ги споменале заштитата од коронавирусот и повеќе време за работа со по 36 %, по што следи помал притисок за време на работата со 24 %. Испитаниците кои ја оцениле работата од дома како негативна, нешто повеќе од половина од нив (51,6 %) како најголема негативност ја посочиле „неподготвеноста за онлајн настава за нивните деца“ по што следува „немање соодветни услови за работа од дома“ со 29 %, како и „неможноста за соработка со колеги“ со 19,4 %.

Сет 2. Влијанието на здравствената криза (COVID-19) врз обемот и профитабилноста на компаниите

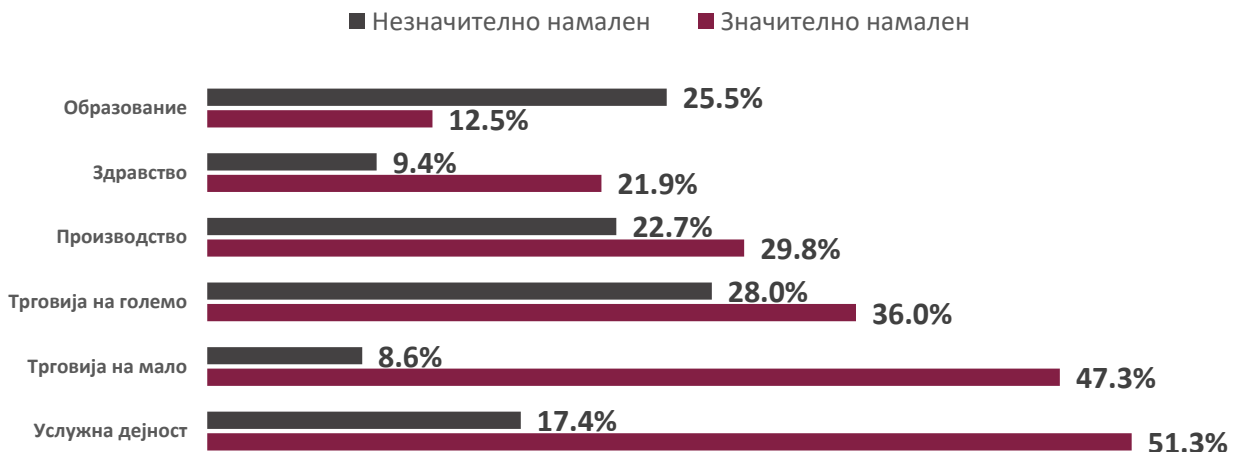

Графикон 14. Како здравствената криза (COVID-19) влијае/влијаеше врз обемот на работа во вашата компанија?

Првото прашање од овој сет кое им го поставивме на испитаниците беше: „Како здравствената криза (COVID-19) влијае/влијаеше врз обемот на работа во вашата компанија?“. Дури 35,4 % од испитаниците изјавиле дека обемот на работа во компанијата во која работат бил значително намален, додека 16 % се изјасниле дека бил намален, но незначително. 32,5 % одговориле дека обемот на работа останал ист како и претходно, додека само 14,9 % се изјасниле дека обемот бил значително или незначително зголемен од пред почетокот на здравствената криза.

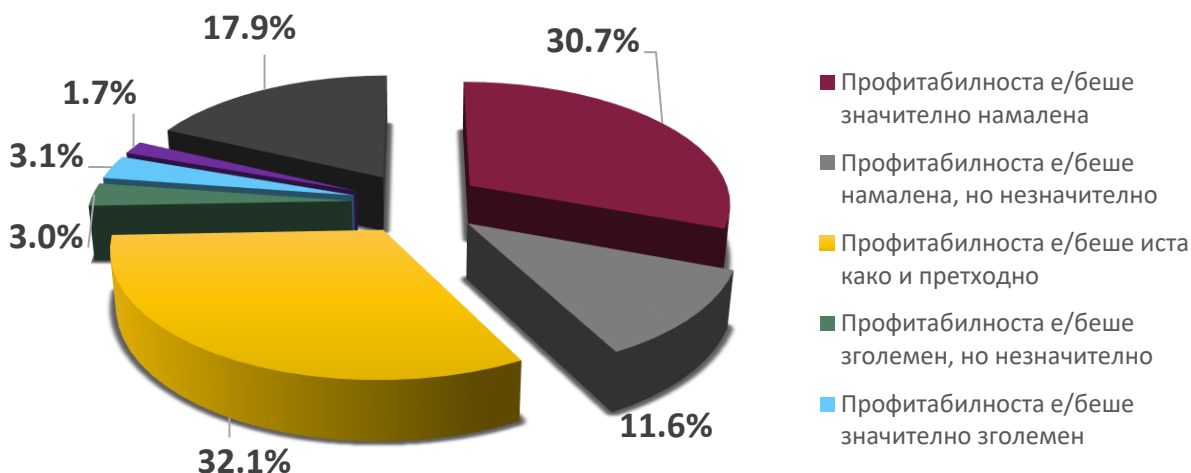
Во поглед на **дејноста** највисок процент дека обемот на работа бил значително намален се изјасниле вработените во услужната дејност 51,3 % и трговијата на мало со 47,3 %. Очекувано по ова прашање, најнизок е процентот кај испитаниците кои се дел од здравствениот систем со 21,9 %, како и во образованието со 12,5 % кои се изјасниле дека обемот на работа бил значително намален.

Обемот на работа во вашата компанија беше... (Дејност на работното место)

Графикон 15. Како здравствената криза (COVID-19) влијае/влијаеше врз обемот на работа во вашата компанија? (вкрстено со дејноста на работното место на испитаникот)

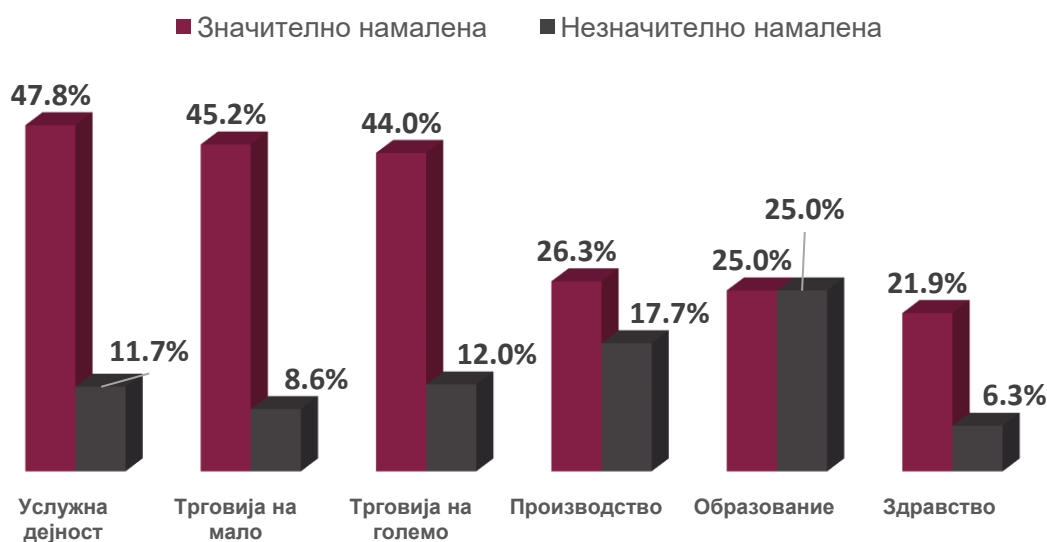
Следното прашање кое им го поставивме на испитаниците е поврзано со профитабилноста на компаниите, односно: „Како здравствената криза (COVID-19) влијае/влијаеше врз профитабилноста во вашата компанија?“ Како и во претходното прашање, високи 30,7 % изјавиле дека профитабилноста е значително намалена, додека 11,6 % дека профитабилноста е намалена, но незначително. Дека профитабилноста останала иста како и пред почетокот на здравствената криза се изјасниле највисоки 32,4 %, додека само 6,1 % дека профитабилноста била значително или незначително зголемена.

Графикон 16. Како здравствената криза (COVID-19) влијае/влијаеше врз профитабилноста во вашата компанија?

И по ова прашања повторно најпогодени се компаниите кои работат во услужната дејност и трговијата на мало. Високи 47,8 % од вработените во услужната дејност сметаат дека профитабилноста била значително намалена за време на здравствената криза, додека кај вработените во трговијата оваа перцепција ја имаат 45 %. Кај вработените во здравството повторно гледиштата се најпозитивни и само 22 % посочуваат дека профитабилноста била значително намалена за време на здравствената криза.

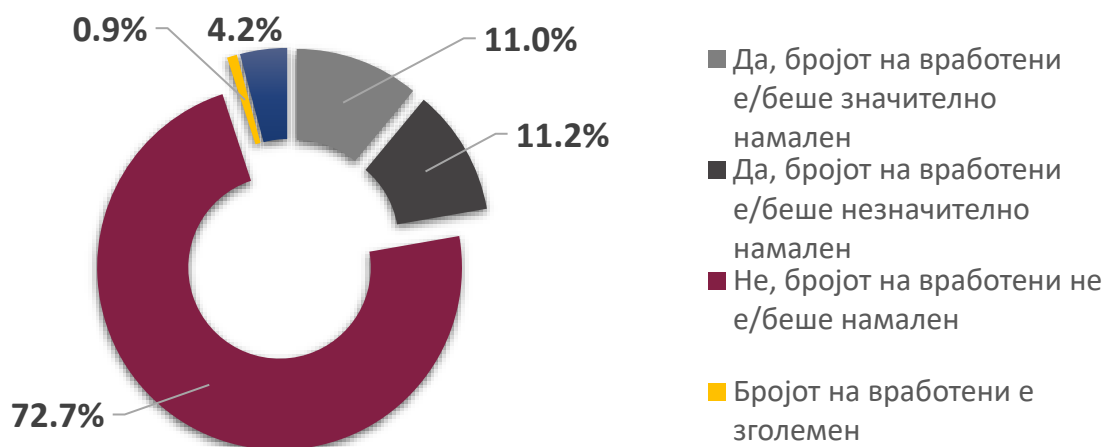
**Профитабилноста на работа во вашата компанија беше...
(Дејност на работното место)**

Графикон 17. Како здравствената криза (COVID-19) влијае/влијаеше врз профитабилноста во вашата компанија? (вкрстено со дејноста на работното место на испитаникот)

Сет 3. Работните услови во време на здравствената криза (COVID-19)

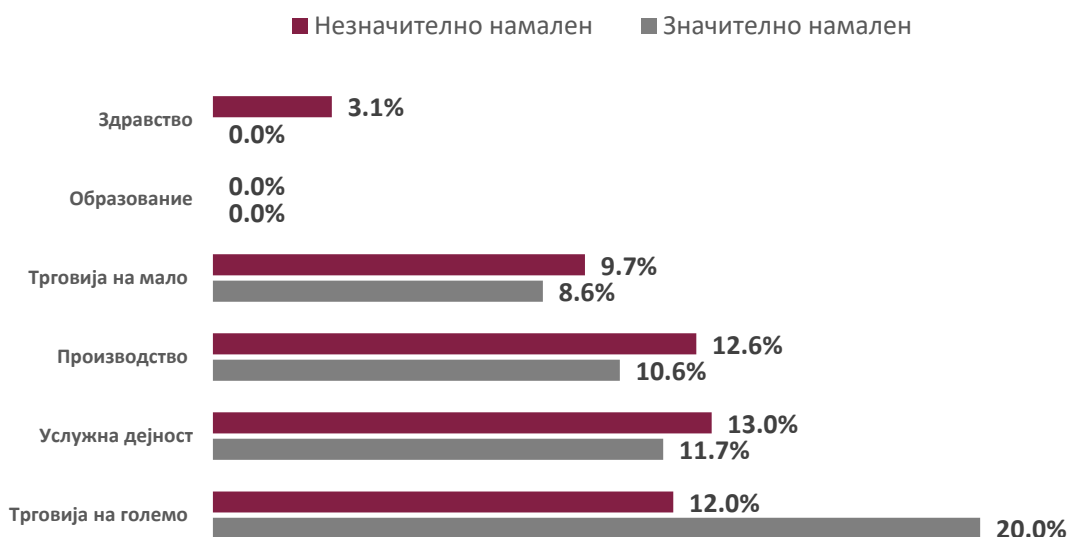
Третиот сет на прашања е насочен околу промените во условите кај вработените кои ги наметна здравствената криза (COVID-19). **Првото прашање** од овој сет на прашања кое им го поставивме на испитаниците беше: „Дали здравствената криза (COVID-19) придонесе за намалување на бројот на вработени во вашата компанија?“ Највисоки 72,7 % се изјасниле дека бројот на вработени во вашата компанија? Највисоки 72,7 % се изјасниле дека бројот на вработени останал ист како и пред почетокот на здравствената криза, додека 22,2 % се изјасниле дека бројот на вработени бил значително или незначително намален. Само 0,9 % од испитаниците се изјасниле дека бројот на вработени бил зголемен во текот на кризата

Графикон 18. Дали здравствената криза (COVID-19) придонесе за намалување на бројот на вработени во вашата компанија?

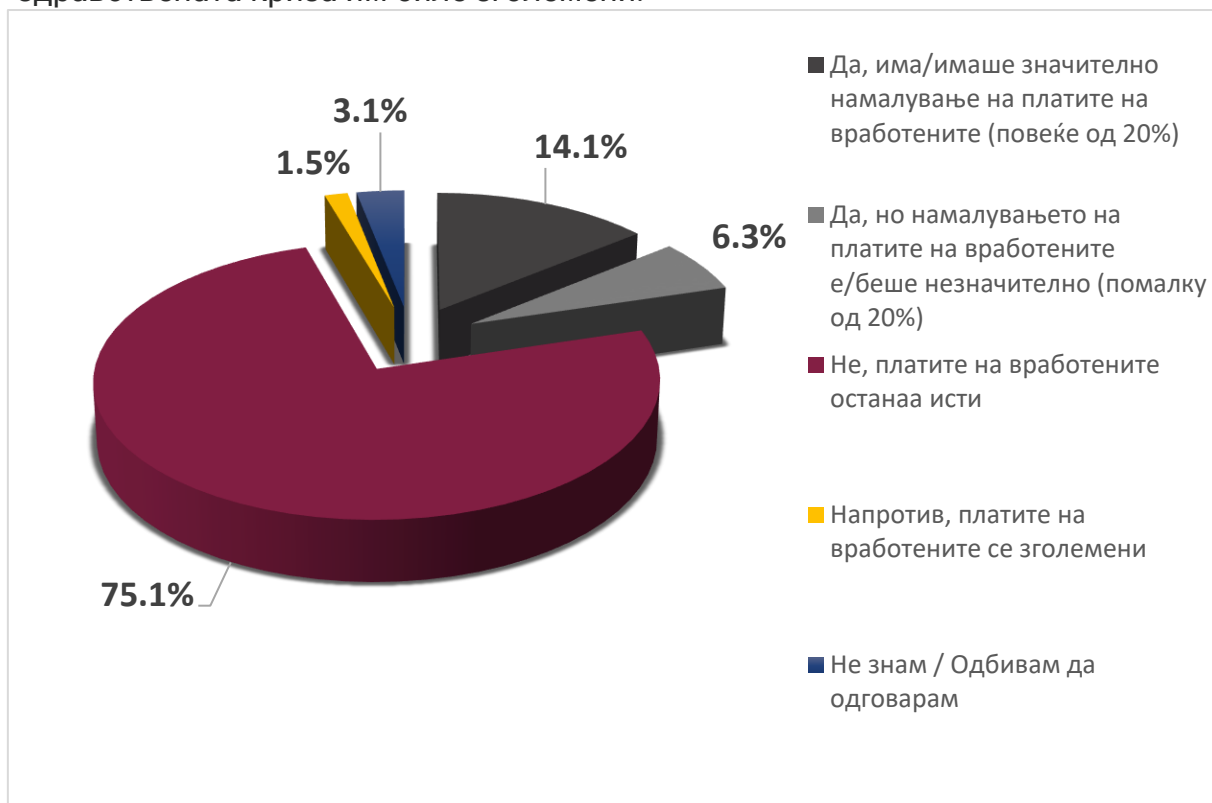
Ова прашање го анализиравме и според **дејноста** во која работат испитаниците. Трговијата на големо е најпогодена, односно 20 % се изјасниле дека бројот на вработени бил значително намален, по што следува услужната дејност, каде 12 % се изјасниле дека бројот на вработени бил значително намален. Вработените во здравството и образованието сметаат дека бројот останал ист или малку се зголемил по започнувањето на здравствената криза.

**Бројот на вработени во вашата компанија беше...
(Дејност на работното место)**

Графикон 19. Дали здравствената криза (COVID-19) придонесе за намалување на бројот на вработени во вашата компанија? (вкрстено со дејноста на работното место на испитаникот)

Следното прашање е поврзано со платите кај испитаниците, односно: „Дали поради здравствената криза (COVID-19) во вашата компанија има/имаше намалување на платите на вработените?“ Повторно највисок процент 75,1 % одговориле дека платите на вработените останале исти како и пред почетокот на здравствената криза. Сепак, висок процент, 14,1 % од испитаниците изјавиле дека платите им биле значително намалени (повеќе од 20 %), додека 6,3 % дека платите им биле незначително намалени (помалку од 20 %) за време на здравствената криза. Само 1,5 % изјавиле дека платите во време на здравствената криза им биле зголемени.

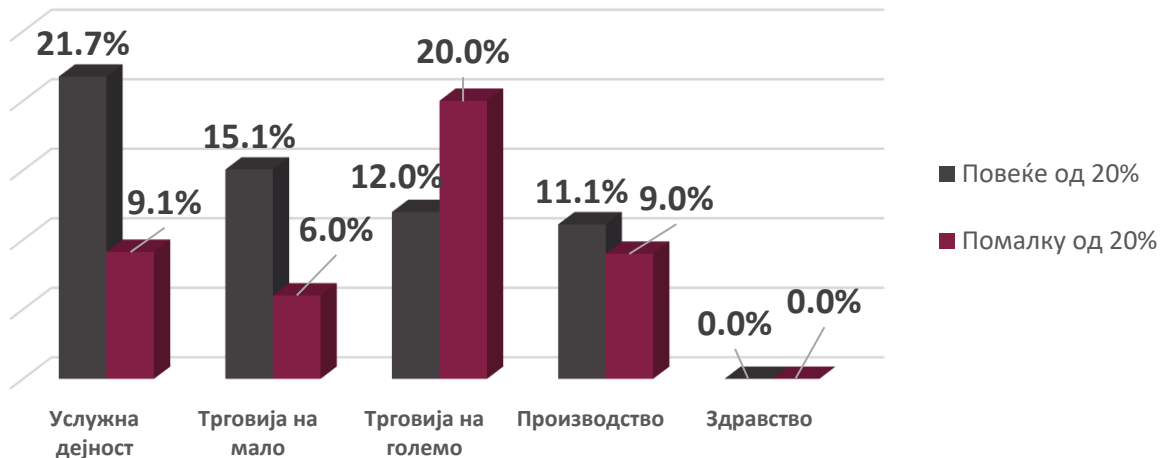

Графикон 20. Дали поради здравствената криза (COVID-19) во вашата компанија има/имаше намалување на платите на вработените?

Доколку се анализира ова прашање по **дејноста** во која работат испитаниците, најмногу на удар биле вработените во услужната дејност – 21,7 % се изјасниле дека имало значително намалување на платите на вработените (повеќе од 20 %), додека 9,1 % посочуваат дека имало незначително намалување на платите на вработените (помалку од 20 %). Висок е процентот

и кај вработените во трговијата на мало – 15,1 % посочуваат дека имало значително намалување на платите на вработените (повеќе од 20 %), додека 6 % се изјасниле дека имало незначително намалувањето на платите на вработените (помалку од 20 %).

Намалување на платите на вработените (Индустрија на работното место)

Графикон 21. Дали поради здравствената криза (COVID-19) во вашата компанија има/имаше намалување на платите на вработените? (вкрстено со индустријата на работното место на испитаникот)

Во однос на просечните **месечни примања**, постојат значителни разлики по ова прашање, односно кај испитаниците со пониски месечни примања намалувањето на платите за време на кризата предизвикана од COVID-19 е поизразено. Дури 37,5 % од испитаниците со најниски примања од 0-12.000,00 денари изјавиле дека во нивната компанија имало значително намалување на платите на вработените (повеќе од 20 %), по што следат испитаниците со месечни примања помеѓу 12.000,00-21.000,00 денари со 13,2 %. Целосно различна е сликата кај испитаниците со повисоки месечни примања, односно 0 % од испитаниците чии месечни примања се +45.000,00 денари изјавиле дека имало значително намалување на платите (повеќе од 20 %), додека кај испитаниците со месечни примања од 30.000,00 до 45.000,00 денари, за тоа се изјасниле само 2,4 %.

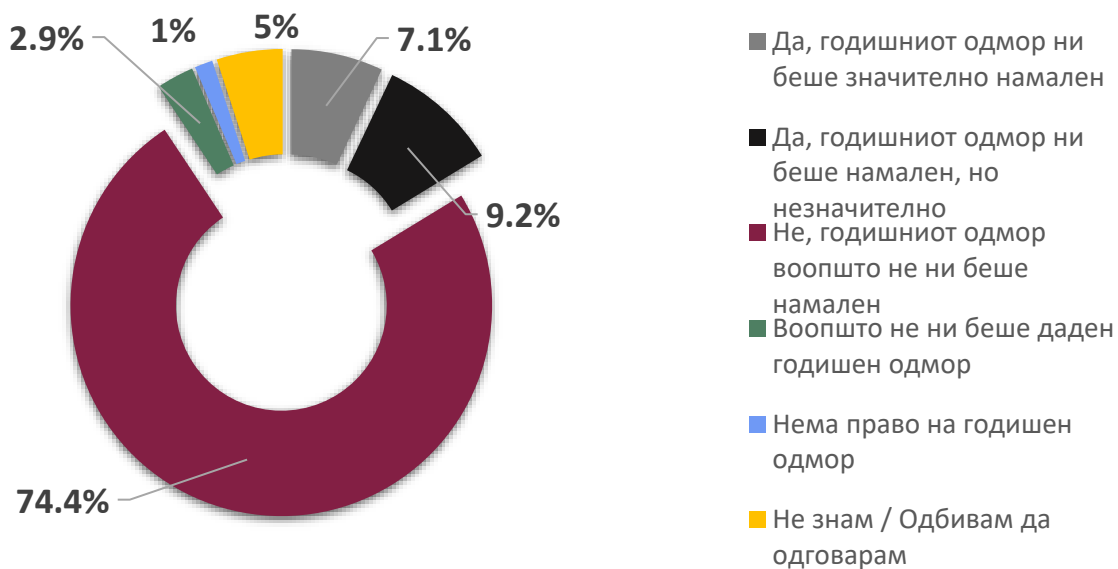
Намалување на платите на вработените (Месечни примања)

Графикон 22. Дали поради здравствената криза (COVID-19) во вашата компанија има/имаше намалување на платите на вработените? (вкрстено со месечните примања на испитаникот)

Сет 4. Работнички права и дискриминација на работното место за време на здравствената криза (COVID-19)

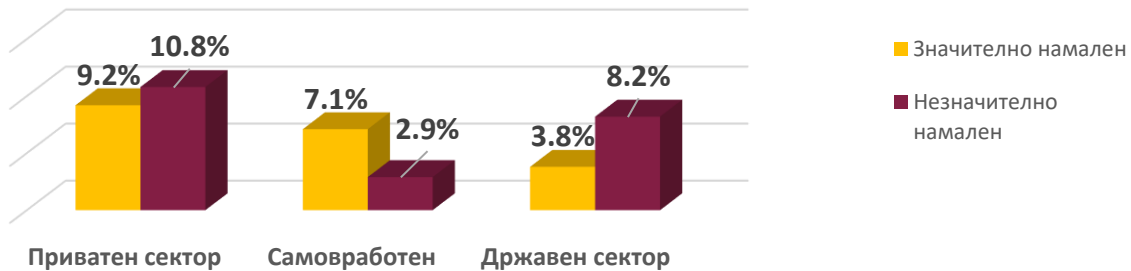
Првото прашање од четвртиот сет прашања е поврзано со годишните одмори на испитаниците, односно дали поради здравствената криза (COVID-19) им било скратено/намалено правото на годишен одмор. Најголем дел од испитаниците, 74,4 %, се изјасниле дека годишниот одмор воопшто не им бил намален, додека 16,3 % изјавиле дека годишниот одмор им бил значително или незначително намален. Само 2,9 % од испитаниците изјавиле дека од почетокот на здравствената криза воопшто не им бил даден годишен одмор.

Графикон 23. Дали поради здравствената криза (COVID-19) ви беше скратено/намалено правото на годишен одмор?

Повторно направивме анализа според **секторот** во кој работат испитаниците. 20 % од испитаниците кои работат во приватниот сектор се изјасниле дека значително или незначително им бил намален годишниот одмор, додека за истото се изјасниле 12 % од вработените во државниот/јавниот сектор.

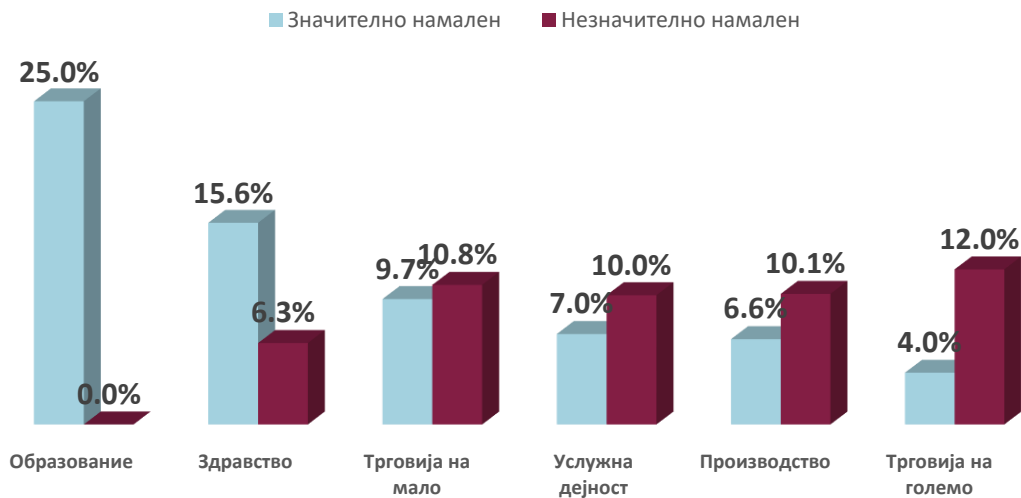
Годишниот одмор ни беше намален...
(Дејност на работното место)

Графикон 24. Дали поради здравствената криза (COVID-19) ви беше скратено/намалено правото на годишен одмор? (вкрстено со секторот на работното место на испитаникот)

Во однос на **индустријата** во која работат испитаниците, по ова прашање нема голема разлика, во сите дејности процентот изнесува помеѓу 15 % и 25 %.

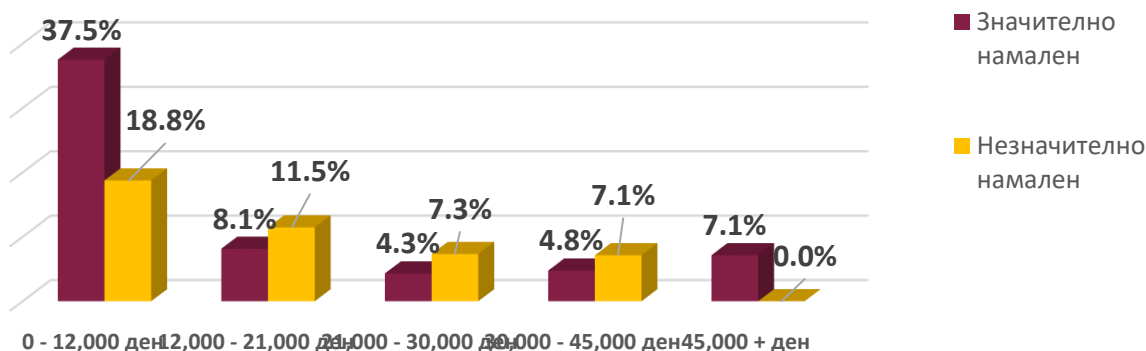
Годишниот одмор ни беше намален...
(Индустија на работното место)

Графикон 25. Дали поради здравствената криза (COVID-19) ви беше скратено/намалено правото на годишен одмор? (вкрстено со индустријата на работното место на испитаникот)

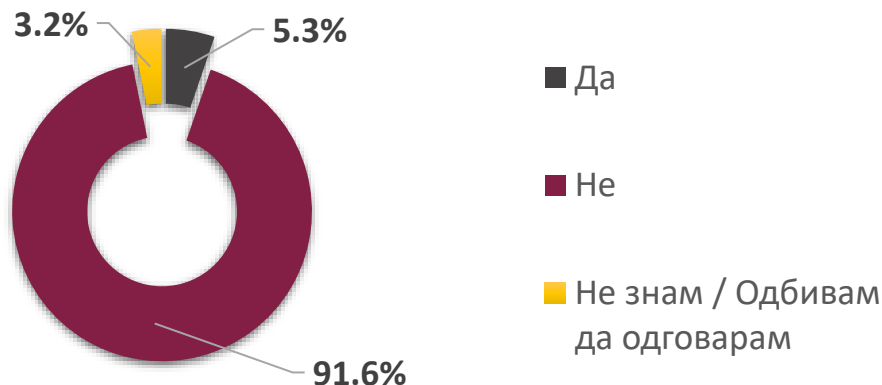
Анализата по ова прашање по основ на просечните **месечни примања** покажува дека кај испитаниците со помали примања значително повеќе им било скратено правото на годишен одмор за време на кризата предизвикана од COVID-19. Па така, од испитаниците кои имаат месечни примања помеѓу 0-12.000,00 денари, дури 56,3 % изјавиле дека годишниот одмор им бил значително или незначително намален, додека кај испитаниците кои имаат месечни примања над 45.000,00 денари се изјасниле само 7,1 %.

Годишниот одмор ни беше намален... (Месечни примања)

Графикон 26. Дали поради здравствената криза (COVID-19) ви беше скратено/намалено правото на годишен одмор? (вкрстено со месечните примања на испитаникот)

Второто прашање од овој сет кое им го поставивме на испитаниците беше: „Дали поради здравствената криза на кој било начин се почувствувавте дискриминирани од страна на работодавецот?“ Високи 91,6 % се изјасниле дека на никаков начин не биле дискриминирани на своето работно место за време на здравствената криза.

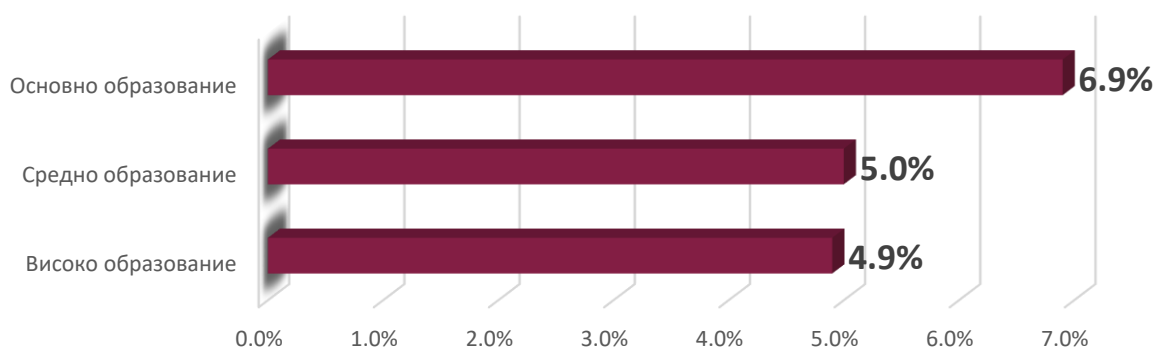
Графикон 27. Дали поради здравствената криза на кој било начин се почувствувавте дискриминирани од страна на работодавецот?

Од испитаниците кои се изјасниле дека биле дискриминирани (5,3 %), како најчести начини на дискриминација ги спомнале:

- Непридржување до мерки/препораки;
- Скратен одмор/не добиле одмор;
- Намалена плата;

Доколку направиме анализа на ова прашање според **возраста**, главно кај сите возрасти кои се сметаат дека биле дискриминирани во текот на здравствената криза процентот е ист, околу 4%; единствено е повисок кај испитаниците помеѓу 30-39 години со 8 %.

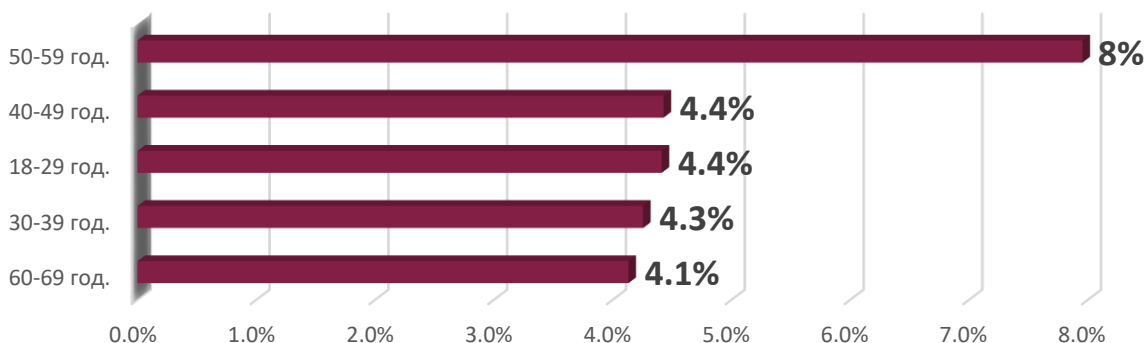
Дискриминирани од страна на работодавецот (Степен на образование)

Графикон 28. Дали поради здравствената криза на кој било начин се почувствувате дискриминирани од страна на работодавецот? (вкргнено со возраста на испитаникот)

Истото се однесува и во однос на **степенот на образование**, каде едноставно се издвојуваат испитаниците со основно образование со 6,9 % кои сметаат дека биле дискриминирани од своите работодавци за време на здравствената криза.

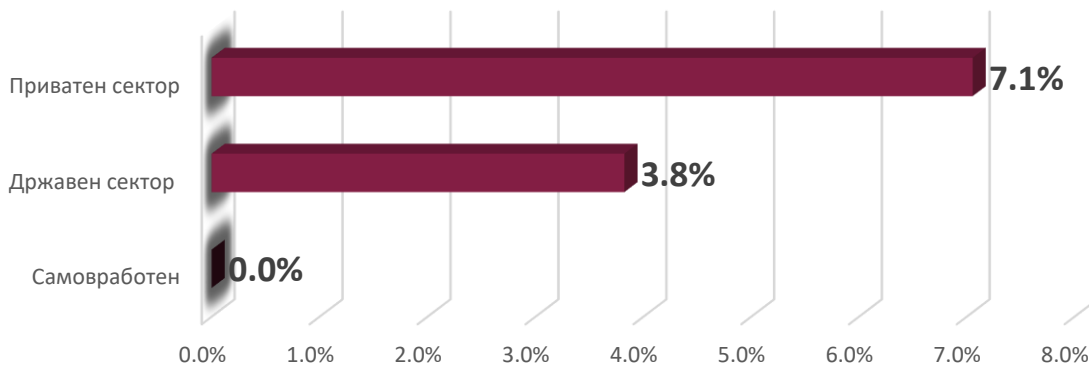
Дискриминирани од страна на работодавецот (Возраст)

Графикон 29. Дали поради здравствената криза на кој било начин се почувствувавте дискриминирани од страна на работодавецот? (вкрстено со степенот на образование на испитаникот)

Во поглед на **секторот**, поизразено е чувството дека биле дискриминирани кај вработените во приватниот сектор со 7,1 %, додека кај вработените во јавниот/државниот сектор е 3,8 %.

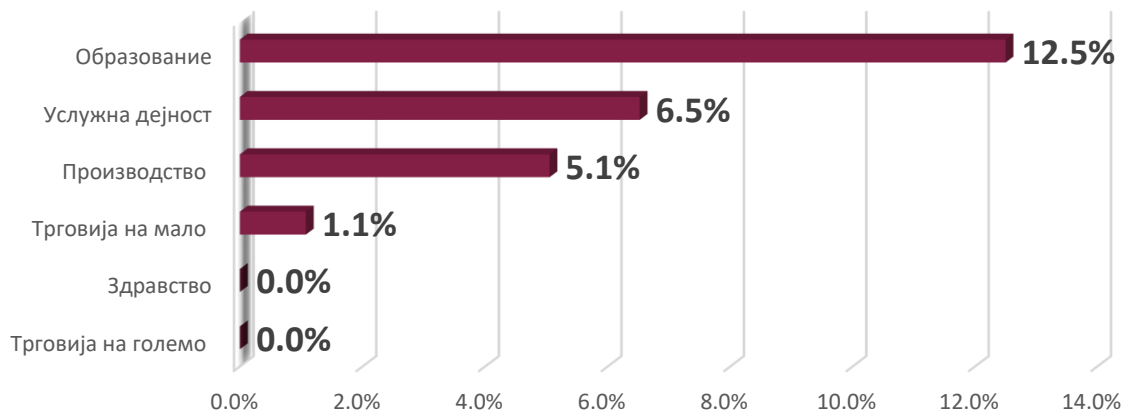
**Дискриминирани од страна на работодавецот
(Сектор на работното место)**

Графикон 30. Дали поради здравствената криза на кој било начин се почувствувавте дискриминирани од страна на работодавецот? (вкрстено со секторот на работно место на испитаникот)

Мала е разликата по ова прашање и во поглед на **индустријата** во која работат испитаниците, сепак најизразена е кај вработените во образованието со 12,5 % и услужната дејност со 6,5 %.

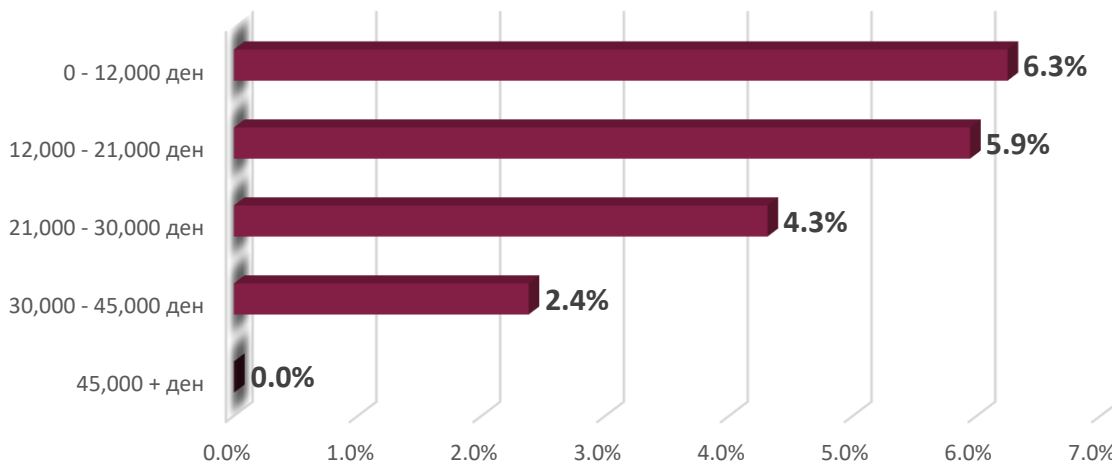
**Дискриминирани од страна на работодавецот
(Индустрија на работното место)**

Графикон 31. Дали поради здравствената криза на кој било начин се почувствувавте дискриминирани од страна на работодавецот? (вкрстено со индустријата на работно место на испитаникот)

Мал е процентот на лица кои се почувствувале дискриминирани и кај сите категории и според **месечните примања**, но сепак кај испитаниците кои имаат пониски месечни примања перцепцијата дека биле дискриминирани од страна на работодавците е поизразена.

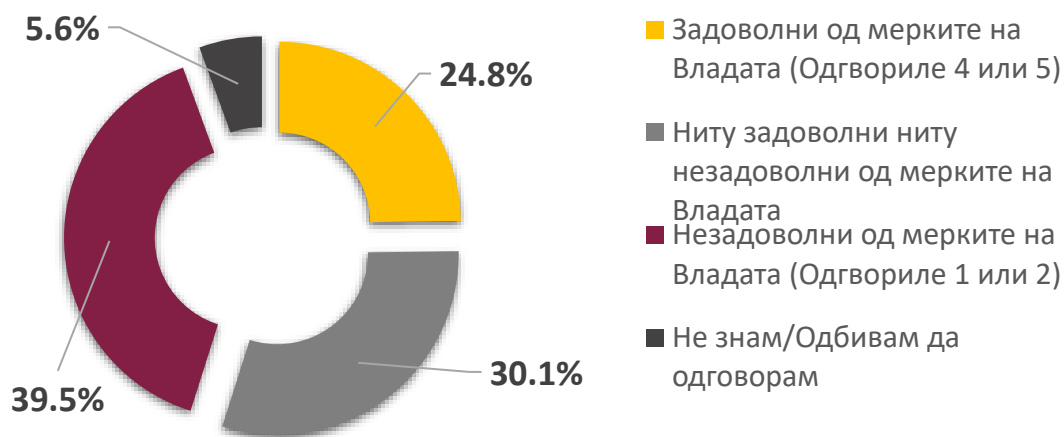
Дискриминирани од страна на работодавецот (Месечни примања)

Графикон 32. Дали поради здравствената криза на кој било начин се почувствувате дискриминирани од страна на работодавецот? (вкрстено со месечните примања на испитаникот)

Сет 5. Владините мерки за справување со здравствената криза (COVID-19)

Овој сет прашања е насочен на тоа колкаво е задоволството на граѓаните кон мерките кои Владата ги презеде за помош на компаниите за справување со здравствената криза и перцепцијата на граѓаните во споредба со мерките преземени во останатите држави од регионот. На првото прашање: „На скала од

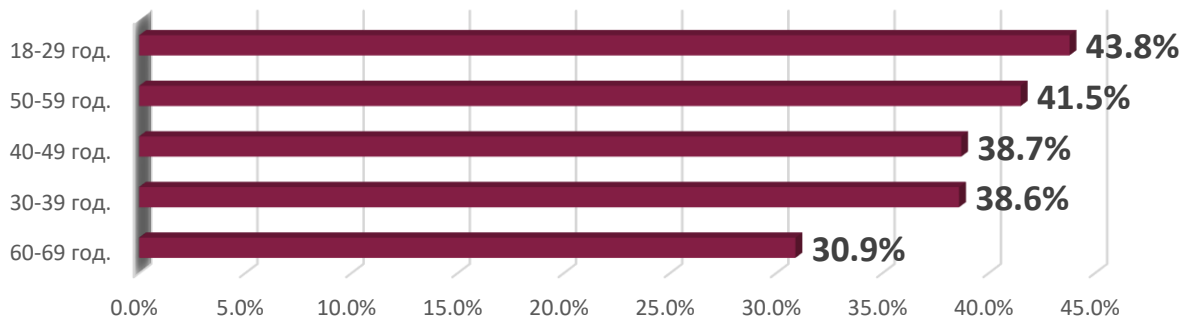

1 до 5, каде 5 значи целосно задоволни, а 1 целосно незадоволни, како би ги оцениле мерките кои ги презеде Владата на Република Македонија за помош на компаниите за справување со здравствената криза?”, само 24,8 % од испитаниците се изјасниле дека се задоволни (одговориле со 4 или 5), додека 39,5 % се незадоволни (одговориле со 1 или 2) од мерките кои ги презела Владата. Речиси една третина, или 30,1 % од испитаниците се изјасниле дека ниту се задоволни ниту се незадоволни од наведените мерки на Владата.

Графикон 33. На скала од 1 до 5, каде 5 значи целосно задоволни, а 1 целосно незадоволни, како би ги оцениле мерките кои ги презеде Владата на РСМ за помош на компаниите за справување со здравствената криза?

Ова е едно е прашањата во кое има најголеми разлики во поглед на демографските прашања. Во поглед на **возраста**, најзадоволни од мерките кои ги презеде Владата се помладите, односно испитаниците помеѓу 18-29 години со 43,8 %, додека најнезадоволни од мерките се највозрасните испитаници од 60-69 години со 30,9 %.

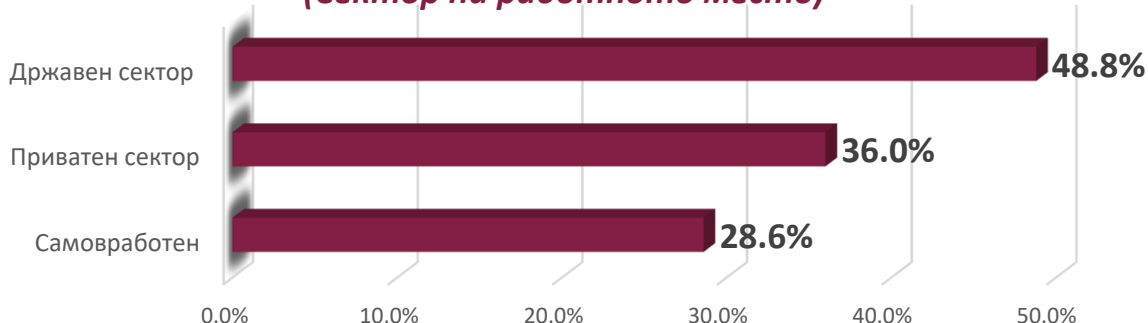
Задоволство од мерките на Владата - Оценка 4 и 5 (Возраст)

Графикон 34. На скала од 1 до 5, каде 5 значи целосно задоволни, а 1 целосно незадоволни, како би ги оцениле мерките кои ги презеде Владата на РСМ за помош на компаниите за справување со здравствената криза? (вкрстено со возраста на испитаникот)

Значителна разлика постои и кај вработените во **јавниот/државниот сектор** во споредба со **приватниот сектор**, односно 49 % од вработените во јавниот/државниот сектор се задоволни од мерките на Владата на РСМ, додека само 36 % од вработените во приватниот сектор го имаат истиот став по ова прашање.

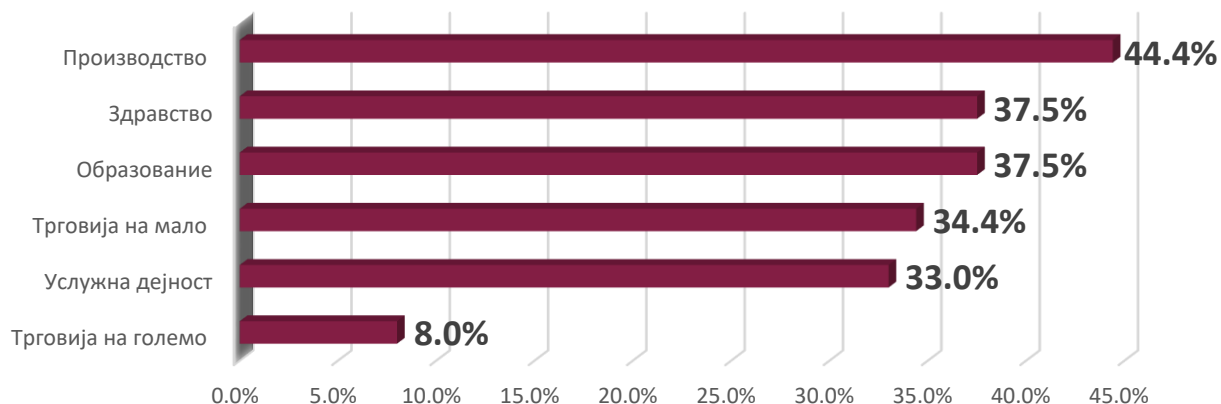
Задоволство од мерките на Владата - Оценка 4 и 5 (Сектор на работното место)

Графикон 35. На скала од 1 до 5, каде 5 значи целосно задоволни, а 1 целосно незадоволни, како би ги оцениле мерките кои ги презеде Владата на РСМ за помош на компаниите за справување со здравствената криза? (вкрстено со секторот на работно место на испитаникот)

Во поглед на **индустријата** во која работат испитаниците, највисоко задоволството од мерките на Владата е изразено кај вработените во производство со 44,4 %, додека најниско е кај испитаниците кои работат во трговијата на големо, со само 8 %.

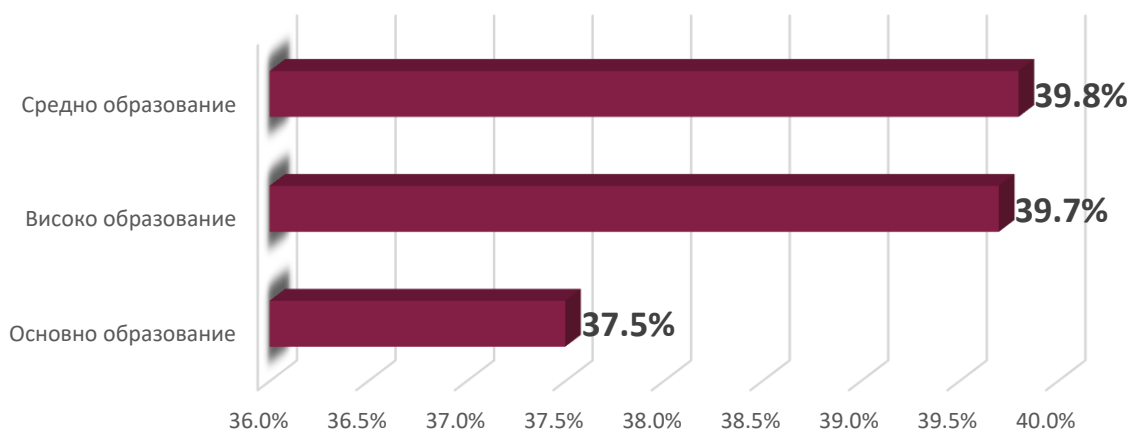
Задоволство од мерките на Владата - Оценка 4 и 5 (Индустрија на работното место)

Графикон 36. На скала од 1 до 5, каде 5 значи целосно задоволни, а 1 целосно незадоволни, како би ги оцениле мерките кои ги презеде Владата на РСМ за помош на компаниите за справување со здравствената криза? (вкрстено со индустријата на работно место на испитаникот)

Ако го анализираме ова прашање според **степенот на образование**, нивото на задоволство од мерките е речиси идентично кај сите нивоа на образование, односно задоволството се движи околу 40 %.

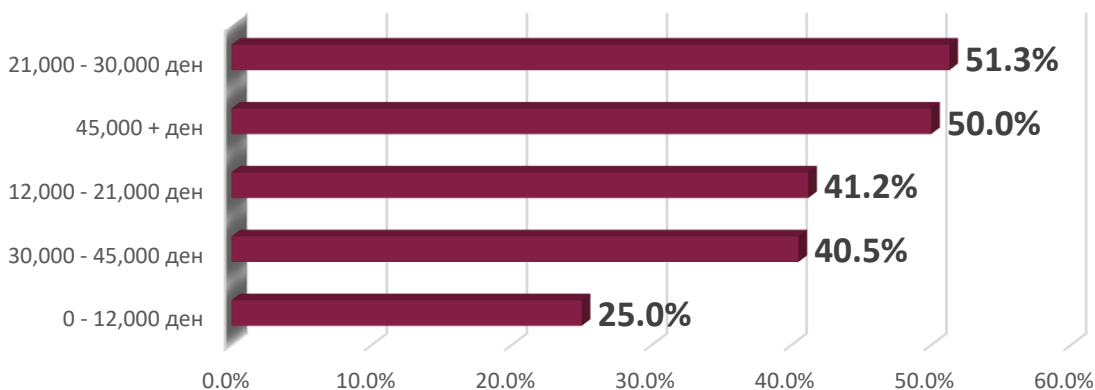
Задоволство од мерките на Владата - Оценка 4 и 5 (Степен на образование)

Графикон 37. На скала од 1 до 5, каде 5 значи целосно задоволни, а 1 целосно незадоволни, како би ги оцениле мерките кои ги презеде Владата на РСМ за помош на компаниите за справување со здравствената криза? (вкргнено со степенот на образование на испитаникот)

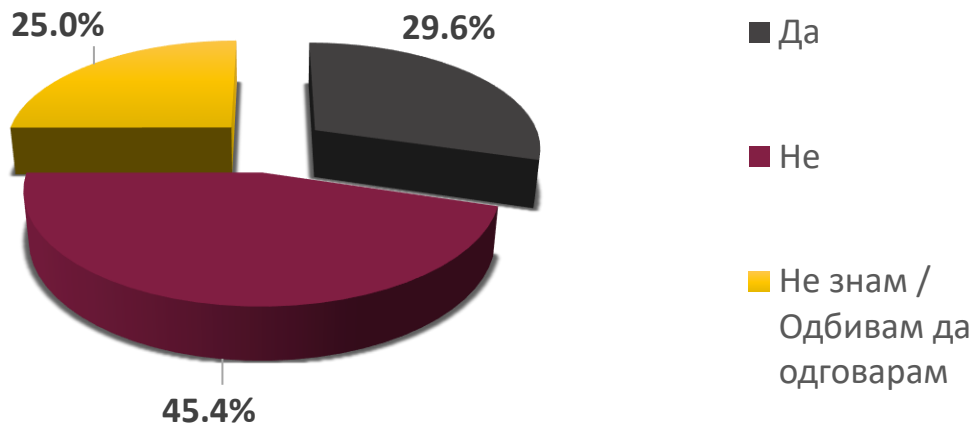
Во однос на просечните **месечни примања**, највисоко задоволство од мерките на Владата има кај испитаниците кои имаат месечни примања од 21.000,00 до 30.000,00 денари со 51,3 % и кај испитаниците со +45.000,00 денари со 50 %, додека задоволството од мерките е најниско кај испитаниците со најниски месечни примања од 0 до 12.000,00 денари со 25 %.

Задоволство од мерките на Владата - Оценка 4 и 5 (Месечни примања)

Графикон 38. На скала од 1 до 5, каде 5 значи целосно задоволни, а 1 целосно незадоволни, како би ги оцениле мерките кои ги презеде Владата на РСМ за помош на компаниите за справување со здравствената криза? (вкрстено со месечните примања на испитаникот)

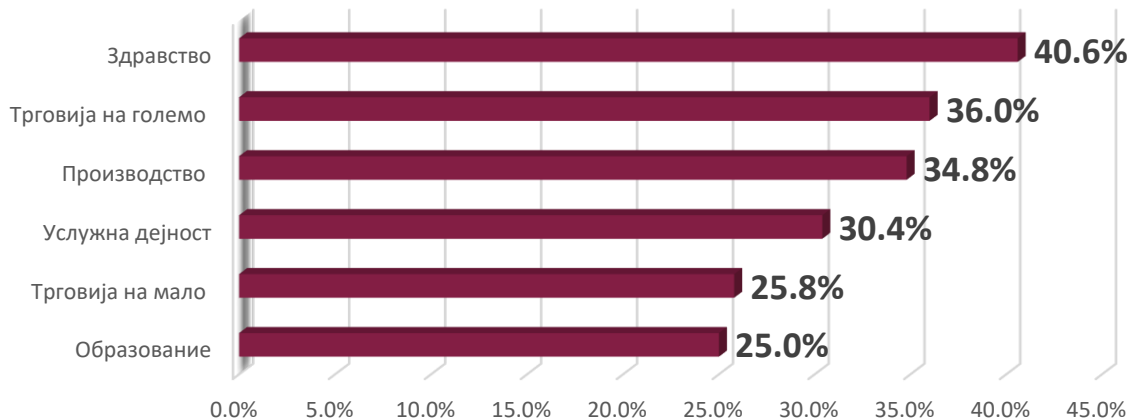
На следното прашање: „Дали компанијата каде што работите користеше/користи дел од мерките на Владата на Република Северна Македонија?“, 29,6 % од испитаниците одговориле позитивно, додека 45,4 % се изјасниле дека компаниите каде што работат не ги користеле мерките на Владата. Висок е процентот (25 %) и на оние кои не знаат дали нивната компанија користела мерки од Владата.

Графикон 39. Дали компанијата каде што работите користеше/користи дел од мерките на Владата на Република Северна Македонија?

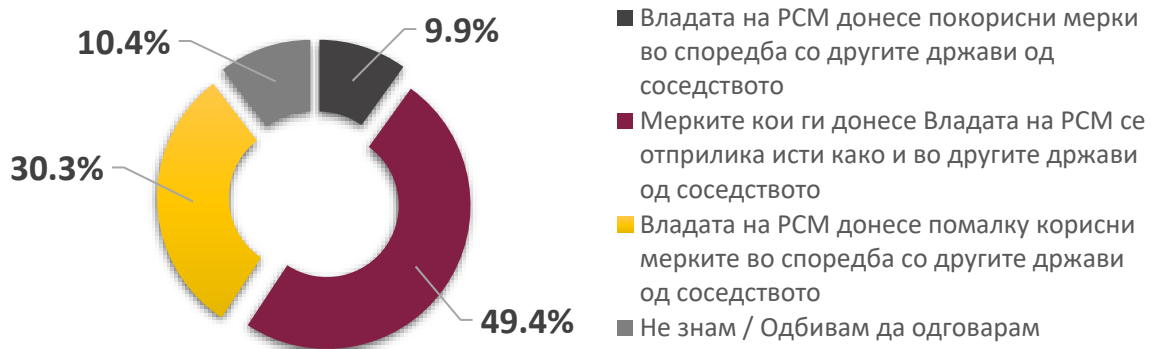
Анализи на ова прашање направиме во однос на **индустријата** во која работат испитаниците. Според испитаниците, најмногу оваа мерка ја користеле компаниите чија примарната дејност е здравството 40,6 % и трговијата на големо со 36 %.

Користење на мерките (Индустрија на работното место)

Графикон 40. Дали компанијата каде што работите користеше/користи дел од мерките на Владата на Република Северна Македонија? (вкрстено со индустријата на работно место на испитаникот)

Третото прашање од овој сет е споредба со мерките со другите држави од соседството, односно: „Дали сметате дека Владата на Република Северна Македонија донесе покорисни или помалку корисни мерки за полесно надминување на здравствената кризата за приватните компании во споредба со другите држави од соседството?“ Најголем дел од испитаниците, речиси половина (49,4 %), сметаат дека мерките кои ги донесе Владата се отприлика исти како и во другите држави од соседството, додека 30,3 % сметаат дека мерките кои ги донесе Владата се помалку корисни во споредба со другите држави од соседството. Само 9,9 % од испитаниците сметаат дека Владата донесе покорисни мерки од другите држави од соседството.

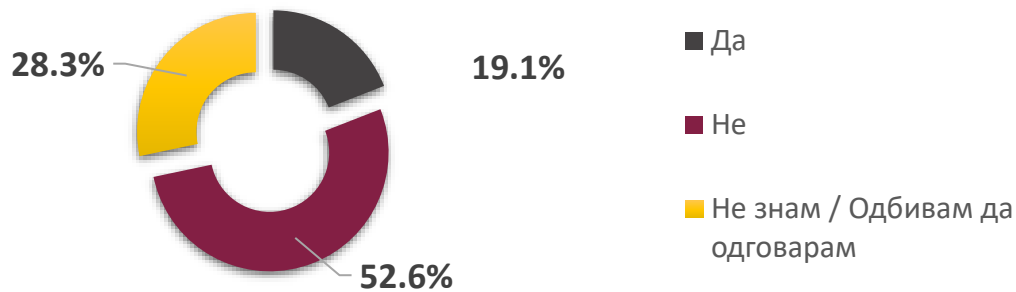

Графикон 41. Дали сметате дека Владата на Република Северна Македонија донесе покорисни или помалку корисни мерки за полесно надминување на здравствената кризата за приватните компании во споредба со другите држави од соседството?

Во поглед на **возраста, степенот на образование, секторот, просечните месечни примања и индустријата** во која работат испитаниците, нема поголеми разлики по ова прашање, односно кај сите доминира одговорот дека мерките кои ги донесе Владата се приближно исти како и во другите држави од соседството.

Сет 6. Фаворизирање и/или дискриминирање на одредени сектори, компании или групи на работници

На прашањето: „Дали сметате дека Владата со донесените мерки за справување со пандемијата фаворизираше одредени сектори, компании или групи на работници?“, 19,1 % одговориле позитивно, додека 52,6 % сметаат дека немало фаворизирање при донесувањето на мерките

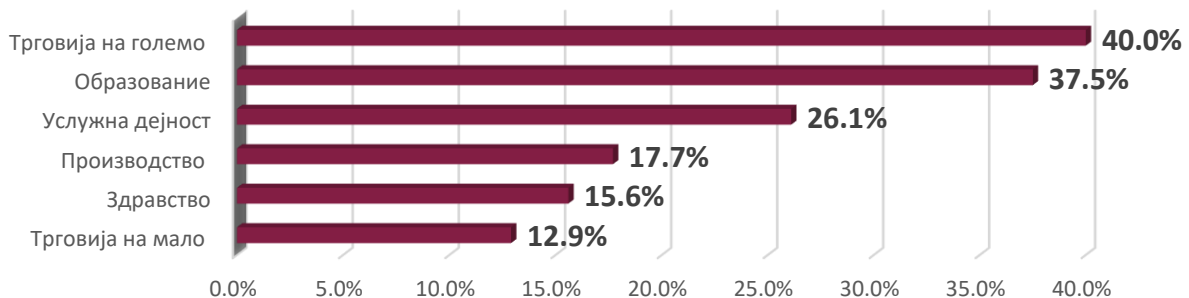

Графикон 42. Дали сметате дека Владата со донесените мерки за справување со пандемијата фаворизираше одредени сектори, компании или групи на работници?

Од тие што сметаат дека одредени сектори, компании или групи на работници биле фаворизирани, најголем дел сметаат дека тоа е приватниот сектор со 17,2 %, по што следат јавната администрација со 15,1 % и угостителство и туризмот со 11,5 %.

Во однос на **индустријата**, вработените во трговијата на големо имаат највисока перцепција (40 %) дека Владата со донесените мерки фаворизирала одредени сектори, компании или група работници, додека кај вработените во трговијата на мало е најниско изразен тој став, со 12,9 %.

**Владата со донесените мерки фаворизираше одредени сектори, компании или групи на работници?
(Индустија на работното место)**

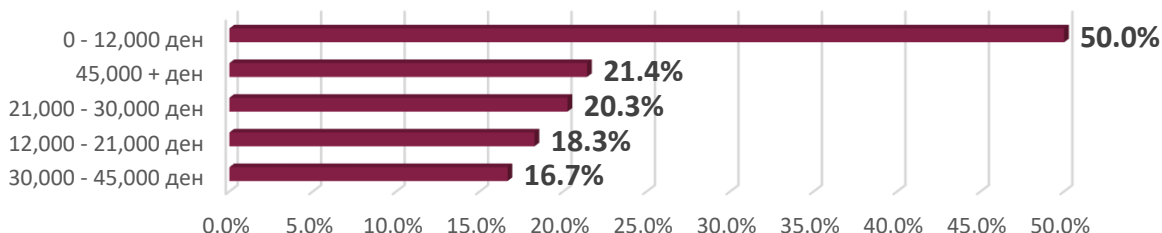

Графикон 43. Дали сметате дека Владата со донесените мерки за справување со пандемијата фаворизираше одредени сектори, компании или групи на работници? (вкрстено со индустријата на испитаникот)

Доколку го анализираме ова прашање според **просечните месечни примања** на испитаниците, најизразено е мислењето дека Владата фаворизирала одредени сектори, компании или групи на работници кај

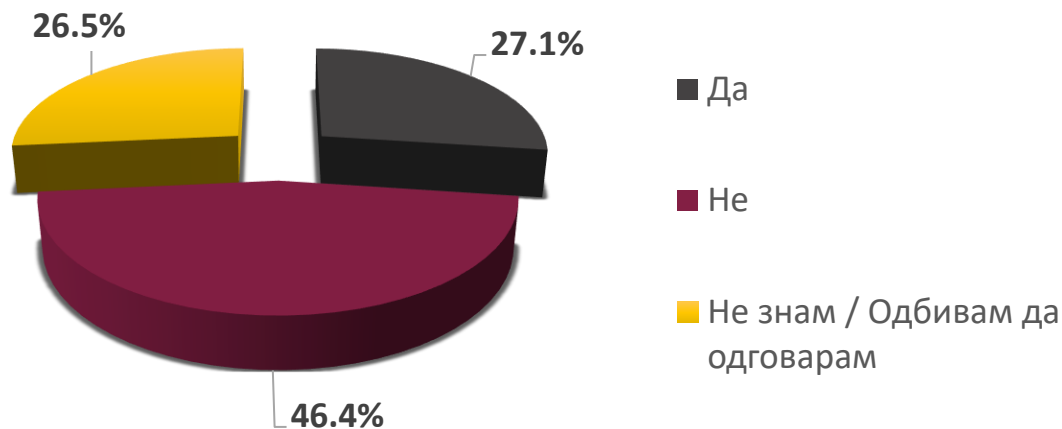
испитаниците со месечни примања помеѓу 0-12.000,00 денари со 50 %, додека најнизок е процентот кај испитаниците со месечни примања од 30.000,00 до 45.000,00 денари со 16,7 %.

**Владата со донесените мерки фаворизираше одредени сектори, компании или групи на работници?
(Месечни примања)**

Графикон 44. Дали сметате дека Владата со донесените мерки за справување со пандемијата фаворизираше одредени сектори, компании или групи на работници? (вкрстено со месечните примања на испитаникот)

Следното прашање е во однос на дискриминирање одредени сектори, компании или групи на работници со носењето на мерките. Речиси половина од испитаниците, 46,4 %, не сметаат дека одредени сектори, компании или групи на работници биле дискриминирани од мерките, додека 27,1 % сметаат дека такво нешто постоело.

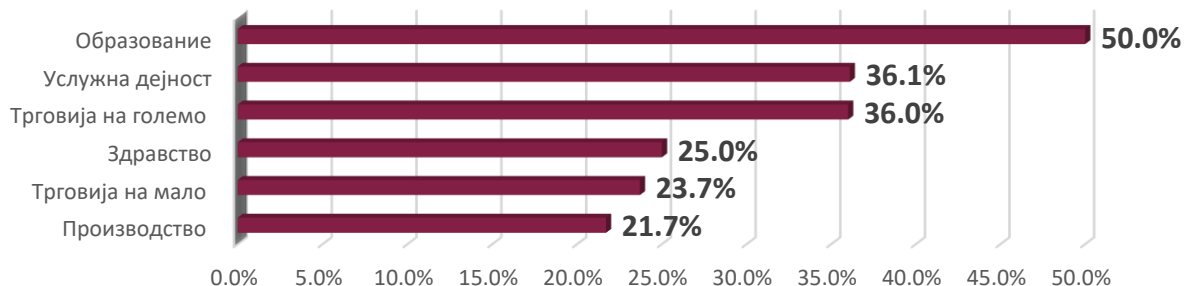

Графикон 45. Дали сметате дека Владата со донесените мерки за справување со пандемијата дискриминираше одредени сектори, компании или групи на работници?

Кај испитаниците кои одговориле позитивно на ова прашање, најголем дел, 50,9 %, сметаат дека најдискриминиран сектор е угостителството и туризмот, по што следи правниот сектор со 11,7 %.

И ова прашање го анализиравме според индустријата и просечните месечни примања. Според **индустријата**, вработените во образованието најмногу сметаат дека одредени сектори, компании или групи на работници биле дискриминирани со носењето на мерките со 50 %, додека најнизок е процентот кај вработените во производство со 21,7 %.

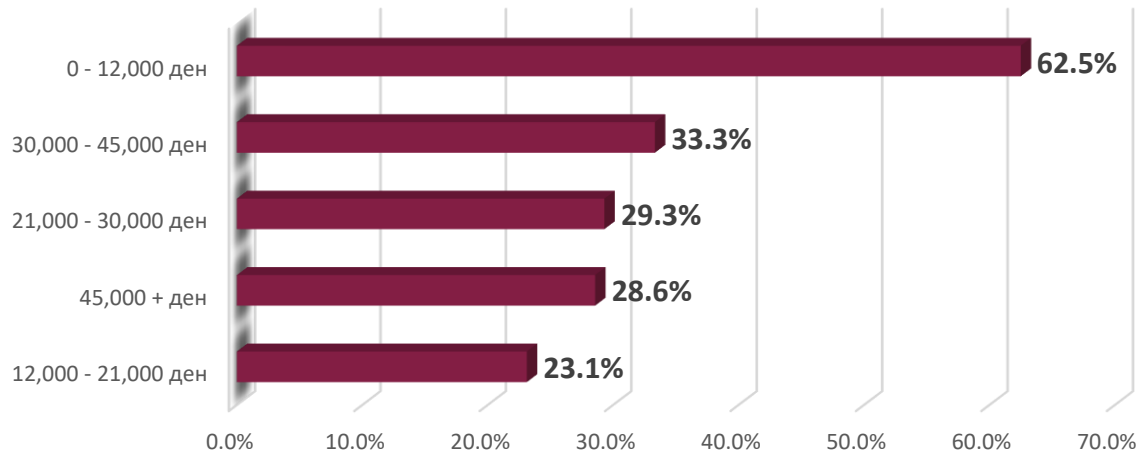
**Владата со донесените мерки дискриминираше одредени сектори, компании или групи на работници?
(Индустрија на работното место)**

Графикон 46. Дали сметате дека Владата со донесените мерки за справување со пандемијата дискриминираше одредени сектори, компании или групи на работници? (вкрстено со индустријата на работното место на испитаникот)

Што се однесува до просечните **месечни примања**, повторно најизразен е ставот кај испитаниците со месечни примања помеѓу 0-12.000,00 денари со 62,5 % кои сметаат дека одредени сектори, компании или групи на работници биле дискриминирани со носењето на мерките, додека најнизок е кај испитаниците со месечни примања од 12.000,00 до 21.000,00 денари со 23,1 %.

**Владата со донесените мерки дискриминираше одредени сектори, компании или групи на работници?
(Месечни примања)**

Графикон 47. Дали сметате дека Владата со донесените мерки за справување со пандемијата дискриминираше одредени сектори, компании или групи на работници? (вкрстено со месечните примања на испитаникот)

V. Заклучоци и препораки

Кризата е невиден шок врз економијата и пазарот на трудот, а перспективите, како и квантитетот и квалитетот на вработеноста се влошуваат. Веќе сега, официјалните податоци зборуваат за пораст на невработеноста во формалната економија. Проекциите се исклучително лоши и веќе отсега се зборува за глобална економска криза.

Потребни се навремени, опсежни и координирани напори во политиките за да се обезбеди поддршка за вработеноста и приходите, како и да се стимулира економијата. Мерките не смеат да ги штитат само претпријатијата, туку и работниците од непосредни загуби на работните места и приходите. Неопходен е пристап кој се заснова на проактивни, опсежни и интегрирани мерки во сите области, но и добро организиран трипартитен дијалог и пристап во имплементацијата, кој ќе намали злоупотребите и ќе гарантира дека укажаната помош ќе биде ефективно и ефикасно употребена. Оттаму, градењето сигурност преку доверба и дијалог е клучно за делотворноста на мерките и политиките.

Оваа здравствена криза е уникатна на многу начини. Прва глобална пандемија по онаа на шпанскиот грип во 1920 година, но минатото искуство укажува на централната улога на вработувањето, социјалната заштита и социјалниот дијалог во политиките за ублажување и закрепнување. Имајќи го предвид искуството, како и направената анализа, можат да се извлечат следните заклучоци:

1. Отворањето на посебната веб-страница посветена на пандемијата и економскиот одговор беше чекор понатаму во оваа насока, иако не секој наш граѓанин може да пристапи кон интернет и да ги препознае точните информации во напливот на лажни вести од повеќе страни. Оттаму, **точните, постојаните, навремените и транспарентните информации се неопходни не само за борба против пандемијата, туку и за намалување на неизвесноста и за зајакнување на довербата на сите нивоа.**
 - Владата на Република Северна Македонија треба да ги прибира, систематизира и објавува сите информации поврзани со коронавирусот и пандемијата, а треба да ги направи достапни податоците за ефектите на пандемијата врз економијата.
 - Министерството за здравство и Комисијата за заразни болести треба да ја вратат праксата за редовен брифинг за новинарите и јавноста во кој ќе споделуваат најнови информации за ширењето на заразата, преземените мерки,

испитувањата и анализите за новите соеви на вирусот и особено испитувањата и добиените докази за ефектите на досега пронајдените вакцини.

- Министерството за здравство особено треба на редовна основа да споделува информации во врска со функционирањето на COVAX механизмот, пристапот до вакцини и достапноста на вакцините за нашите граѓани.
- Владата на Република Северна Македонија, Министерството за економија, како и Министерството за финансии и нивните органи во состав треба да ги приберат, систематизираат и објавуваат сите информации поврзани со економските мерки, нивното спроведување, но и утврдените злоупотреби.

2. **Работното место е главната точка за ширење информации, комуникација и сензибилизација за безбедноста и здравјето при работа, вклучувајќи ги превентивните и заштитните мерки.**

На овој начин, ефективно се помага во намалувањето на социјалното и економското влијание на пандемијата. Оттаму, следењето на препораките на Меѓународната организација на трудот и укажувањето на компаниите да назначат „корона координатори“ кои ќе можат постојано да добиваат навремени информации за да ги споделуваат со останатите вработени е чекор во правилна насока. Покрај напорите за

организирање на работниот процес, останува впечатокот дека **недостига надзор од страна на државата со цел да се осигура доследното и целосно почитување на сите препораки и мерки.**

- Владата на Република Северна Македонија до крајот на пандемијата, а особено за потребите на процесот на заштита на здравјето на работниците и спроведувањето на процесот на вакцинација, треба да ја модификува мерката финансиска помош за исплата на плати. Притоа со модификуваната мерка директно да ги опфати именуваните „корона координатори“, обврзувајќи ги деловните субјекти каде што работат да ги задржат во работен однос до крајот на пандемијата.

3. Усвоените економски мерки гарантираа поддршка за најсериозно погодените сектори, а вклучуваа различни методи во пристапот. Иако впечатоците за искористеноста на мерките сè уште не се средени за да можат да се извлекуваат конечни заклучоци. Сепак, едно е јасно: **справувањето со пандемијата и последиците бара големи интервенции, потпомогнати со максимални ресурси и иновативни решенија.** Само на тој начин ќе може да се поддржи животниот стандард и да се поттикне закрепнувањето. Покрај сите напори, видлива е промената во пазарот на труд и сериозниот тренд на намалување на работните места во Северна

Македонија. Затоа, **потребен е посериозен пристап при имплементирањето и креирањето на економските мерки на Владата.**

- Владата на Република Северна Македонија треба да направи детална анализа на ефектите од искористеноста на мерките со цел подобрување на идните пакети на економски мерки, како и да ги објави целосните резултати од анализата за да можат да се запознаат сите граѓани и деловни субјекти.
- При планирањето на идните пакети на економски мерки, Владата на Република Северна Македонија ќе ги искористи направените анализи и утврдените наоди со цел да ги прилагоди мерките и пакетите на потребите на конечните корисници.
- При планирањето на идните пакети на економски мерки, Владата на Република Северна Македонија ќе го прилагоди обемот на доделената помош согласно потребите на конечните корисници.

4. Пандемијата еднаш ќе заврши, а многумина од најзагрозените категории сепак ќе останат без работа или ќе имаат значително намалени приходи. Иако најзагрозените категории припаѓаат на повеќе сектори, во дизајнирањето на економските мерки **Владата пристапи само кон поддршка во форма на обуки за информатичка технологија и дигитални вештини заборавајќи на другите загрозени категории и на**

реалната поддршка за нивно идно вработување.

- Владата на Република Северна Македонија треба да ги модификува мерките за вработливост со цел да препознае дека младите, жените и лицата над 55-годишна возраст се најзагрозени. Притоа, помошта и пристапот да го димензионира за нив и нивната идна вработливост, без да се ограничува на обуки за информатичка технологија и дигитални вештини.
- При планирањето на идните пакети на економски мерки, Владата на Република Северна Македонија ќе ги искористи направените анализи и утврдените наоди со цел да ги прилагоди мерките и пакетите на потребите на конечните корисници.
- При планирањето на идните пакети на економски мерки, Владата на Република Северна Македонија ќе го прилагоди обемот на доделената помош согласно потребите на конечните корисници.

5. Први на удар во кризата беа здравствените работници – од нивната посветеност зависи целиот успех во справувањето со кризата. Дури и во услови на сериозно зголемување на бројот на заболени, како и во услови на крајна истоштеност, здравствените работници и натаму успешно се справуваат со кризата. Единствено јасно е дека **долгогодишната запоставеност на секторот и слабото вреднување на овие работници е**

причина за големата миграција и одливот на мозоци, а нè чини човечки животи. Дури и земјите од соседството кај кои кризата имаше исклучително експлозивни периоди имаат подобри показатели од нас.

- Владата на Република Северна Македонија, Министерството за здравство и Министерството за финансии треба да бидат свесни дека инфраструктурата и услугите се значајно средство за итно создавање работни места во кризи. Поради тоа, треба да ги фокусираат своите напори за зголемување на инвестициите во здравството. Притоа, мерките треба да гарантираат зголемено вработување во здравството, целосна и современа опременост, како и инвестиции во водостопанството, санитетските услови и хигиената.
 - Секретаријатот за европски прашања треба да го води и насочува процесот за програмирање и координација на странска помош со цел искористување на сите отворени фондови од различните донатори за постигнување на претходно утврдените цели.
6. Вработените се изложени на вирусот, а се веројатно и под најсилно влијание од кризата, но сепак не се единствените. Невработените, барателите на работа, самовработените се подеднакво загрозувани и допрва ќе го чувствуваат влијанието на

пандемијата. Системот за социјална заштита и инфраструктурата за социјални услуги ја зголемува отпорноста на економијата и општеството. Недостатокот на мерки за социјална заштита во контекст на здравствените епидемии ја зголемува сиромаштијата, невработеноста и неформалноста. Оттаму, економски мерки насочени кон овие групи, кои нема да бидат само социјална помош во текот на кризата, туку и поддршка за идната вработливост, се пресудни.

- Владата на Република Северна Македонија, Министерството за труд и социјална политика и Агенцијата за вработување треба да ги продолжат економските мерки и истите да ги насочат кон поддршка на именуваните категории лица, а во насока на подобрување на нивната вработливост преку професионални обуки за промена на кариера и кариерен развој, фондови за развој на нови деловни иницијативи и слично.
7. Важноста на справувањето со кризи, ризици и инвестиции нема да помине со поминувањето на пандемијата. За помош на економијата Владата мора да има осмислено систем за помош и поддршка, а истата мора да биде препознаена од коморите. Мора да се пристапи кон **сериозно инвестирање во подготвеност, способност да се идентификуваат и управуваат ризици; само на тој начин**

ќе се ублажат идните негативни влијанија и ќе се зголеми отпорноста на бизнисите.

- Министерството за економија треба да отпочне процес на консултација со коморите и другите претставници на работодавачите, а за потребата на развивање и спроведување програми за подготовка и управување со ризици.
 - Министерството за економија, Министерството за финансии и Секретаријатот за европски прашања да отпочнат процес на координација со различните донатори за обезбедување финансиска поддршка за спроведувањето на програмите.
8. Дури и најдобро осмислените мерки нема да го имаат посакуваниот резултат ако не допрат до оние на кои им е потребно најмногу помош. **Конструктивниот и постојаниот социјален дијалог има суштинска улога во изготвувањето на мерките, но и во нивната примена. Владите не можат да се справат со кризата, или еднострано да обезбедат стабилност и закрепнување. Социјалниот дијалог е незаменлива алатка за балансирано управување со кризи и забрзување на закрепнувањето.**
- Владата на Република Северна Македонија, Министерството за економија и Министерството за труд и социјална политика ќе ги користат механизмите на социјалниот дијалог за консултација и утврдување на следните чекори и економски мерки

во пакетите за справување и закрепнување од пандемијата.

- При планирањето на идните пакети на економски мерки, Владата на Република Северна Македонија да ги искористи направените анализи и утврдените наоди со цел да ги прилагоди мерките и пакетите на потребите на конечните корисници.
 - При планирањето на идните пакети на економски мерки, Владата на Република Северна Македонија ќе го прилагоди обемот на доделената помош согласно потребите на конечните корисници.
9. Кризата ќе влијае на структурата на пазарот на трудот, на повеќе начини: како на пример, повеќе работници ќе продолжат да работат од дома, ќе се врши сè поголема дигитализација на јавни и приватни услуги, промена во категориите на работници кои се потребни на пазарот на трудот и така натаму. Затоа е **потребна детална анализа и целосна подготовка за да се креираат политики (образовни, социјални) во светло на очекуваните промени.** Таквите политики ќе имаат за цел задржување на што повеќе работни места.
- Користејќи ги механизмите на социјалниот дијалог, како и анализата на пазарните услови и ефектите од мерките за заштита, а во соработка со Министерството за образование и наука, Владата на Република Северна Македонија ќе пристапи кон анализа и промена на

образовните политики и програмите кои се применуваат, а со цел да се преземат и прилагодат на промените кои настанаа од пандемијата.

- Користејќи ги механизмите на социјалниот дијалог, како и анализата на пазарните услови и ефектите од мерките за заштита, а во соработка со Министерството за труд и социјална политика, Владата на Република Северна Македонија ќе пристапи кон анализа и промена на социјалните политики и програмите за социјална помош, а со цел да се преземат и прилагодат на промените кои настанаа од пандемијата.

10. Потребна е **поголема транспарентност и јавност** на владините економски мерки за справување со кризата. На пример, **потребно е поделба по категории на мерки** кои се наменети за мали и средни претпријатија, за трговци поединци, за големи компании и така натаму. Потоа, **поделба по сектори**, како што се: текстилна индустрија, земјоделство, угостителство, туризам, производство и така натаму, а со цел граѓаните, компаниите и другите заинтересирани лесно и едноставно да можат да најдат која помош е наменета за нив. Конечно, **потребен е систем за лесно пребарување и наоѓање потребни документи и постапки околу користењето на мерките**, подготвен и сложен на едно централно место.

- Владата на Република Северна Македонија треба да продолжи да ги прибира, систематизира и објавува сите информации поврзани со коронавирусот и пандемијата, а треба да ги направи достапни податоците за ефектите на пандемијата врз економијата.
- Владата на Република Северна Македонија, Министерството за економија, како и Министерството за финансии и нивните органи во состав треба да ги приберат, систематизираат и објавуваат сите информации поврзани со економските мерки, нивното спроведување, но и утврдените злоупотреби.

11. Мерките не одговорија соодветно и го немаа посакуваниот ефект врз работниците и пазарот на трудот. Обезбедената финансиска помош главно беше насочена за деловните субјекти, а злоупотребите дополнително го влошија ефектот. **Имајќи предвид дека економската криза допрва следува, нема воопшто да биде погрешно ако економските мерки во иднина бидат насочени и директно исплатувани на работниците.**

- Владата на Република Северна Македонија до крајот на пандемијата, а особено за потребите на процесот на заштита на здравјето на работниците и спроведувањето на процесот на вакцинација, треба да ја модификува мерката финансиска помош за исплата на плати. Притоа, со модификуваната

мерка директно да ги опфати именуваните „корона координатори“, обврзувајќи ги деловните субјекти каде што работат да ги задржат во работен однос до крајот на пандемијата.

- Владата на Република Северна Македонија до крајот на пандемијата, меѓутоа и по завршувањето на истата ќе ги модификува мерките што предвидуваат финансиска помош за исплата на плати, а со цел истите да дојдат до крајните корисници, вработените. Притоа, со модификуваните мерки ќе ги обврзат деловните субјекти каде што работат корисниците да ги задржат во работен однос, како и да продолжат да го сервисираат останатиот дел од своите обврски кон нив.

12. Пандемијата со своите економски последици најсериозно ги погоди работниците. Последиците беа најшироки, работа во потешки услови, изложеност на вирусот, но и загуба на работните места, економски загуби, кратење на работничките права и слично. Притоа, најсериозни последици од

кризата чувствуваат оние со најмалы примања. **Потребна е сериозна контрола за следење на спроведувањето на законите и економските мерки, како и подобро планирање на економските политики со цел да се обезбеди заштитата на работниците и работните места.**

- Владата на Република Северна Македонија, сите институции задолжени за спроведување на мерките од економските пакети, но и мерките за заштита на јавното здравје, како и инспекторатите, да продолжат со редовни контроли на имплементацијата на мерките.
- Користејќи ги механизмите на социјалниот дијалог, како и анализата на пазарните услови и ефектите од мерките за заштита, а во соработка со Министерството за труд и социјална политика, Владата на Република Северна Македонија ќе пристапи кон анализа и промена на социјалните политики и програмите за социјална помош, а со цел да се преземат и прилагодат на промените кои настанаа од пандемијата.

Користена литература

1. Устав на Република Северна Македонија.
2. Закон за работните односи, Службен весник на Република Македонија број 62/2005 и последователните измени.
3. Закон за безбедност и здравје при работа, Службен весник на Република Македонија број 92/2007 и последователните измени.
4. Закон за заштита на населението од заразни болести, Службен весник на Република Македонија број 66/2004 и последователните измени.
5. Уредби со законска сила донесени од Владата на Република Северна Македонија за време на вонредната состојба – Систематизиран преглед, Македонско здружение на млади правници – Скопје.
6. Преглед на мерки и заклучоци кои Владата на Република Северна Македонија ги усвоила за справување со здравствената криза.
7. “A policy framework for tackling the economic and social impact on workers”, Меѓународна организација на трудот.
8. „Економско и социјално влијание на COVID-19 – Сиромаштија и добросостојба на домаќинствата“, Редовен економски извештај за Западен Балкан, World Bank Group.
9. Социјалниот дијалог околу безбедноста и здравјето при работа во контекст на COVID-19, Меѓународна организација на трудот.
10. Политики со фокус на семејството и други добри практики на работното место поврзани со COVID-19: Клучни чекори што можат да ги преземат работодавачите, Меѓународна организација на трудот.
11. Анализа на состојбата на лицата со интелектуална попреченост и комбинирани пречки во Република Македонија.
12. Анализа на состојбата на лицата со физичка попреченост во Република Македонија.
13. Анализата на состојбата на жените во рурални средини, повеќе пречки отколку можности.
14. Анализата на јавните политики за правата на Ромите во Република Македонија.
15. Анализата за трошоците и ефективноста на образовната политика за трансфер на децата Роми од специјалните основни училишта во редовното образование во Македонија.
16. Анализата за патронажен тим за здравствена, социјална и правна заштита на жените од руралните средини
17. Анализа на стандардите за работнички права и нивна примена во Република Северна Македонија.
18. Анализа на степенот на задоволство од механизмите за заштита на работничките права во Република Северна Македонија.

АНЕКС 1 – Анкетен прашалник

M1. Број на прашалник (Реден број на испитаник)

M2. Телефонски број на анкетираниот?

M3. Општина (од примерок): __ __

M4. РЕГИОН (од примерок):

- 1: Вардарски
- 2: Источен
- 3: Југозападен
- 4: Југоисточен
- 5: Пелагониски
- 6: Полошки
- 7: Североисточен
- 8: Скопски

За анкетарот: Потврдете дека испитаникот живее во општината дефинирана во примерокот (населено место и рурал/урбан)

- 1 – Урбан
- 2 – Рурал

M5. Име на местото на живеење

СТАРТ НА АНКЕТА

Добро утро/ден/вечер.

Моето име е _____ и работам за агенцијата БРИМА, дел од KANTAR групацијата. Во овој момент спроведуваме телефонско истражување за последиците од коронавирусот врз пазарот на труд во Република Северна Македонија.

Вашиот телефонски број е случајно избран. Вашето учество е многу важно бидејќи учеството на што е можно повеќе испитаници ќе овозможи добивање точни резултати за последиците од коронавирусот врз пазарот на труд во Република Северна Македонија. Се разбира, Вашите одговори се целосно анонимни и се третираат како строго доверливи и ќе се користат само за статистичка анализа заедно со одговорите на други испитаници.

ПОДОБЕН ИСПИТАНИК: Јас треба да ја направам оваа анкета со член на Вашето домаќинство на возраст од 18+ години. Приоритет за учество во ова истражување имаат граѓани кои добиле или изгубиле работно место од

почетокот на пандемијата на COVID-19 (од 15 март 2020 г. до денес) или, пак, се претходно вработени (вработен пред 15 март 2020 г.). Доколку во домаќинството има повеќе од еден подобен член за учество во оваа анкета, се користи правилото „прв следен роденден“ за избор на испитаник.

ОТКАКО ЌЕ СЕ ОСТВАРИ КОНТАКТ, ПРОДОЛЖИ ДАЛИ ИСПИТАНИКОТ:

1: ПРИФАЌА АНКЕТА

2: Одбива анкета (од која било причина)

3: Закажување анкета (прв обид)

4: Закажување анкета (втор обид)

5: Закажување анкета (трет обид)

6: Нема никој (прв обид)

7: Нема никој (втор обид)

8: Нема никој (трет обид)

9: Прекината анкета

10: Телефонскиот број не постои, факс сигнал, фирма

11: Телефонскиот број е времено исклучен

*****СКРИНИНГ ПРАШАЊЕ*****

S1. Вие сте член од Вашето домаќинство кој:

1. Се вработил во време на пандемијата на COVID-19 (период од 15 март 2020 г. до денес)
2. Останал без работа во време на пандемијата на COVID-19 (период од 15 март 2020 г. до денес)
3. Стапил во работен однос пред почетокот на пандемијата на COVID-19 (вработен пред 15 март 2020 г.)

1. Демографија

За почеток би сакале да ви поставиме неколку општи демографски прашања.

D1. Пол на испитаникот

1. Маж
2. Жена

D2. Колку години имате?

1. Под 18 - прекини ја анкетата
2. 18-29
3. 30-39
4. 40-49
5. 50-59
6. 60-69
7. Повеќе од 70
9. Одбива да одговори (НЕ СЕ ЧИТА)

D3. Која е вашата етничка припадност?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Македонец/ка
2. Албанец/ка
3. Србин/ка
4. Турчин/ка
5. Ром/ка
6. Влав/инка
7. Бошњак/чка
8. Хрват/ка

D4. Каде живеете?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Во урбана средина (во град)
2. Во рурална средина (на село)

D5. Кој е највисокиот степен на образование кој сте го завршиле *(доколку моментално одат на училиште – највисокиот степен на стекната диплома)*

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Незавршено основно образование
2. Основно образование
3. Средно образование
4. Високо образование
5. Магистерска диплома
6. Доктор на науки

D6. Дали во моментот сте...?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Вработен за плата во јавниот сектор
2. Вработен за плата во приватниот сектор
3. Вработен за плата во граѓански сектор
4. Самовработен
5. Невработен, во потрага на работа

6. Невработен, не бара работа – прекини ја анкетата
7. Студент/ка – прекини ја анкетата
8. Пензионер/ка – прекини ја анкетата
9. Лица со телесна или сетилна попречениот – прекини ја анкетата
10. Друго, наведи _____
11. Регистриран земјоделец

D7. Каков беше вашиот работен статус пред да започне здравствената криза (COVID-19).

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Вработен во јавниот сектор
2. Вработен во приватниот сектор
3. Вработен во граѓански сектор
4. Самовработен
5. Невработен, во потрага на работа
6. Невработен, не бара работа
7. Студент/ка
8. Пензионер/ка
9. Лица со телесна или сетилна попречениот
10. Друго, наведи _____
11. Регистриран земјоделец

D8. (Доколку на прашање D6 одговориле под 2 или 4) Во која индустрија работите (примарна дејност)?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Услужна дејност (запишете примарна дејност) _____
2. Производство (запишете примарна дејност) _____
3. Трговија на големо (запишете примарна дејност) _____
4. Трговија на мало (запишете примарна дејност) _____
5. Образование
6. Здравство
7. Војска/Полиција
8. Одбива да одговори

D8_1. Услужна дејност (запишете примарна дејност)?

1. Угостителство и туризам
2. Транспорт и дистрибуција
3. Телекомуникации и ИТ
4. Медиуми и маркетинг
5. Обезбедување/Осигурување
6. Автоиндустрија
7. Игри на среќа

- 8. Административни работи
- 11. Продавници и маркети
- 12. Градежништво
- 13. Финансиски сектор
- 14. Индивидуален занаетчија
- 17. Санитарно одржување
- 18. Столарство
- 22. Друго

D8_2. Производство (запишете примарна дејност)?

- 1. Угостителство и туризам
- 2. Транспорт и дистрибуција
- 3. Телекомуникации и ИТ
- 4. Медиуми и маркетинг
- 6. Автоиндустрија
- 9. Земјоделство
- 10. Текстилна индустрија
- 12. Градежништво
- 13. Финансиски сектор
- 14. Индивидуален занаетчија
- 15. Фармацевтска индустрија
- 17. Санитарно одржување
- 18. Столарство
- 19. Прехранбена индустрија
- 20. Метална индустрија и рудници
- 22. Друго

D8_3. Трговија на големо (запишете примарна дејност)?

- 2. Транспорт и дистрибуција
- 6. Автоиндустрија
- 8. Административни работи
- 9. Земјоделство
- 10. Текстилна индустрија
- 11. Продавници и маркети
- 12. Градежништво
- 15. Фармацевтска индустрија
- 19. Прехранбена индустрија
- 22. Друго

D8_4. Трговија на мало (запишете примарна дејност)?

- 6. Автоиндустрија

9. Земјоделство
10. Текстилна индустрија
11. Продавници и маркети
12. Градежништво
14. Индивидуален занаетчија
15. Фармацевтска индустрија
16. Трговија со нафтени деривати
18. Столарство
19. Прехранбена индустрија
22. Друго

9. Улогата на здравствената криза (COVID-19) во Вашата компанија и Вашето работно место

Сите сме запознаени со здравствената криза (COVID-19), па сега сакаме да Ви поставиме неколку прашања како истата влијаеше на Вашето работно место.

Q1. Дали во текот на здравствената криза (COVID-19), во периодот кога државата вовеле вонредни мерки, одевте редовно во просториите на Вашето работно место?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Да, во текот на целата криза редовно одев на своето работно место
2. Да, најголем дел од кризата редовно одев на своето работно место
3. Работев од дома, а само повремено одев на своето работно место
4. Не, воопшто не одев на работното место, работата беше целосно префрлена од дома
5. Не, воопшто не одев на работното место, ја користев мерката „родител на дете под 10 години“
6. Друго (запиши)_____
7. Зabrana за работа поради пандемија
8. Останал без работа
9. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q2. (Доколку на прашање Q1 одговориле под 1, 2 или 3) Дали Вашата компанија се придржува до сите препораки (редовна дезинфекција, адаптирано растојание помеѓу вработените итн.) коишто се наметнати за време на кризата предизвикана од COVID-19?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Да, целосно се придржува до сите препораки
2. Само делумно се придржува до сите препораки
3. Не, воопшто не се придржува до препораките
4. Друго (запиши)_____

9. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q3. (Доколку на прашање Q1 одговориле под 3 или 4) Какво е Вашето искуство за работата од дома? Рангирајте го на скала од 1 до 5, каде 5 значи целосно продуктивно, а 1 целосно непродуктивно.

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Целосно непродуктивно
- 2.
- 3.
- 4.
5. Целосно продуктивно
9. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q4. (Доколку на прашање Q3 одговориле под 1 или 2) Наведете ги најголемите негативности поради кои сметате дека работата од дома е непродуктивна? (Отворено прашање (запиши))

Q4_рес. (Доколку на прашање Q3 одговориле под 1 или 2) Наведете ги најголемите негативности поради кои сметате дека работата од дома е непродуктивна?

1. Неподготвеност за онлајн настава
2. Немање соодветни услови за работа од дома
3. Неможност за соработка со колеги
4. Не знае/одбива

Q5. Доколку на прашање Q3 одговориле под 4 или 5) Наведете ги најголемите придобивки поради кои сметате дека работата од дома е попродуктивна (Отворено прашање (запиши))

Q5_рес. Доколку на прашање Q3 одговориле под 4 или 5) Наведете ги најголемите придобивки поради кои сметате дека работата од дома е попродуктивна?

1. Заштита од коронавирусот
2. Повеќе време за работа
3. Работите без притисок
4. Не знае/одбива

Q6. Како здравствената криза (COVID-19) влијае/влијаеше врз обемот на работа во вашата компанија?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Обемот на работа е/беше значително намален
2. Обемот на работа е/беше намален, но незначително
3. Обемот на работа е/беше исти како и претходно
4. Обемот на работа е/беше зголемен, но незначително
5. Обемот на работа е/беше значително зголемен
6. Друго (запиши)_____
7. Престанок со работа
8. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q7. Како здравствената криза (COVID-19) влијае/влијаеше врз профитабилноста во вашата компанија?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Профитабилноста е/беше значително намалена
2. Профитабилноста е/беше намалена, но незначително
3. Профитабилноста е/беше исти како и претходно
4. Профитабилноста е/беше зголемен, но незначително
5. Профитабилноста е/беше значително зголемен
6. Друго (запиши)_____
7. Непрофитна дејност
8. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q8. Дали здравствената криза (COVID-19) придонесе за намалување на бројот на вработени во Вашата компанија?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Да, бројот на вработени е/беше значително намален
2. Да, бројот на вработени е/беше незначително намален
3. Не, бројот на вработени не е/беше намален
4. Друго (запиши)_____
5. Бројот на вработени е зголемен
6. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q9. Дали поради здравствената криза (COVID-19) во Вашата компанија има/имаше намалување на платите на вработените?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Да, има/имаше значително намалување на платите на вработените (повеќе од 20 %)
2. Да, но намалувањето на платите на вработените е/беше незначително (помалку од 20 %)
3. Не, платите на вработените останаа исти
4. Напротив, платите на вработените се зголемени
5. Друго (запиши)_____

6. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q10. Дали поради здравствената криза (COVID-19) Ви беше скратено/намалено правото на годишен одмор?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Да, годишниот одмор ни беше значително намален
2. Да, годишниот одмор ни беше намален, но незначително
3. Не, годишниот одмор воопшто не ни беше намален
4. Друго (запиши)_____
5. Воопшто не ни беше даден годишен одмор
6. Немам право на годишен одмор
7. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q11. Дали поради здравствената криза на кој било начин се почувствувавте дискриминирани од страна на работодавецот?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Да
2. Не
3. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q12. (Доколку на прашање Q11 одговорил со ДА) Може ли да наведете пример за тоа? (Отворено прашање (запиши))

Q12_гес. (Доколку на прашање Q11 одговорил со ДА) Може ли да наведете пример за тоа?

1. Намалена плата
2. Зголемени обврски
3. Непридржување до мерки/препораки
4. Скратен одмор/не добил одмор
5. Мобинг
6. Отказ
7. Не знам/Одбивам да одговарам

10. Владините мерки за справување со здравствената криза (COVID-19)

Q13. На скала од 1 до 5, каде 5 значи целосно задоволни, а 1 целосно незадоволни, како би ги оцениле мерките кои ги презема Владата на Република Македонија за помош на компаниите за справување со здравствената криза?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Целосно незадоволни
- 2.

- 3.
- 4.
5. Целосно задоволни
6. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q14. Дали компанијата каде што работите користеше/користи дел од мерките на Владата на Република Македонија?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Да
2. Не
3. Друго (запиши)_____
4. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q15. Дали сметате дека Владата со донесените мерки за справување со пандемијата фаворизираше одредени сектори, компании или групи на работници?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Да
2. Не
3. Друго (запиши)_____
4. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q16. (Доколку на прашање Q15 одговориле ДА) Кои се тие сектори, компании или групи на работници? (Отворено прашање (запиши))

Q16_рес. (Доколку на прашање Q15 одговориле ДА) Кои се тие сектори, компании или групи на работници?

1. Угостителство и туризам
3. Фармацевтска индустрија
6. Здравство
10. Јавна администрација
11. Политичка придобивка
12. Приватен сектор
13. Образование
22. Друго
99. Не знае

Q17. Дали сметате дека Владата со донесените мерки за справување со пандемијата дискриминираше одредени сектори, компании или групи на работници?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Да
2. Не
3. Друго (запиши)_____
4. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

Q18. (Доколку на прашање Q17 одговориле ДА) Кои се тие сектори, компании или групи на работници? (Отворено прашање (запиши))

Q18_rec. (Доколку на прашање Q17 одговориле ДА) Кои се тие сектори, компании или групи на работници?

1. Угостителство и туризам
2. Транспорт и дистрибуција
3. Фармацевтска индустрија
6. Здравство
7. Естрадни уметници
8. Текстилна индустрија
9. Земјоделци
10. Јавна администрација
11. Компании на политички опоненти
12. Приватен сектор
13. Образование
17. Занаетчии
18. Градежништво
22. Друго
99. Одбива да одговори

Q19. Дали сметате дека Владата на Република Македонија донесе покорисни или помалку корисни мерки за полесно надминување на здравствената кризата за приватните компании во споредба со другите држави од соседството?

(За Анкетарот: прочитај ги одговорите – САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Владата на Република Македонија донесе покорисни мерки во споредба со другите држави од соседството
2. Мерките кои ги донесе Владата на Република Македонија се отприлика исти како и во другите држави од соседството

3. Владата на Република Македонија донесе помалку корисни мерките во споредба со другите држави од соседството
4. Друго (запиши)_____
5. Не знам/Одбивам да одговарам (НЕ СЕ ЧИТА)

КРАЈ НА ЈАДРО

D10a. Отприлика колкави се твоите ЛИЧНИ просечни месечни приходи?
Не е потребно да ја кажете прецизно конкретната сума, само кажете ми во која од следниве категории Вие спаѓате.

(САМО ЕДЕН ОДГОВОР

- 01: 0-3.000,00 ден.
- 02: 3.001,00-6.000,00 ден.
- 03: 6.001,00-9.000,00 ден.
- 04: 9.001,00-12.000,00 ден.
- 05: 12.001,00-15.000,00 ден
- 06: 15.001,00-18.000,00 ден
- 07: 18.001,00-21.000,00 ден
- 08: 21.001,00-24.000,00 ден
- 09: 24.001,00-27.000,00 ден
- 10: 27.001,00-30.000,00 ден
- 11: 30.001,00-45.000,00 ден
- 12: 45.001,00+ ден
- 97: Немам лични приходи (НЕ СЕ ЧИТА)
- 98: Одбива да одговори (НЕ СЕ ЧИТА)
- 99: Не знае (НЕ СЕ ЧИТА)

Ви благодариме за учеството во ова истражување. Имајте пријатен ден.

АНЕКС 2 – Тематски водич за квалитативното истражување

Јавни службеници

Времетраење: до 30 минути

I. Вовед и општо запознавање

1. Со што се занимавате во моментот? 2-3 минути
 - Што работите?/Каде работите?
 - Колку долго сте на ова работно место?
 - Дали работата Ви претставува предизвик? Дали сте задоволни?
2. Грижи и приоритети 2-3 минути
 - Кои се Вашите приоритети во животот?
 - Што најмногу Ве загрижува?
 - Кој/што Ве спречува да ги исполнувате приоритетите и да се носите со грижите?

II. Здравствената криза (COVID-19), Вашата компанија и владините мерки

1. Како здравствената криза (COVID-19) влијаеше на работата во институцијата каде што работите/работевте? 7-10 минути
 - Дали здравствената криза влијаеше на намалување на обемот на работа?
 - Дали здравствената криза предизвика намалување на бројот на вработените?
 - Доколку да, дали тоа беше поради болест (позитивни на COVID-19, хронични болни кои припаѓаат на ризична категорија, други)
 - Доколку не, дали тоа беше поради намалувањето на обемот на работа?
 - Доколку да, колкав процент, кои сектори беа најмногу на удар?
 - Дали институцијата во која работите се придржува до сите препораки на здравствените власти?

- Дали практикувате/практикувавте работа од дома? Какво е Вашето искуство за работа од дома? (Овде посебен осврт на тие што живеат со мали деца)
 - Дали Ви беше скратено/намалено правото на годишен одмор поради здравствената криза?
- 2. Дали сте запознаени со мерките кои ги прездоа институциите за помош на стопанството? 7-10 минути**
- Каде се информиравте за мерките?
 - Дали како граѓанин користевте дел од мерките?
 - Дали сте задоволни од мерките?
 - Доколку да, која од мерките сметате дека е најкорисна, а која помалку корисна?
 - Доколку не, што сметате дека институциите (Владата) требаше да преземат за да ги направи поодржливи компаниите за време на здравствената криза?
 - Каде ја лоцирате вината повеќе: кај сопствениците на компаниите или во државните институции?
 - Дали знаете некоја мерка која беше спроведена во некоја од другите држави за која сметате дека навистина ќе беше корисно да се примени и во нашата држава? (Овде посебен фокус на соседските држави)

III. Заклучоци и препораки

Работодавачи

Времетраење: до 30 минути

IV. Вовед и општо запознавање

- 3. Со што се занимавате во моментот? 2-3 минути**
- Со што се занимава Вашиот деловен потфат?
 - Колку долго опстојувате во секторот?
 - Дали Вашиот деловен потфат е препознаен од клиентите и добива вредност? Дали се задоволни?
- 4. Грижи и приоритети 2-3 минути**
- Кои се Вашите приоритети во животот?
 - Што најмногу Ве загрижува?
 - Кој/што Ве спречува да ги исполнувате приоритетите и да се носите со грижите?

V. Здравствената криза (COVID-19), Вашата компанија и владините мерки

3. Како здравствената криза (COVID-19) влијаеше на работата на Вашиот деловен потфат? 7-10 минути

- Дали здравствената криза влијаеше на намалување на обемот на работа?
- Дали поради здравствената криза Ви беа намалени приходите?
 - Доколку да, колку месеци траеше тоа?
 - Дали беше опфатена целиот деловен потфат?
- Дали поради здравствената криза се соочивте со намалување на бројот на вработените?
 - Доколку да, дали тоа беше поради болест (позитивни на COVID-19, хронични болни кои припаѓаат на ризична категорија, други)
 - Доколку не, дали тоа беше поради намалувањето на обемот на работа?
 - Доколку да, колкав процент, кои сектори беа најмногу на удар?
- Дали во Вашиот деловен потфат се придржувавте до сите препораки на здравствените власти?
- Дали од вработените баравте редовно да одат на работа за време здравствената криза?
- Дали на Вашите вработени им го намаливте правото на годишен одмор поради здравствената криза?

4. Дали сте запознаени со мерките кои ги презедоа институциите за помош на стопанството? 7-10 минути

- Каде се информиравте за мерките?
- Дали Вашиот деловен потфат користеше дел од мерките?
- Дали сте задоволни од мерките?
 - Доколку да, која од мерките сметате дека е најкорисна, а која помалку корисна?
 - Доколку не, што сметате дека институциите (Владата) требаше да преземат за да ги направи поодржливи компаниите за време на здравствената криза?
 - Каде ја лоцирате вината повеќе: кај сопствениците на компаниите или во државните институции?
- Дали знаете некоја мерка која беше спроведена во некоја од другите држави за која сметате дека навистина ќе беше корисна да се примени и во нашата држава? (Овде посебен фокус на соседските држави)

VI. Заклучоци и препораки

Работници

Времетраење: до 30 минути

VII. Вовед и општо запознавање

- 5. Со што се занимавате во моментот 2-3 минути**
- Што работите?/Каде работите?
 - Колку долго сте на ова работно место?
 - Дали добивате вредност од Вашата работа? Дали сте задоволни?
- 6. Грижи и приоритети 2-3 минути**
- Кои се Вашите приоритети во животот?
 - Што најмногу Ве загрижува?
 - Кој/што Ве спречува да ги исполнувате приоритетите и да се носите со грижите?

VIII. Здравствената криза (COVID-19), вашата компанија и владините мерки

- 5. Како здравствената криза (COVID-19) влијаеше на работата во компанијата каде што работите/работевте? 7-10 минути**
- Дали здравствената криза влијаеше на намалување на обемот на работа?
 - Дали поради здравствената криза Ви беа намалени платите?
 - Доколку да, колку месеци траеше тоа?
 - Дали беа опфатени сите сектори во компанијата?
 - Дали здравствената криза предизвика намалување на бројот на вработените? Доколку да, колкав процент, кои сектори беа најмногу на удар?
 - Дали Вашата компанија се придржува до сите препораки на здравствените власти?
 - Дали редовно одевте на работа за време здравствената криза? Дали практикувате/практикувате работа од дома? Какво е Вашето искуство за работа од дома? (Овде посебен осврт на тие што живеат со мали деца)
 - Дали Ви беше скратено/намалено правото на годишен одмор поради здравствената криза?

6. Дали сте запознаени со мерките кои ги презедоа институциите за помош на стопанството? 7-10

минути

- Каде се информиравте за мерките?
- Дали компанијата каде што работите/работевте користеше дел од мерките?
- Дали сте задоволни од мерките?
 - Доколку да, која од мерките сметате дека е најкорисна, а која помалку корисна?
 - Доколку не, што сметате дека институциите (Владата) требаше да преземат за да ги направи поодржливи компаниите за време на здравствената криза?
 - Каде ја лоцирате вината повеќе: кај сопствениците на компаниите или во државните институции?
- Дали знаете некоја мерка која беше спроведена во некоја од другите држави за која сметате дека навистина ќе беше корисна да се примени и во нашата држава? (Овде посебен фокус на соседските држави)

